

1983/84:98

Onsdagen den 14 mars

Kl. 10.00

1 § Justerades protokollet för den 6 innevarande månad.

2 § Föredrogs och hänvisades

Propositionerna

1983/84:120 till konstitutionsutskottet

1983/84:122 till arbetsmarknadsutskottet

1983/84:124 bil. 2 till socialutskottet

i övrigt till socialförsäkringsutskottet

1983/84:129 till socialutskottet

1983/84:130 till finansutskottet

1983/84:131 till jordbruksutskottet

1983/84:141 till bostadsutskottet

1983/84:145 bil. 2 till bostadsutskottet

i övrigt till kulturutskottet

3 § Handelspolitisk debatt

Talmannen anmälde att statsrådet *Mats Hellström* nu skulle lämna meddelande i handelspolitiska frågor.

Anf. 1 Statsrådet MATS HELLSTRÖM:

Herr talman! Utvecklingen av utrikeshandeln spelar på flera sätt en central roll i den socialdemokratiska krispolitiken.

De under åren kring 1980 allt större underskotten i Sveriges affärer med utlandet medförde en snabbt växande internationell upplåning. Räntebetalningarna på utlandsskulden har blivit en allt tyngre belastning på den svenska betalningsbalansen. För den nytillträdande socialdemokratiska regeringen var det oeftergivligt att bryta denna utveckling mot större underskott och större upplåning. Underskottet i utrikesbetalningarna måste elimineras och under en följd av år ersättas med ett överskott för att möjliggöra en minskning av utlandsskulden – eljest skulle den växande skuldsättningen till utlandet på sikt komma att äventyra viktiga välfärdsmål.

Utrikeshandeln spelar även en central roll för sysselsättningspolitiken. För att landet skall kunna återvinna full sysselsättning måste stagnationen i industriproduktionen varaktigt brytas och en bättre balans skapas mellan den industriella utvecklingen och övriga sektorer.

Hälften av den svenska industriproduktionen avsätts utomlands. Betydande delar av den svenska industrin konkurrerar på vår egen hemmamarknad med importerade varor. En ökad export och en återställd konkurrenskraft är viktiga förutsättningar för att industrin skall kunna bidra till att öka sysselsättningen. Även tjänstesektorns bidrag till sysselsättningen sammanhänger till stor del med dess möjligheter till ökad export.

Det var med dessa mål i sikte som den socialdemokratiska regeringen devalverade kronan hösten 1982. Denna devalvering, tillsammans med de av starkt samhällsansvar präglade avtalen för 1983, har skapat goda konkurrensförutsättningar för svensk industri. Företagen har visat en god vilja att utnyttja de konkurrensfördelar som därmed skapats.

Den svenska exporten ökade kraftigt under förra året, och handelsbalansen förbättrades från ett underskott på ca 6 miljarder 1982 till ett överskott på ca 11 miljarder 1983.

Samtidigt kan vi för första gången sedan 1974 notera betydande uppgångar i industriproduktionen. Exportframgångarna börjar också ge resultat på arbetsmarknaden. I januari förra året uppgick antalet lediga platser i industrin till 2 700. I februari i år fanns det 8 000 lediga platser. Antalet lediga arbeten i industrin har alltså mer än fördubblats under det senaste året.

Men problemen är ännu inte övervunna. Trots det stora överskottet i handelsbalansen har vi fortfarande ett samlat underskott i de löpande betalningarna med utlandet – inte minst till följd av de fortsatt växande räntebetalningarna för utlandsupplåningen. Krispolitiken måste således fortsätta, och kostnadsutvecklingen måste hållas nere, för att vi skall kunna åstadkomma en långsiktig balans i vår utrikeshandel och minska vår utlandsskuld. Detta är nödvändigt för att de konkurrensutsatta sektorerna i vår ekonomi skall kunna bidra till att förverkliga målet den fulla sysselsättningen.

Det ankommer såväl på företagen som på samhället att fullfölja ansträngningarna för att dessa mål skall kunna uppnås.

En varaktig förbättring av vår utrikesbalans kräver fortsatta ansträngningar från alla grupper i det svenska samhället. Utvecklingen under 1984 blir viktig för att vi skall kunna befästa de konkurrensfördelar som vi vunnit.

Den svenska utrikeshandeln är emellertid inte endast beroende av våra egna åtgärder. Konjunktursituationen och världshandelns allmänna utveckling är naturligtvis av stor betydelse, även om utvecklingen under 1983 visat att vi kunnat vinna betydande marknadsandelar trots en allmänt sett långsam utveckling i stora delar av vår omvärld. Även med en relativt optimistisk syn på styrkan i uppgången kommer tillväxten i Europa med nuvarande ekonomiska politik sannolikt inte att bli tillräcklig för att kunna hejda ökningen av arbetslösheten. Dessa förhållanden understryker ytterligare behovet av fortsatta ansträngningar i syfte att åstadkomma en samordnad

ekonomisk aktion för ökad tillväxt och sysselsättning.

Arbetslösheten inom OECD-området uppgår nu till 32.5 miljoner människor. Denna massarbetslöshet i västvärlden framställs ofta – och det med rätta – som det största hotet mot en fortsatt öppen världshandel. Det är när tillväxten är låg och arbetslösheten är hög som kraven på skydd mot utländsk konkurrens växer sig starka. Dessa krav har dessutom förstärkts av de senare årens mycket kraftiga växelkursförändringar. Det säger sig självt att när växelkurserna kraftigt förändras, utan någon starkare förankring i de underliggande realekonomiska förhållandena, så utgör de en avsevärd påfrestning på det internationella handelssystemet.

Den snabba tekniska utvecklingen tillsammans med ny konkurrens från ett antal nyindustrialiserade länder med stark tillväxt har också drivit fram krav på en omfattande strukturomvandling i många OECD-länders industrier. Grupper som drabbas av denna omställning – såväl kapitalägare som anställda – ställer i ökad omfattning långtgående krav på åtgärder för att bevara den rådande strukturen.

Arbetslöshet, kraftiga strukturomvandlingskrav och växelkursfluktuationer utgör således viktiga förklaringar till att skyddskraven i många länder växt sig starka.

Det är väsentligt att slå fast att en ökad protektionism inte utgör någon lösning på dessa problem. En skyddspolitik kan möjligen kortsiktigt minska arbetslösheten, men erfarenheten pekar på att den på sikt ökar arbetslösheten och försvårar strukturomvandlingen.

I många länders handelspolitiska debatt framställs ofta skyddsåtgärder som förenliga med det nationella egenintresset om de bara kunde passera utan motåtgärder från andra länder; om man bara kunde undvika "retaliation" skulle det egna landet gynnas på andra länders bekostnad. Denna syn på handelspolitiken är dock i grunden felaktig. Visst drabbas utländska producenter av skyddsåtgärder – men det är i första hand det egna landets innevånare som får bära kostnaderna för en protektionistisk politik. En sådan leder till en högre prisnivå – och därmed lägre realinkomst – för landet som helhet. Den hämmar strukturomvandling och utveckling av framtidsbranscher med färre nya arbetstillfällen i ny livskraftig verksamhet som följd. Den leder till ett mindre effektivt utnyttjande av tillgängliga resurser och försämrar konkurrenskraften mot utländsk industri. Den leder till att både producenter och konsumenter får fel signaler.

Under hela efterkrigstiden fram till mitten av 1970-talet kunde företagen, när de planerade en investering, realistiskt utgå från att det skulle finnas färre handelshinder när produktionen väl kom i gång än det fanns när investeringsbeslutet fattades. Under det senaste decenniet har utvecklingen gått i motsatt riktning.

Under trycket av den ekonomiska krisen har ledande handelsnationer i ökad utsträckning frestats att vidta handelsbegränsande åtgärder vid sidan av GATT-reglerna. Under senare år har exempelvis begränsningar införts mellan de stora handelsnationerna i fråga om bilar och stål. Det har också tillkommit en rad begränsningar på andra områden som hemelektronik,

videoapparater, färg-TV, motorcyklar och mycket annat. Förutom att hämma varuströmmarna har detta skapat en osäkerhet i näringslivet om spelreglerna för den internationella handeln. Detta har skapat negativa förväntningar om den ekonomiska utvecklingen.

Försämringen av det allmänna handelspolitiska klimatet måste enligt svensk uppfattning brytas med hjälp av konkreta förtroendeskapande åtgärder på såväl kort som lång sikt. Sverige hör till de länder som mest aktivt verkar för att få till stånd vad man i den handelspolitiska debatten kallar "rollback", dvs. åtgärder för att vända den protektionistiska utvecklingen genom att undanröja handelshinder. Vi förespråkar därför bl. a. att de tullsänkningar som det förhandlades om i Tokyorundan tidigareläggs. I dagsläget förefaller flertalet OECD-länder vara beredda till steg i samma riktning.

Frågan om att avveckla handelshinder har självfallet såväl ett korttids- som ett långtidsperspektiv. På kort sikt har en rad smärre åtgärder stor betydelse för att vända en protektionistisk trend genom att vara förtroendeskapande och minska misstron mellan handelsnationer, även om den reella ekonomiska innebörden av insatserna inte är stor. Sådana åtgärder bör dock för att bli trovärdiga ses som förberedelser för mer genomgripande förhandlingar för att liberalisera handeln.

Tanken på att om några år inleda en ny global GATT-runda tycks vinna visst ökat stöd bland flera av de stora handelsnationerna. Mycket arbete återstår ännu, innan man kan avgöra vilka frågor som kan och bör ingå i en sådan förhandling.

Det är angeläget att i en ny GATT-runda få till stånd förhandlingar för att öka handeln mellan u-länder och i-länder. Detta är helt nödvändigt för att bereda skuldtyngda u-länder möjlighet att öka sin export. Sverige anser att de högst utvecklade u-länderna bör vara beredda att göra vissa motprestationer i sådana förhandlingar, kanske främst genom att successivt öka sina GATT-åtaganden. Ännu har man inte funnit en för alla parter acceptabel modell för dylika nord-syd-förhandlingar i GATT. Sverige kommer att hålla nära kontakt med intresserade u-länder under det fortsatta arbetet.

Handeln med tjänster är redan i dag en viktig del av den internationella handeln. Den rymmer en stor potential för framtiden, inte minst mot bakgrund av den snabba tekniska utvecklingen. Tjänstehandeln är i dag i hög grad begränsad av nationella bestämmelser av skilda slag. Flera länder, däribland Sverige, har därför föreslagit att tjänstehandeln inkluderas i en ny GATT-runda.

Den ökande protektionismen i vår omvärld och den snabba tekniska förändringen kräver flexibilitet och en högre beredskap av oss. Arbeta pågår exempelvis f. n. inom regeringskansliet för att ta fram mer ändamålsenliga riktlinjer för utrikeshandels reglering i krissituationer. Enligt de internationella handelsavtalen kan skyddsåtgärder vidtas i viss begränsad omfattning och i vissa väl preciserade situationer, exempelvis vid fall av marknadsstörning, dumping och snedvridande subventionskonkurrens. Sverige tillämpar för egen del dessa bestämmelser med stor återhållsamhet. Inom regerings-

kansliet utarbetas f. n. inhemska tillämpningsföreskrifter för de internationella reglerna när det gäller skydd mot dumping och subventionerad export.

Sverige har utomordentligt få handelsrestriktioner. Det enda område där vi har begränsningar av någon större omfattning är tekoområdet. Dessa begränsningar är betingade av försörjningspolitiska faktorer. Vi följer här de inom GATT upprättade riktlinjerna för begränsning av lågprisimport, det s. k. multi-fiber-avtalet. Trots dessa begränsningar har Sverige den högsta per capita-importen av kläder i världen, inte bara totalt sett, utan även från u-länder. Den svenska tekopolitiken har nu lagts om och har inriktats på att stödja de utvecklingsbara delarna av branschen för att den i framtiden skall kunna utvecklas av egen kraft.

I föregående års handelspolitiska deklaration erinrades om de misslyckade försöken att omsätta insikten om gemensamma intressen och ömsesidigt beroende i praktisk politik inom ramen för en bred nord-syd-förhandling. Misslyckandena är så mycket mer beklagliga som världsekonomin och underutvecklingens problem endast kan lösas genom samarbete på bred front.

Ett tillfälle till samarbete i konkret form erbjöds under förra året vid UNCTAD:s konferens i Belgrad (UNCTAD VI). Det trettiotal resolutioner som antogs innebar dels vissa konkreta framsteg, dels impulser till fortsatt arbete på viktiga områden av nord-syd-dialogen. Självfallet hade mer långtgående framsteg varit önskvärda. Trots en begriplig besvikelse hos många u-länder kvarstod dock en påtaglig samarbetsvilja efter konferensen. I flera fall kommer det egentliga resultatet att bli beroende av hur frågorna följs upp. Regeringen har utarbetat ett handlingsprogram i nio punkter, som tar fasta på de möjligheter till fortsatta framsteg som borde vara möjliga.

På råvaruområdet skall vi bl. a. söka förmå de länder som ännu inte har ratificerat den gemensamma fonden att göra detta. Viktiga länder i detta sammanhang är USA och de socialistiska länderna i Östeuropa. Var och en av de 18 varorna under UNCTAD:s s. k. integrerade arbetsprogram bör få en institutionell lösning i form av avtal, studiegrupp eller på annat sätt. Sverige vill delta i arbetet på att utreda behovet av ett nytt system för stabilisering av u-ländernas exportintäkter. Sverige kommer på råvaruområdet också att aktivt verka för ökade resurser till UNCTAD/GATT:s gemensamma internationella handelscentrum (ITC) i syfte att hjälpa u-länderna med marknadsföring av sina varor, inkl. råvaror.

Till de mest framträdande problemen hör de senaste årens skuldökningar i många utvecklingsländer. Dessa har lett till påfrestningar på det finansiella systemet. Många länder har tvingats föra en hård åtstramningspolitik, vilket har lett till svåra förhållanden för utsatta grupper i skuldländerna och negativt påverkat den internationella handeln.

Ett växande antal u-länder har under senare år fått så allvarliga betalningsproblem att de tvingats att omförhandla sina skulder. Det är viktigt att dessa omförhandlingar leder till återbetalningsvillkor som ger skuldländerna realistiska möjligheter att anpassa sina ekonomier. Skälen bakom en skuldskris varierar från land till land. Varje kris måste därför behandlas för

Nr 98

Onsdagen den
14 mars 1984

---

*Handelspolitisk
debatt*

sig, alla inblandade parter måste samordna sina insatser. IMF bör spela en ledande roll i detta sammanhang. Denna typ av insatser för att följa upp besluten i UNCTAD och andra organ är viktiga för att u-ländernas situation skall förbättras.

Västeuropa framställs ofta som en kontinent som kommit på efterkälken i den internationella konkurrensen. Farhågor framförs om att de tekniska framstegen och nysatsningarna görs på andra håll, medan de västeuropeiska länderna fruktlöst söker bevara sin föråldrade industristruktur.

Detta är en alltför pessimistisk syn på vår världsdel. Västeuropa står visserligen inför en svår utmaning när det gäller att angripa de omfattande strukturproblemen och att komma till rätta med det gissel som den höga arbetslösheten utgör. Men det finns även starkt positiva inslag i Västeuropas situation.

Genom förverkligandet av EG och EFTA har ett frihandelsområde skapats som saknar motstycke i världen i vad gäller geografisk omfattning och ekonomisk betydelse. Den europeiska frihandeln erbjuder unika möjligheter för ekonomisk och teknologisk utveckling. Också uppbyggandet av de europeiska institutionerna, främst EG och EFTA, har skapat former för mellanstatligt samarbete som kan utnyttjas för att ta fram gemensamma lösningar på problemen. Om dessa möjligheter tas till vara och den politiska viljan finns att på allvar i samarbete attackera de stora problemen, kan Europa åter komma att bli ett centrum för vetenskaplig forskning och en motor för ekonomisk tillväxt.

Politiker och företagsledare måste målmedvetet och energiskt utveckla den potential som en gemensam hemmamarknad för EG- och EFTA-länderna kan erbjuda. För Sverige är utvecklingen i vår egen världsdel avgörande. Den svenska regeringen kommer aktivt att verka för en fortsatt fördjupning av det europeiska samarbetet.

Dessa framtidsfrågor kommer att stå i centrum vid det gemensamma ministerrådsmöte mellan EG- och EFTA-länderna, ett 17-statsmöte, som kommer att äga rum i april i år i Luxemburg under gemensamt franskt och svenskt ordförandeskap. På svenskt initiativ möts sedan i Visby i maj EFTA-ländernas regeringschefer för första gången sedan toppmötet i Wien 1977.

I och med att det sista övergångsarrangemanget för vissa pappersvaror avskaffades vid ingången av detta år har tullfrihet i handeln med industrivaror uppnåtts på en marknad med över 300 miljoner konsumenter – sammanlagt mer än hela den nordamerikanska marknaden med USA och Canada. Relationerna mellan EG- och EFTA-länderna går därmed in i en ny fas där det gäller att bredda och fördjupa förbindelserna. Det är angeläget att fortsätta att få till stånd en bättre samordning av den ekonomiska politiken i Europa i syfte att bekämpa arbetslösheten och få till stånd en bestående tillväxt.

Resultaten av ett drygt årtiondes frihandelssamarbete måste nu konsolideras. Arbetet med att avveckla de icke-tariffära handelshinder som ännu förekommer måste intensifieras, bl. a. genom samverkan när det gäller t. ex.

harmonisering av tekniska standardkrav och varumärken. Det finns också ytterligare förenklingar som kan göras i reglerna för t. ex. varors ursprung.

Sveriges relationer med EG är goda. Ett uttryck för detta är att ca en halv miljon svenskar är sysselsatta med att producera för EG-marknaden, och ungefär lika många inom EG arbetar med export till oss. De problem som kan förekomma är få och av relativt begränsad karaktär. Det allvarligaste problemet f. n. är att EG har upphävt suspensionen av tull på svensk sillexport till Gemenskapen. Vi eftersträvar nu att få till stånd en långsiktig lösning med bibehållen tullfrihet för den traditionella svenska sillexporten till EG.

Samarbetet i Europa på forskningsområdet intensifieras nu. Under statsministerns besök hos EG-kommissionen förra året demonstrerades ett ömsesidigt intresse för att fördjupa relationerna mellan Sverige och EG. Det hårdnande internationella klimatet gör detta alltmer nödvändigt i synnerhet på det högteknologiska området. Samarbetet bör även stärkas inom områden som miljö, transporter, konsumentpolitik och arbetsmarknadsfrågor.

De viktiga internationella insatser som nu pågår för att vända den protektionistiska utvecklingen är särskilt betydelsefulla för små, frihandelsberoende länder. För EFTA-länderna är det därför viktigt att på ett konkret sätt bidra till denna process. Det är mot denna bakgrund man skall se det svenska initiativet beträffande ett toppmöte mellan EFTA-länderna i Visby i maj.

Det är regeringens förhoppning att det vid toppmötet i Visby skall ske en uppföljning av de utfästelser som EFTA-länderna gjorde vid sitt senaste ministermöte i Oporto i november förra året. Där uttalades en beredskap att tillsammans med de större handelsnationerna påskynda de tullsänkningar som avtalats i Tokyorundan. Ett annat centralt ämne vid toppmötet är de speciella förbindelser som råder mellan EFTA och EG och som tidigare behandlats.

Frågor om EFTA:s interna arbete kommer också att behandlas vid toppmötet. Här gäller det i första hand att befästa och utveckla frihandeln inom EFTA-kretsen, som i dag svarar för över 20 % av Sveriges export. Men det är även fråga om att inom EFTA bevaka gemensamma intressen i vad gäller förbindelserna med EG och arbetet i andra organisationer, som GATT och OECD.

För de svenska företagen är det utomordentligt viktigt att kunna betrakta hela Norden som sin hemmamarknad. Den nordiska samhandeln har emellertid relativt sett gått tillbaka under den senaste tioårsperioden. Den främsta förklaringen till nedgången av samhandeln är den svaga utvecklingen av den svenska efterfrågan och varuutbytet med övriga nordiska länder. Sveriges andelar av grannlänernas import har minskat. Sveriges relativa betydelse som marknad för övriga nordiska länder har också gått tillbaka.

Denna nedåtgående trend har nu brutits. Den svenska exporten till Norden utvecklas positivt. Den ökade industriella aktiviteten i Sverige har samtidigt lett till en ökad efterfrågan i Sverige på varor från övriga Norden.

Ett undanröjande av handelshinder av olika slag mellan de nordiska

länderna bör kunna leda till en ytterligare ökning av handeln. Vid ett möte mellan de nordiska handelsministrarna i Stockholm i december förra året beslutades att de nordiska länderna i samverkan skulle försöka identifiera administrativa bestämmelser och byråkratiska rutiner som kan ha en handelshindrande verkan. Kartläggningen av sådana hinder har påbörjats i alla nordiska länder.

I samband med Nordiska rådets session i Stockholm nyligen informerades handelsministrarna i de övriga nordiska länderna om läget i den svenska utredningen.

Arbetet med att undanröja administrativa och byråkratiska handelshinder kommer under våren att fortsätta i den nordiska ämbetsmannakommittén för handelspolitik, och det kommer att drivas vidare vid ett nytt nordiskt handelsministermöte i höst.

Även om detta arbete kommer att bli mödosamt, har vi stora vinster att skörda. Beräkningar som gjorts i EG visar att de formaliteter som krävs när varor skall passera nationsgränser mellan EG-länderna medför kostnader utöver tullar och skatter som motsvarar ca 6–8 % av varuvärdet. Administrativa bestämmelser och byråkratiska rutiner – inom en sedan länge etablerad tullunion – medför således kostnader för företagen av en storleksordning som är jämförbar med det genomsnittliga yttre tullskyddet i våra länder.

Som inledningsvis nämnts har Sverige haft stora exportframgångar under år 1983. Värdet av exporten ökade med 25 % jämfört med år 1982, medan importvärdet ökade långsammare – med 15 %. Handelsbalansen förbättrades därmed med nära 17 miljarder kronor från ett underskott på 5,8 miljarder år 1982 till ett överskott på ca 11 miljarder år 1983. I volym har exporten ökat med mer än 10 %.

Framgången har till stor del skett på grund av att vi tagit ökade marknadsandelar på våra traditionella marknader i Västeuropa och Nordamerika. Därutöver ökar exporten relativt sett snabbast på en del länder i Asien. De länder som uppvisar den största procentuella exportökningen ligger nästan alla i Asien – bl. a. Iran, Kina, Malaysia, Saudiarabien, Sydkorea, Japan och Thailand. Ökningen i dessa länder sker dock ofta från relativt låga nivåer.

För att befästa en balans i våra utrikesbetalningar och för att minska vår utlandsskuld måste vi åstadkomma ett betydande exportöverskott under många år framöver. Våra traditionella marknader erbjuder en stor och ännu ej fullt utnyttjad potential. Ett exempel är marknaden i Frankrike, till vilken exporten är mindre än hälften av exporten till Storbritannien, trots att den franska marknaden är större än den brittiska. Ett annat exempel är Västtyskland. Mot bakgrund av likheten i industristrukturen mellan våra länder är det stora svenska underskottet i handeln med Västtyskland – ca 10 miljarder kronor – en indikation på att det borde finnas stora outnyttjade möjligheter för ökad svensk export på denna marknad.

Vi måste emellertid också anstränga oss ytterligare för att öka exporten till marknader utanför OECD-området. Särskilt viktiga områden finns i Stilla havs-området, som också är föremål för särskild bearbetning såväl från

Sveriges exportråds som utrikesdepartementets sida. Bl. a. genomförs f. n. en treårig marknadsföringskampanj riktad till Sydostasien.

Flera ambassader i Stilla havs-området har förstärkts personellt. Bevakningen skärps av stora projekt som bl. a. finansieras av de multilaterala finansieringsinstituten.

I exportansträngningarna på i första hand statshandelsländer och u-länder ställs svenska företag i ökad omfattning inför krav på mothandelsåtaganden av skilda slag. Detta är en beklaglig utveckling, som vi dock sannolikt måste leva med under många år framöver. Svensk industri kan inte ställa sig vid sidan av denna utveckling. Samtal förs f. n. med företrädare för exportindustrin om i vilken utsträckning staten kan underlätta för näringslivet att hantera motköpskraven. Om ett starkt intresse för detta föreligger hos näringslivet ser regeringen positivt på ett ökat statligt engagemang på detta område.

De stora finansiella problemen i många u-länder och statshandelsländer har bidragit till en olycklig kreditkonkurrens exportländerna emellan.

Det är därför glädjande att det internationella arbetet för att nedbringa subventionerna i exportkreditgivningen nu har resulterat i att minimiräntorna höjts till en nivå mycket nära marknadsräntorna. Arbetet måste drivas vidare för att man på det internationella planet skall kunna begränsa möjligheterna att använda exportkreditsubventioner i protektionistiskt syfte.

Skuldkrisen försvårar exportkreditnämndens verksamhet. Det blir allt svårare att göra en välgrundad bedömning av de risker garantierna skall täcka. Exportansträngningarna måste i ökad omfattning riktas mot marknader som bedöms ha en långsiktigt god betalningsförmåga, även om vissa av dem i dag har tillfälliga betalningsproblem.

För att garantigivningen skall kunna upprätthållas på en hög nivå måste ökade ansträngningar göras för att sprida riskerna. Inom exportkreditnämnden pågår f. n. ett arbete med att finna former för att i ökad omfattning dela riskerna med företag och banker. Som ett led i detta arbete har chefen för exportkreditnämnden i dagarna presenterat en rapport som anvisar vissa lösningar. Av rapporten framgår att om företagen åtog sig att genom s. k. globalavtal försäkra hela sin export skulle exportkreditnämndens möjligheter att ge garantier öka. Regeringen fäster därför stor vikt vid att fler företag ingår sådana avtal med exportkreditnämnden.

För att de fortsatta exportansträngningarna skall ge resultat krävs en mobilisering av resurserna inom såväl stora som små företag, olika exportfrämjande organ och utrikesrepresentationen. Samspelet mellan de olika aktörerna måste också utvecklas, så att högre effektivitet kan nås i exportfrämjandet. Sveriges exportråd har en central roll i detta avseende.

Det är dock företagens egna ansträngningar som är avgörande för om en fortsatt exportökning skall komma till stånd. De stora traditionella exportföretagen spelar här naturligtvis en mycket betydelsefull roll. Glädjande är att även många småföretag deltar i exportansträngningarna, antingen direkt eller som underleverantörer. Flera småföretag har också efter devalveringen

Nr 98

Onsdagen den
14 mars 1984

---

*Handelspolitisk
debatt*

givit sig ut på nya exportmarknader. Det är emellertid samtidigt uppenbart att här finns en stor outnyttjad potential för ökad export. Små företag möter ofta större problem i sina exportansträngningar än vad storföretagen gör.

Regeringen kommer inom kort att lämna förslag till riksdagen om en rad åtgärder för att effektivisera och stärka exportfrämjandet med betoning på små och medelstora företag. Förslag kommer därvid att läggas rörande såväl allmänt exportfrämjande som enskilda sektorer som exempelvis byggande, energiteknik och kommunala tjänster. Detta är områden där Sverige har en betydande kunskapsbas och där ökat exportfrämjande bör ge goda resultat.

Den pågående utredningen om åtgärder för att främja export av privata tjänster kommer att lämna sina förslag till regeringen senare under våren. Regeringen beräknar att återkomma till riksdagen med de förslag som utredningen kan föranleda under hösten 1984.

Inledningsvis framhölls den centrala roll som utrikeshandeln spelar i den socialdemokratiska krispolitiken. För att vi skall kunna återvinna full sysselsättning och en fortsatt välståndsutveckling i vårt land är det nödvändigt att balansbristerna på utrikeshandelsområdet avlägsnas och att en fortsatt expansiv exportutveckling kan vidmakthållas.

Redovisningen av det ekonomiska och handelspolitiska läget i världen visar att problemen och svårigheterna är många. Men en realistisk utvärdering av situationen ger vid handen att Sverige bör ha goda förutsättningar att med framgång fullfölja sin krispolitik. Detta skulle väsentligt underlätta om ansträngningarna att sätta stopp för och börja avveckla de protektionistiska åtgärderna fortsatt bar frukt. Såväl företagen som arbetsmarknadens organisationer måste också fortsätta att ge prov på det samhällsansvar som vi fått se flerfaldiga exempel på under de senaste åren för att vi skall lyckas få svensk ekonomi i balans. Insikten om situationens allvar och om nödvändigheten att vi tar oss ur krisläget skapar en god grund för gemensamma ansträngningar.

Anf. 2 STAFFAN BURENSTAM LINDER (m):

Herr talman! När de utrikes- och handelspolitiska debatterna hållits samma dag har de handelspolitiska frågorna kommit i skymundan trots att de vanligen är av mera handfast betydelse. Det är bra att man nu tillämpar den ordning som riksdagen och dåvarande handelsminister Molin prövade för två år sedan med den handelspolitiska debatten skild från den utrikespolitiska.

Den deklaration utrikeshandelsminister Hellström avgivit gör det möjligt att konstatera att det råder enighet om handelspolitikens grundlinjer. Detta är en styrka när det föreligger så stora internationella problem på handelspolitikens område. Jag vill gärna framhålla denna enighet. Det må vara mig förlåtet om jag samtidigt beklagar det förströdda för att inte säga opportunistiska intresse som socialdemokraterna ägnade handelspolitiken när de var i opposition. Herrar Lidbom och Hellström uppehöll sig då vid sådana fjärran frågor som hur Sverige skulle kunna föras ut ur IDB och hur de svenska företagen i Sydafrika skulle förhindras att ersätta förslitna maskiner. I övrigt sysslade socialdemokraternas talesmän med sådana skadligheter som hur Sverige skulle kunna införa handelshindrande åtgärder i form av importde-

positioner, globalkontingenter och socialklausuler. Nu är dessa paradhästar från den socialdemokratiska oppositionstiden avsaknade. Det är bra. De kan inte heller plockas fram utan att utmana löjet när socialdemokraterna igen hamnar i opposition. Inom handelspolitiken liksom på de flesta andra fälten kommer socialdemokratisk oppositionspolitik i nästa vända inte att kunna bedrivas med ett aggressivt lättsinne som under åren från 1976.

Den förbättring i den internationella konjunkturen som har sitt ursprung i USA och som spritt sig till Europa kommer förhoppningsvis att minska det protektionistiska trycket. Frestelsen att försöka exportera arbetslöshet genom importhinder blir mindre om det finns mindre arbetslöshet att exportera. På samma sätt kan de valutakursförändringar som skett under den senaste tiden leda till en bättre jämvikt i handeln och därmed till mindre krav på handelspolitiska skyddsåtgärder. Vissa beräkningar har visat att dollarn värderats 20 % högre än vad de underliggande konkurrensförhållandena inom handeln egentligen skulle tillåta. Som en följd av detta har USA fått ett mycket stort handelsunderskott. Japan har haft enorma överskott genom yenens undervärdering. Dessa förhållanden har givit upphov till starka protektionistiska strömningar i USA. Ledarskapet i handelspolitiken har under dessa år upplösts. Européerna som av olika skäl haft hög arbetslöshet och stora strukturella svårigheter – trots att valutorna varit undervärderade i förhållande till dollarn – har också varit snara att tillgripa olika handelshinder främst mot Japan och de nya industriländerna.

Så länge konjunktur- och valutautvecklingen rör sig mot bättre stabilitet kommer trycket att införa nya handelsrestriktioner att minska. Men det räcker inte. De hinder som de senaste åren avsatt är oroande höga och skulle behöva undanröjas. Vidare vet vi att det kommer nya konjunkturedgångar och att stagflationens krafter i de gamla industriländerna i mycket finns kvar. De protektionistiska tendenserna har sin egen dynamik. Det är bekvämt att skylla inhemska misslyckanden på utlandet. Det är frestande i dagspolitiken att utkvittera gruppintressenas omedelbara tack för skyddsåtgärder när kostnaderna för dessa kommer först senare och i mera anonyma former. Åtgärder i ett land för att tillfredsställa den ena gruppens krav på skyddsåtgärder gör det svårare att motstå liknande krav från andra grupper. Åtgärder i ett land föder motåtgärder i andra länder. Detta är handelshindrens upptrappingsmekanismer.

Det behövs, herr talman, initiativkraft och ledarskap för att inge förnyad respekt för det internationella regelverk på handels område som så starkt bidragit till efterkrigstidens blomstring men som nu under några år varit i upplösning.

I detta arbete måste GATT spela en samlande roll. Sverige måste bidra till att respekten för GATT förstärks. Tokyorundans tullsänkningar bör tidigareläggas. Vi bör anstränga oss att hjälpa till att ge innehåll och verklighet åt de olika koder som framförhandlats. Försök att få till stånd en ny runda av förhandlingar om fortsatta liberaliseringar bör uppmuntras.

Den europeiska integrationen är ett styrkebälte. EFTA är en väl fungerande organisation. Ansträngningarna att aktivera EFTA och ge organisationen

en roll i de små EFTA-ländernas gemensamma ansträngningar för den fria handeln är att välkomna. Våra intressen kläms annars alltför lätt mellan de ekonomiska stormakterna. Det kommande toppmötet i Visby måste utnyttjas för att ge EFTA denna vidgade roll.

Våra förbindelser med EG är av central betydelse. Att nu de sista handelsrestriktionerna avskaffats i enlighet med frihandelsavtalet är glädjande. Men samtidigt har nya handelshinder utanför de ursprungliga avtalen tillkommit. Detta förhållande visar på något av EG:s problematik. Europasamarbetet flyter inte så smärtfritt som man skulle önska. EG har förlorat något av sin styrka som frigörare och inspirator i Europasamarbetet. Organisationen har fastnat i smörberg och vinhav och under senare år i alltför hög grad ägnat sig åt att organisera industrigrenar i stället för att frigöra dem över gränserna. Kanske har detta varit ofrånkomligt. Det är svårt för en organisation att föra någon annan politik än huvudstädernas. Likväl är det beklagligt att den ekonomiska och politiska utvecklingen i viss utsträckning förvanskat EG:s mission. Det ministermöte som snart skall hållas mellan EG- och EFTA-länderna måste göras till ett steg i det långa och mödosamma men nödvändiga arbetet att minska inåtvändheten och förena de gamla industriländerna i Europa i ett utåtriktat gemensamt arbete för förnyad vitalitet och dynamik.

För att internationella möten skall leda till något mera än fina deklamationer utan någon inverkan på verkligheten fordras en bred förståelse inom länderna för att den internationella handeln har stora fördelar. En handelspolitisk debatt är ett tillfälle att fästa uppmärksamheten på utrikeshandels vinster. Dessa vinster är att söka på två plan:

1. En fri handel förbättrar den ekonomiska utvecklingen. En lönsam arbetsfördelning mellan länderna möjliggörs. De långa seriernas ekonomi kan bättre tillvaratas. En livgivande konkurrens släpps loss. Företagen måste anstränga sig att tillverka varor till priser och med kvaliteter som tillfredsställer konsumenterna. Kontakter med de internationella marknaderna ger en snabb återföring av information om ny teknik, nya metoder och marknadens krav. Vidare befrämjas den vana vid omställningar som behövs för att hantera dynamiken i den moderna utvecklingen. Kravet att ett lands näringsliv är konkurrenskraftigt bidrar också till att förbättra stabiliseringspolitiken. Det är viktigt att se att handelns fördelar ingalunda inskränker sig till specialiseringsvinster.

2. Den fria handeln ger en nödvändig spelregel som kan accepteras av regeringar och företag och som har godtagits just därför att tillämpningen av den leder till att det totala ekonomiska utbytet förbättras. En sådan spelregel behövs för att ge företagen ett rimligt mått av säkerhet i bedömningar och investeringsplaner. Den behövs också för att ge en principiell grund i umgänget mellan länder. De oklara handelspolitiska regler som rått under senare år har minskat företagets investeringsbenägenhet. De har varit försiktigare när regleringar och subventioner på administrativ väg kan kasta om konkurrensförutsättningarna och effektiviteten inte får ge utslag. I umgänget mellan länderna har uppluckringen av de handelspolitiska princi-

perna lett till att opportunist och maktspråk alltför ofta fällt utslaget. Det är tyvärr lätt att se hur under senare år en tilltagande laglöshet på den internationella handelns område givit upphov till vad som förskönande kallats "friktion" och som i verkligheten är allvarliga ekonomiska motsättningar.

Utrikeshandelns fördelar har tydligt demonstrerats av de u-länder som lyckats få i gång en stabil industrialisering. De har alla varit marknadsekonomier med ett stort mått av ekonomisk frihet, där också en intensiv utrikeshandel varit ett centralt element. De u-länder som i stället inriktat sig på en central planering och haft en inåtriktad uppläggning med importsubstitution i stället för exportbefrämjande som mål har alla mött stora svårigheter. En industrialisering bakom höga handelshinder har bl. a. inneburit att det inhemska jordbruket missgynnats genom dyra och dåliga insatsvaror, höga skatter och omfattande regleringar. En ineffektiv industrialiseringsprocess har på många håll utarmat jordbruket. Den socialistiska utvecklingsmodellens misslyckanden på jordbruksområdet har bidragit till de försörjningsproblem och den svält som råder i vissa delar av världen.

Länder som försökt bygga upp sin ekonomi bakom höga handelshinder har också haft svårigheter att möta förändringar av olika slag. Om man inriktar sig på att importera endast det mest oundgängliga och svårtillverkade får man liten flexibilitet om helt plötsligt det nödvändiga kostar mycket mera. De utåtriktade u-länderna har förhållandevis lätt kunnat bemästra konsekvenserna av t. ex. energiprishöjningarna, under det att dessa givit de centralstyrda u-länderna allvarliga rubbningar. Många sådana u-länder har inte kunnat finansiera sin import av insatsvaror, och de knappa kapitalresurserna nedlagda i den fysiska produktionsapparaten har inte kunnat fullt utnyttjas. Det är paradoxalt men inte desto mindre sant att de u-länder som medvetet försökt frigöra sig från utrikeshandelsberoendet har blivit mera beroende och sårbara. Ett marknadsekonomiskt och utrikeshandelsinriktat utvecklingsland som Sydkorea däremot har inte haft några svårigheter att hantera vare sig höga energipriser eller höga räntor på utländska lån. Den skuldskris Mats Hellström berörde har som en av sina förklaringar att många länder har bakom handelshinder en bristande omställningsförmåga när justeringar fordras till följd av höjda räntor och en sämre konjunktur.

Av dessa erfarenheter av olika utvecklingsstrategier kan vi dra vissa slutsatser utöver att utrikeshandelns vinster på nytt demonstrerats och inte får falla ur sikte i vår egen handelspolitik.

För det första är den bästa hjälpen till u-länder inte sådant som inryms i en s. k. ny ekonomisk världsordning utan består i att ge utrymme för u-ländernas export. Vi själva tjänar på att engagera dem i den internationella arbetsfördelningen, och de får möjlighet att förlita sig till den enda utvecklingsstrategi som visat sig framgångsrik. De nya industriländerna i Asien kommer att kunna klara de gamla industrinationernas protektionism men de u-länder, som överväger att omorientera sin utvecklingsstrategi och göra den mera utåtriktad, tvekar och låses fast i en förlamande exportpessimism. Regeringsdeklarationens ord om UNCTAD tillhör traditionell svensk

u-landspolitik och kan kanske vara bra så länge man inser att de inte hjälper. U-ländernas verkliga intressen ligger, som erfarenheten visar, inom handeln.

För det andra: U-hjälp till länder med en socialistisk och inåtvänd utvecklingsstrategi innebär att man ger pengar till något som på sikt sannolikt inte blir mycket mer än en sorts omfattande katastrofbistånd. Genom denna u-hjälp försenar man också omställningen i dessa länder till en mera utvecklingsbefrämjande tillväxtstrategi.

För det tredje kan vi här få ledning i vår bedömning av var de framtida marknaderna kommer att finnas. Det är intressant att se att herr Hellström för andra året i rad – och med rätta – lägger särskild tonvikt vid att vi skall utveckla våra exportansträngningar till länder i Ostasien. Det är i dessa marknadsekonomier och inte i de socialistiskt inriktade u-länderna som utvecklingen sker.

För det fjärde kan vi med viss realism anta att Kina, som till skillnad från Sovjet är omgivet av länder befolkade av landsmän, vilka under ett kapitalistiskt system har stor ekonomisk framgång, kommer att med större energi satsa på ekonomiska reformer av marknadsekonomiskt slag. I den utsträckning som denna process fortgår får detta betydande världspolitiska återverkningar men kommer också att göra Kina till en mera intressant marknad än detta enorma land i dag är. Kinas utrikeshandel är nu mindre än Taiwans.

Vårt höga välstånd i Sverige har vi uppnått genom att med framgång delta på världsmarknaderna. Det är endast på den vägen vi kan behålla och vidareutveckla vår standard. Men det ställer också krav på oss. För att uppnå fördelarna måste vi föra en ekonomisk politik som ger ekonomisk stabilitet och som ger företagen resurser och tilltro till framtiden. Löntagarfondshotet kommer att innebära att vinstnivåerna måste vara högre än annars för att en viss investeringsnivå skall kunna komma till stånd. De höga budgetunderskotten är liktydiga med att alltför stor del av resurserna måste avdelas till den offentliga sektorn.

Om företagen skulle sätta i gång och investera i en omfattning som vore önskvärd med hänsyn till vår framtida konkurrenskraft, skulle det bli omfattande problem på kreditmarknaderna, eftersom företagets vinstmedel i så hög grad f. n. finansierar budgetunderskottet. I den finanspolitiska debatten beklagade finansministern att företagen inte investerar tillräckligt, men i finansplanen räknar han själv med att företagen skall täcka en stor del av budgetunderskottet för att få de finansiella ekvationerna att gå ihop.

Men det är inte bara nödvändigt med ekonomisk balans och resurser för utbyggnad. Vad som är lika viktigt är en omställningsförmåga och en dynamik som innebär att vi inte bara behöver anpassa oss till förändringar i omvärlden, utan själva i viss utsträckning kan leda utvecklingen.

Många kompetenta bedömare anser att den snabba tekniska utvecklingen under senare år är första ledet i en accelererande fas. En anledning till detta är att Japan nu nått en nivå då utvecklingsresurserna där inte längre inriktas mest på att raffinera importerad teknik. Japan befinner sig i stället på den tekniska frontlinjen. Inom civil forskning har Japan lika många vetenskaps-

män och tekniker som USA. Detta är ett mycket stort tillskott till världens totala utvecklingskapacitet. Dess betydelse ligger också däri att den japanska frammarschen utlöst omfattande ansträngningar i både USA och Europa att försöka konkurrera bättre med japanerna.

Jag tror att vi i Sverige har goda förutsättningar att bemästra en sådan utveckling. Även om vi uppenbarligen som ett litet land inte kan vara ledande på ett brett fält av ny teknik, har vi en avancerad företagsamhet, som på ett förvånande sätt lyckats hålla Sverige i en tätposition på många områden. Internationaliseringen av svenskt näringsliv har sannolikt starkt bidragit till detta. Men den första förutsättningen är det stora tekniska intresse och den kompetens som finns i Sverige. Vi har en god möjlighet att hålla positionerna och vara en tillräckligt intressant samtalspartner för att kunna få tillgång till ny teknik utomlands och översätta denna i svensk produktionsteknologi.

Det är bra att det under senare år vuxit fram en större förståelse för ett krav som vi moderater länge framfört, nämligen att det skall råda nära och förtroendefulla kontakter mellan universitet och företag. Det är stimulerande för båda parter och underlättar att i en period av ännu snabbare förändringar hålla kontakt med utvecklingen. Vid de ledande amerikanska universiteten betraktas forskare utan företagskontakter t. o. m. med viss skepsis. Men samtidigt är professorerna så välbetalda att det inte finns någon risk att konsulterandet inkräktar på den vetenskapliga gärningen.

En selektiv närings- och forskningspolitik däremot av det slag, som socialdemokraterna i alltför hög grad satsar på, kommer att motverka sina syften. Det är slöseri med den bästa arbetskraften att sätta den till att selektivt fördela pengar. Och inte ens de bästa förmågorna skulle med framgång kunna fördela selektivt stöd. Det är beklagligt att regeringen tänker sig att ta bort rätten till avdrag för industriforskning och ersätta den med en skur av smärre, punktvis insatta, stödinsatser.

Jag vill också begagna tillfället att understryka behovet av kvalitet i utbildningen för att bevara svensk konkurrenskraft. Det finns i politiken en övertro till vad som kan åstadkommas med snabbt inkastade anslag på forskningsnivå. Forskningspengar blir till slöseri om det inte finns kompetenta forskare. Specialdestinerade enorma anslag, hastigt insatta, som t. ex. inom energiforskningen, har lett till lågt utbyte. I en långsiktig satsning för att befrämja svensk konkurrenskraft i en accelererande teknisk utveckling fordras förståelse för att det behövs kvalitet i utbildningsväsendet från början till slut.

Med en snabb teknisk utveckling i Sverige når vi den fördelen att strukturuomvandlingen sker förhållandevis smärtfritt. Vi slipper att bli utkonkurrerade i olika verksamheter och sedan endast med svårighet hitta alternativt sysselsättning, ofta genom att låta reallönerna falla. Men även då kommer det under alla omständigheter att fordras att vi har en hög omställningsförmåga och inte försvårar omställningar. Jakten på ekonomisk trygghet kan lätt komma att innebära att man skjuter sig i foten. Fördröjer man omställningar med allehanda reglerande lagstiftning, industripolitik och

subventioner förslösar man morgondagens resurser. Man får då först en plågsam omställning till lägre inkomster. Och sedan kommer det ändå att visa sig nödvändigt att ställa om industristrukturen, eftersom det är ökande och till sist ohållbara kostnader förenade med att försöka bibehålla den. Men den omställningen blir då mera präglad av arbetslöshet och andra påfrestningar än annars.

Det är beklagligt att omställningsförmågan och omställningsviljan minskat. Det är en förklaring till att arbetslösheten tenderar att stiga och att den kommer att bli mycket mera besvärlig när staten inte längre har råd att köpa, tillsammans med konstlad sysselsättning, på det sätt som vi ägnat oss åt i Sverige.

Vi kommer att behöva stor omställningsförmåga inte bara på grund av den inverkan som ny teknik har utan också på grund av den konkurrens vi möter från nya industriländer. Har vi en öppen handelspolitik – och det måste vi ha av skäl som vi redan diskuterat – kommer vi att utsättas för mycken ny konkurrens. Världen blir större, inte mindre. Det blir fler aktörer på scenen, fler länder med en ekonomisk kapacitet som spelar någon roll. Men nya konkurrenter är samtidigt nya kunder, men endast för det land som förmår ställa om produktionen och tillverka de nyttigheter som de nya länderna vill använda sina exportintäkter till att köpa.

Så t. ex. förbiser lätt de gamla industriländerna i sin tekopolitik att i det närmaste hela underskottet i tekohandeln med utvecklingsländerna motsvaras av ett överskott i export av textilmaskiner, syntetiska fibrer och färger. Totalt sett har dessa länder stora importöverskott gentemot de gamla industriländerna. Dessa skapar mer sysselsättning och inkomster än de förintar genom sin framgångsrika konkurrens på vissa områden. Importrestriktionerna inom teko är t. ex. dyra. När vi skär ned importen från något u-land innebär det inte automatiskt, som många tycks tro, att denna import ersätts med konsumtion av hemmagjord varor utan ofta att importen läggs om till andra länder gentemot vilka vi inte kan tillgripa några skyddsåtgärder utan att utsättas för bedövande motåtgärder. Om vi köpte hälften av den tekoimport som nu kommer från i-länder till halva priset i u-länder skulle vår importnota sjunka med ett par miljarder kronor om året. Kostnaderna för vår tekopolitik är långt större än vad som syns i statsbudgeten.

För att vårt näringsliv skall utvecklas på bästa möjliga sätt är det viktigt att de internationellt sett expansiva servicenäringarna ges goda förutsättningar. Den offentliga sektorns monopolisering i Sverige av en stor del av serviceområdet minskar våra förutsättningar att bli effektiva exportörer inom servicenäringarna. Detta är en av anledningarna till att en privatisering av offentlig verksamhet skulle vara fördelaktig. Det är också viktigt att steg för steg undanröja de olika handelshinder som finns på serviceområdet, t. ex. i form av diskriminerande etableringsregler för banker och försäkringsbolag. Många regleringar minskar också utrymmet för svenska servicenäringar. För att ta ett ganska nytt exempel så har den nya omsättningsskatten vid aktieaffärer inneburit att handeln med svenska aktier i utländsk ägo flyttat till London, där det inte finns några sådana avgifter. Den sortens reglering ger

en bakvänd tjänsteexport när själva servicehanteringen som en följd försvinner till utlandet.

Herr talman! Sverige är en del av Europa. Mycket av vår utveckling färgas av vad som sker i Europa. Vi måste utforma vår ekonomiska politik och handelspolitik i nära samklang med de europeiska länderna. Men vi skall också vara medvetna om den snabba utveckling som kännetecknar andra delar av världen. Sedan en lång tid pågår en förskjutning av den ekonomiska tyngdpunkten från det nordatlantiska området till Stilla havs-regionen. USA:s utrikeshandel sker nu i större utsträckning med Stilla havs-länderna än med Västeuropa.

Den nya utvecklingen ställer oss inför nya krav, nya utmaningar. Förmår vi hantera dessa finns där också stora nya möjligheter. Tyvärr har dock det europeiska gensvaret varit svagt. Det har skett en relativ förskjutning i ekonomisk styrka, inte bara därför att andra varit dynamiska utan också därför att vi i Europa har stagnerat. Europa har sjunkit tillbaka i de mest avancerade industrigrenarna. Några nya arbetstillfällen netto har egentligen inte skapats. Omställningsförmågan har avtagit när den i stället hade behövt öka. Den offentliga sektorn och skattetrycket har vuxit och lagt en hämsko. Valfärdsstatens ingrepp har byggts ut tills de blivit ett hot mot välfärden. Detta måste vi kunna konstatera utan att förfalla till någon Europapessimism. Vi måste se verkligheten som den är för att kunna ändra den. Det förhållandet att vi har EG och EFTA är fördelar, utan vilka Europa inte skulle ha en chans. Men de räcker inte.

Åren fram till sekelskiftet kommer att innebära en tävlan mellan USA, Nordostasien och Europa. Europas belägenhet har försvagats i den konkurrensen. Det är också den inställningen till Europa som sprider sig i USA och Nordostasien. Inom Europa finns förvisso stora olikheter som genomsnittet döljer. Vissa länder såsom Schweiz och Finland bedriver en återhållsam ekonomisk politik, som har medfört att dessa länder har kunnat undgå många av de europeiska problemen. Efter en period av plågsamma ansträngningar att bryta den engelska nedgången var Storbritannien förra året framgångsrik och grunden möjligen god för en stabil fortsatt tillväxt. Men i många europeiska länder ger den ekonomiska politiken upphov till allvarliga problem.

I Sverige sker nu genom devalveringar och amerikansk högkonjunktur en uppgång. Men de grundläggande problem som gav 1970-talets svårigheter för oss och andra europeiska länder finns kvar. Verkligheten har givit socialdemokratin tillbaka en del av den kontakt med verkligheten som det partiet sedan slutet av 1960-talet har ansett onödig. Men omsvängningen är långt ifrån tillräcklig, och nya allvarliga problem har introducerats av regeringen. Den nuvarande konjunkturuppgången kommer att vara tillfällig. Det vore farligt att låta denna uppgång, som i Sverige är svagare än de närmast föregående konjunkturuppsvingen, nu skymma de underliggande och kvarstående obalanserna. Det behövs en pånyttfödelse i vitalitet, dynamik och frihet för att Sverige och andra länder i Europa skall tillhöra den nya generationen.

Nr 98

Onsdagen den
14 mars 1984

---

*Handelspolitisk
debatt*

Anf. 3 OLOF JOHANSSON (c):

Herr talman! Handeln med andra länder har en oerhört stor betydelse för vårt land. Många människors välfärd är beroende av att vi kan konkurrera med omvärlden och sälja våra produkter och tjänster till villiga köpare på andra håll i hela världen.

Jag tror att det råder en betydande enighet om de grundläggande handelspolitiska frågorna. I varje fall tycker jag att detta framgår av den handelspolitiska deklaration som utrikeshandelsministern har givit. Det är väl också riktigt, såsom redan har antytts, att den ökade enigheten kanske har tilltagit i någon mån under senare tid.

Det finns således inga specifika anledningar att kommentera vissa delar av denna deklaration, eftersom det råder en grundläggande enighet. Jag tänker på den diskussion som där förs om GATT-problematiken och de resonemang som utvecklas om EG- och EFTA-frågorna samt naturligtvis om nord-syd-dialogen, UNCTAD-arbetet etc.

Oppositionens uppgift är inte i första hand att bara betona den underliggande enigheten. Låt mig därför med några synpunkter komplettera denna framställning.

Vi torde vara ense om att det krävs en väl organiserad handel för att vi skall kunna utnyttja den potential som den svenska ekonomin ger oss. Den måste vara dubbelsidig, dvs. det får inte bara vara fråga om att satsa på export, utan det gäller även att kunna stå emot den konkurrens som tar sig uttryck i importtryck på vårt land. Det är viktigt att världshandeln kan ske på så långt möjligt likvärdiga villkor.

Vi vet att det är ett svårt mål att uppnå, men detta arbete måste ständigt bedrivas för att de fattiga länderna inte skall missgynnas. Vi måste hela tiden försöka att hjälpa till för att de skall få en likvärdig chans i världshandeln. Därav beror – jag delar den uppfattningen – mycket av deras utvecklingsmöjligheter.

För att Sverige skall kunna hävda sig på såväl export- som hemmamarknaden krävs alltså en god konkurrenskraft. Handelspolitiken skall medverka till att underlätta vårt handelsutbyte och också till att uppfylla våra utrikespolitiska målsättningar. Handelspolitik och utrikespolitik är förknippade med varandra, men jag tycker att det kan vara ett värde att vi i det här läget skiljer på de båda debatterna. Den utrikespolitiska och säkerhetspolitiska debatten har annars, tror jag – såsom situationen ser ut –, en benägenhet att ta över de viktiga handelspolitiska frågorna.

Det är också självklart från våra utgångspunkter i centerpartiet att ett nära handels- och industripolitiskt samarbete i Norden är av särskilt stort värde och att det måste fördjupas. Jag tror också att vi är ense om från den diskussion som har förts under de senaste veckorna i Nordiska rådets regi och dessförinnan att detta samarbete håller på att fördjupas. Det ställs mycket mera distinkta krav på de olika ländernas regeringar från en nordisk opinion än vad vi tidigare har varit vana vid. Det ser vi som en positiv utveckling, en naturlig utveckling.

I övrigt måste naturligtvis den svenska utrikeshandeln inriktas på att vi

skall kunna handla med ett stort antal länder. Förordet för en fördjupning av det nordiska samarbetet får alltså inte innebära att vi tappar intresset för geografiskt avlägsna marknader.

Samtidigt är det viktigt att handelspolitiken medverkar till att trygga en basförsörjning av nödvändighetsvaror, för att minska sårbarheten i vårt alltför sårbara samhälle. Här är det viktigt att det finns ett samspel mellan näringspolitik och utrikeshandelspolitik, så att vi utnyttjar handelspolitiken för att också tillgodose en del av vår försörjning och naturligtvis skapar de förutsättningar som krävs här hemma för att stå emot en alltför beroendeskapande importkonkurrens. Den diskussionen är vi vana vid särskilt från livsmedelsområdet och från textil- och konfektionsområdet men också när det gäller viktig materiel som har att göra med vårt försvar och vår säkerhetspolitiska situation över huvud taget.

Jag tycker att det finns en sak som måste tas upp i detta sammanhang, även om det ligger på gränsen mellan det handelspolitiska och det ekonomisk-politiska området. Det är den beskrivning som görs av verkligheten i den handelspolitiska deklARATIONEN, dvs. själva utgångspunkterna för de framgångar som vi har i Sverige just för tillfället när det gäller att öka vår handel. Jag tror att det är farligt att stirra sig blind på tillfälliga situationer. Vi skall veta att det är en betydande skillnad mellan den period vi nu är inne i, med ekonomisk aktivitet i Sverige och i omvärlden, jämfört med den period som "kulminerade" på bottenivå sista kvartalet 1982.

Det är så lätt att i den här situationen glömma bort det som var och låta den ökande ekonomiska aktiviteten i världen dölja de underliggande strukturella problem som vi har kvar i vår ekonomi, de obalanser som finns kvar och som vi har ett ansvar för att bekämpa.

Den socialdemokratiska verklighetsbeskrivningen inskränker sig tyvärr på den här punkten ofta till att man talar om den ena sidan av bilden: Nu har vi fått en ordentlig ökning i utrikeshandeln, och allt detta beror på att vi har haft en framgångsrik devalvering.

På en punkt är detta helt rätt. Devalveringen kom vid en riktig tidpunkt, dessutom föregången av en annan devalvering som startade förloppet något tidigare, eftersom vi hade förhoppningar om en snabbare konjunkturuppgång än den som blev.

Men devalveringen, som turligt nog inte drog i gång en allmän devalveringsvåg i vår närhet eller bland våra konkurrentländer, fördyrar också återbetalningen av de lån som tagits upp utomlands. Det är den bilden, tycker jag, som ganska sorgfälligt undviks i den socialdemokratiska diskussionen.

Det har gjorts beräkningar som visar att det kostar 20 à 25 miljarder mera i svenska kronor att betala redan upptagna utlandslån, och vi fortsätter ju också på den lånevägen. Det betyder att det tar ett och ett halvt à två år med den förbättringstakt vi hittills har uppnått i handelsbalansen att bara komma i jämvikt i förhållande till utgångsläget. Det krävs därför ganska betydande utrikeshandelsframgångar för att vi skall kunna betala tillbaka den fördyrade tidigare skuldsättningen, som vi dessutom hela tiden ökar. Om detta sägs det

alltså ingenting i den handelspolitiska deklARATIONEN, och det brukar inte heller sägas i det ekonomisk-politiska sammanhanget från socialdemokratiskt håll. Jag tror att det är nödvändigt för att se förloppet i ett längre perspektiv att den delen också finns med i en seriös debatt om de här frågorna. Det är inte helt ansvarsfullt att bara redovisa den ena sidan i balansräkningen; det brukar man inte anse ens i mycket enkla ekonomiska sammanhang.

Det tar alltså ett par år, innan vi kan avgöra hur utvecklingens uthållighet ser ut, och det beror naturligtvis i hög grad också på det som är aktuellt nu i dagarna, nämligen utfallet av den pågående avtalsrörelsen. Jag tror att det är viktigt, inte minst för parterna på arbetsmarknaden, att man betonar det här sammanhanget.

Tyvärr har man hittills måst vara litet pessimistisk i fråga om möjligheterna att verkligen ge konkret innehåll åt det inflationsmål som regeringen har ställt upp. De analyser som hittills kunnat göras pekar inte på att det skulle vara möjligt att uppnå fyraprocentmålet. Arbetsmarknadens parter bedömning för framtiden, när de garderar sig med olika typer av klausuler, kopplade till inte bara vad andra uppnår utan också till inflationsutvecklingen i Sverige, visar väl att också de hyser en betydande tveksamhet inför våra möjligheter att uppnå deklarerade mål och därmed den konkurrenskraft som är avgörande för våra handelspolitiska utsikter. Den eftervård som det har talats om i sammanhanget återstår alltså i hög grad att se resultatet av.

Jag tror också att det skulle vara farligt, om regeringen och regeringspartiet alltför mycket in-tecknade den här situationen med sjunkande dollarkurser som någon sorts egen förtjänst i sammanhanget. Det minskar nämligen just det tryck som man är tvungen att ha, om man skall bli framgångsrik i inflationsbekämpningen. Jag har velat göra de här markeringarna, och jag ser fram mot en kommentar från Mats Hellström på denna punkt.

Industri, sysselsättning och ekonomisk politik har, som jag var inne på tidigare, kommit mer och mer i förgrunden för det nordiska samarbetet. Vad beror det på? Ja, det beror naturligtvis på att problemen i mycket är gemensamma. Vårt och våra grannländers exportberoende, och internationellt beroende i Norden över huvud taget, är omfattande. Internationaliseringen skapar nya möjligheter men också förutsättningar för att samverka och därmed få bättre effekt av de åtgärder som vi vidtar.

Jag vill helt kort, med hänvisning bl. a. till det som Karin Söder framförde i den förra handelspolitiska debatten och som fortfarande har hög aktualitet i detta sammanhang, betona hur viktigt det är att vi satsar på samarbete i Norden. Det förutsätter i sin tur att vi inte får falla för frestelsen att etablera oss som en särling i fråga om växelkurspolitiken och göra om det som gjordes hösten 1982. Vi kan inte i längden ostraffat exportera arbetslöshet till våra närmaste grannar.

I en annan grundläggande fråga är det viktigt i den nuvarande ekonomisk-politiska utvecklingen och handelsutvecklingen att vi är medvetna om de risker som ligger i obalanser i näringslivsstrukturen inför framtiden. Man kan

mycket väl konstatera att det i första hand är de stora företagen som i det här ekonomiska läget har framgångar. Detta innebär ett förstärkt krav på att regeringen i näringspolitiken ser till att de många mindre och medelstora företagen också får en chans. Jag skall inte ta upp någon sakdebatt i det här sammanhanget om detta. Det finns anledning att återkomma till det i samband med propositionen om tillväxt och förnyelse. Men just detta förhållande, att det finns en mycket stark betoning av de stora företagen och deras exportframgångar, gör att vi riskerar att få en strukturförändring som inte är önskvärd i det långa loppet.

De många mindre och medelstora företagen måste få betydligt bättre förutsättningar både för att gå ut på export – det har gjorts en hel del både av tidigare regeringar och av denna – och för att stärka sin ekonomiska situation i förhållande till de stora företagen rent allmänt. Detta gäller naturligtvis i hög grad de många framväxande teknikintensiva företag som sysslar med både tjänsteproduktion och varuproduktion. Det gäller vidare den stora flora av företag som etablerar sig inom energisektorn, inom data- och elektronikområdena, och det gäller naturligtvis mängder av tjänsteproducerande konsultföretag i en lång rad av branscher där vi besitter betydande expertkunskaper. Här tror jag att vi har anledning att – förhoppningsvis gemensamt – ytterligare försöka stärka just dessa mindre och medelstora företag och deras förmåga både att stå emot importkonkurrens och att medverka i exporten i framtiden och därmed bidra till bättre balans med omvärlden.

Det här är alltså också en viktig strukturpolitisk fråga, som har att göra med regionala balanser och differentieringen av arbetsmarknaden här hemma. Vi måste ta vara på de möjligheter som ligger i inte minst ny teknikutveckling.

Det nämns inte mycket om oljan i regeringsdeklarationen, och ändå är detta en av de stora belastningarna på vår handel. Detta visar kanske också hur snabbt det går att glömma bort även grundläggande frågor. Jag utgår från att man i realiteten inte har glömt bort denna fråga, utan bara anser att den inte är en av de mer akuta frågorna. Men på detta område är det nu viktigare än någonsin att vi får fortsätta arbetet för att få ned kostnaderna under de ca 30 miljarder kronor som vi fortfarande betalar för vår oljeimport och för att den vägen utnyttja våra möjligheter att skapa sysselsättning här hemma och samtidigt skapa en bättre ekonomisk balans gentemot omvärlden.

Alla håller väl med om att u-länderna efter hand kommer att spela en allt större roll i den svenska ekonomin. Det är viktigt att framhålla – och jag tycker att Mats Hellström är värd ett erkännande för att han i stor omfattning har rest ut i världen och ganska ofta också till den tredje världen – att vi måste vara medvetna om de krav som goda handelsrelationer med dessa länder ställer i form av politisk uppbackning från regeringars sida. Tredje världen kan inte nöja sig med att svenska företag snabbt kommer in och säljer i landet för att därefter snabbt lämna det. Det måste finnas en kontinuitet i våra förbindelser. Vi har stora förutsättningar att öka vår export och vår kontinuitet i förbindelserna med dessa länder. Sverige är ett land utan

kolonialt förflutet, Sverige är ett litet land, Sverige är ett neutralt land. Allt detta är förutsättningar och möjligheter som ständigt återopas vid möten med företrädare för tredje världens länder och som vi måste använda som grund i handelsumgänget med tredje världens länder. Jag utgår från att utrikeshandelsministern delar denna uppfattning.

Anf. 4 BJÖRN MOLIN (fp):

Herr talman! Det är tillfredsställande att riksdagen nu återgår till tidigare praxis att hålla en särskild handelspolitisk debatt och inte för samman utrikes- och handelspolitiken till en gemensam debatt.

Sverige är ett starkt utrikeshandelsberoende land. En betydande del av vår samlade produktion och mer än hälften av vår industriproduktion säljs till utlandet. Det är mot den bakgrunden självfallet ett grundläggande nationellt svenskt intresse att den internationella handeln kan fungera väl. Det har därför varit tradition att Sverige aktivt verkat för stärkande och bevarande av frihandeln. Frihandeln är alltså en nödvändig förutsättning för att ett litet exportberoende land som Sverige skall kunna bevara och höja sin välfärd.

I det här avseendet har socialdemokraterna, både tidigare i oppositionsställning och i den nuvarande regeringen, stundtals svävat på målet. Det räcker att påminna om förslaget om särskilda importdepositioner som syftade till att försvåra importen av varor till Sverige, och den vacklande hållningen när det gäller restriktioner mot importen av tekoprodukter. Jag vill emellertid samtidigt med tillfredsställelse konstatera att regeringen under senare tid avstått från handelsbegränsande initiativ, och jag noterar också att den handelspolitiska deklarationen har samma riktning.

Sverige har under de senaste åren återvunnit marknadsandelar som vi i hög grad förlorade under mitten av 1970-talet, framför allt till följd av att svenska varor nu blivit prismässigt mera konkurrenskraftiga. Om vi skall kunna behålla dessa nyvunna marknadsandelar och eventuellt vinna ytterligare framgångar på exportmarknaderna, krävs givetvis att vi också framöver kan hålla den interna kostnadsutvecklingen under kontroll. Här spelar de nu aktuella löneförhandlingarna en avgörande roll, och det är bara att hoppas att man inom de fackliga organisationerna skall förstå hur betydelsefull utvecklingen av kostnadsläget är för vår utrikeshandel och därmed för vårt samlade välstånd. Jag vill gärna säga att man på fackligt håll oftast har visat en betydande medvetenhet om sambandet mellan kostnadsläge å ena sidan och välfärd och sysselsättning å den andra. I det avseendet var väl det som hände 1980 ett beklagligt undantag.

Det är emellertid, herr talman, inte bara priserna som påverkar möjligheterna att vinna framgång på exportmarknaderna. Leveranssäkerheten t. ex. är av betydelse. Att utlovade produkter kommer fram i den tid och i det skick som utlovats är en viktig förutsättning för en framgångsrik svensk export. Det är också fråga om att kunna erbjuda goda finansieringsvillkor. Tyvärr är ofta konkurrensen om bra exportkreditvillkor viktigare än konkurrensen i fråga om varornas kvalitet. Självfallet är det därför betydelsefullt att vi fortsätter med ansträngningarna att åstadkomma internationellt hållbara

överenskommelser om regler för exportkreditfinansiering.

De svenska insatserna på det här området förtjänar allt stöd och beröm. Det kan emellertid vara äventyrligt att i avvaktan på sådana hållbara internationella överenskommelser begränsa de svenska exportföretagens möjligheter att erbjuda förmånlig finansiering. Det gäller också möjligheterna till s. k. hemmatchning. Det vore intressant att höra hur regeringen och statsrådet Mats Hellström i dag ser på exportkreditfinansieringsproblemet.

Därutöver är det naturligtvis också fråga om att lära de svenska företagen och deras utlandsföreträdare att umgås med representanter för de länder som skall vara våra marknader. Det gäller att kunna främmande språk, det gäller att förstå lagar och sedvänjor i affärlivet i andra länder och det gäller att lära känna de mycket varierande kulturmönster som präglar de länder till vilka vår export går. Här skulle det svenska utbildningsväsendet i dag kunna göra en större insats. Det finns behov av en ökad internationalisering när det gäller högre utbildning och forskning. Det finns embryon till en sådan mera exportinriktad och internationaliserad utbildning. Jag tänker bl. a. på linjen för internationell ekonomi och den särskilda utbildningen i industriell ekonomi vid tekniska högskolan i Linköping. Men jag tror som sagt att mer skulle kunna göras på högskoleområdet.

Herr talman! Det är också viktigt att vi fortsätter med ansträngningarna att underlätta för småföretagen att exportera sina produkter. Exportrådets hittillsvarande ansträngningar på detta område har varit till nytta. Men mycket återstår att göra. Exportstödutredningens förslag om mera resurser till Exportrådet för att underlätta småföretagens export är i stort sett ett bra förslag, som jag hoppas att regeringen kommer att genomföra. Detta gäller också tanken på ett särskilt exportstöd till svenska underleverantörer. Det är naturligtvis bra om svenska småföretag i större utsträckning än i dag kan bli underleverantörer till våra stora exportföretag.

I de fall småföretagen kan finna direkt avsättning för sina produkter på exportmarknaderna krävs vanligen stöd antingen av vår handelsrepresentation i det aktuella exportlandet eller från Exportrådet här hemma i Sverige. Jag tror att de insatser som har gjorts för att samordna exportansträngningarna från flera olika småföretag i samma bransch, trots en del initialsvårigheter, är rätt väg att gå. När det t. ex. gäller exporten av trähus, som ju har diskuterats mycket och som nu är föremål för behandling också i exportstödutredningens förslag, så tror jag att det trots allt finns en betydande potentiell marknad utomlands för svenska trähusprodukter. Men för att exportansträngningarna på det området skall lyckas krävs dels en samordning mellan de olika företagen i denna bransch, dels en ökad kunskap om regler och andra förutsättningar för byggande och uppförande av trähus i andra länder. Det är ofta en alltför stor utmaning för ett enskilt företag att ta på sig kostnaderna för den marknadsanalys och de initialkostnader i övrigt som exportansträngningarna för med sig.

Herr talman! Debatten om handeln med tekoprodukter är väl känd för kammarens ledamöter, och jag har också vid flera tillfällen diskuterat detta med Mats Hellström. Jag skall för dagen inskränka mig till att konstatera att

de alltjämt befintliga restriktionerna mot tekoimporten självfallet i allt väsentligt drabbar de tekoproducerande u-länderna, och vår målsättning bör därför vara att successivt luckra upp dessa importrestriktioner. Det borde vara lättare att göra det i nuvarande läge, när den svenska tekoindustrins relativa konkurrenskraft är något bättre. Endast undantagsvis bör vi aktualisera bilaterala begränsningsavtal med helt nya länder. Det vore bra om Mats Hellström ville redovisa vilka överväganden regeringen har gjort när det gäller nya begränsningsavtal, alltså avtal med länder för vilka vi i dag inte har sådana här importrestriktioner.

Det viktigaste är dock att vi nu entydigt kan avföra tankarna på införande av s. k. globalkontingenter. Vi förde vid förra årets utrikes- och handelspolitiska debatt en diskussion om globalkontingenterna, och jag vill nu ge Mats Hellström en chans att här, ett år senare, definitivt ta avstånd från tanken på den här typen av diskriminerande handelshinder. Det vore ju ändå alldeles orimligt om Sverige som ett av de rikaste och mest handelsberoende länderna i världen, med en stark frihandels- och biståndspolitisk tradition, skulle introducera denna långtgående typ av handelshinder, samtidigt som det fåtal länder som har haft globalkontingenter nu är på väg att avveckla dem. Jag hoppas verkligen att Mats Hellström skall kunna motstå det tryck som vi vet finns både från tekoindustrins och från beklädnadsfackets företrädare.

Endast på ett område, vapenhandeln, finns det skäl för särskilda handelsrestriktioner. Om vi i Sverige med gott samvete skall kunna sälja vapen till utlandet måste vi ha en effektiv kontroll av exporten. Vi måste veta vart vapnen tar vägen och ha ett restriktivt synsätt då det gäller vilka länder som skall tillåtas köpa svenska vapen. Därför måste både privatägda Bofors och statliga förenade fabriksverkens exportansträngningar underordnas de av riksdagen i stor enighet antagna riktlinjerna för vapenexport. Tillståndsgivningen bör ske restriktivt. Vi måste också försäkra oss om att svensktillverkade vapen inte vidareexporteras till krigförande länder eller länder som förtrycker mänskliga rättigheter. Vi måste få insyn i licenstillverkning utomlands av svenska vapen och vapensystem. Det är därför också viktigt att regeringen så öppet som möjligt redovisar omfattningen och länderfördelningen i fråga om den svenska krigsmaterielexporten. Endast med dessa utgångspunkter kan svensk vapenexport accepteras utifrån våra grundläggande handels- och biståndspolitiska principer.

Herr talman! Det finns i vårt land en bred övertygelse om att frihandeln är en nödvändig förutsättning för att bevara och öka välståndet. Detta gäller också synen på u-länderna. Handeln med u-länderna, som tidigare givit ett betydelsefullt bidrag till den ekonomiska tillväxten i världen, riskerar nu att stagnera. Prisutvecklingen på olja har lett till att de oljeproducerande ländernas handelsmässiga övertag har brutits. Vi i Sverige kan bidra till att vända den här utvecklingen dels genom att verka för att u-länderna kan delta på likvärdig basis i det internationella samarbetet på handelsområde, dels genom att vi själva avstår från kvoter eller andra handelshinder riktade mot importen från u-länderna.

Vid Liberala Internationalens världskongress i Stockholm i oktober förra

året ägnades en betydande del av överläggningarna åt frihandeln. Internationalen uttalade sitt stöd för befintliga internationella organisationer på världshandelns område som GATT och OECD. Man gav sitt stöd åt förslaget från GATT om ett samlat handelsprogram för att stimulera världshandeln, och man manade liberaler i olika länder att på hemmafronten försöka motverka nationella protektionistiska initiativ av olika slag.

Liberala Internationalen ägnade emellertid också stor uppmärksamhet åt u-länderna och u-ländernas deltagande i världshandeln. Genom internationellt företagande, växande internationell kapitalmarknad, ökad handel med och ökad tillväxt i u-länderna blir i-länder och u-länder mera ömsesidigt beroende av varandra. Den industrialiserade världen är för sin egen utveckling beroende av en positiv tillväxt i och en ökad handel med u-länderna. Vid det senaste toppmötet med den s. k. non-aligned-gruppen uttrycktes stor oro över ökningen av antalet handelsbarriärer i industrivärlden och över tillkomsten av nya sådana, riktade mot u-ländernas export till i-länderna. U-länderna upplevde sig som missgynnade av det nuvarande regelsystemet på handelns område och kände besvikelse över att så litet hade hänt i fråga om underlättande av u-landshandeln under de senaste tio åren. Både i resolutionerna om den s. k. nya ekonomiska världsordningen och i nord-syd-dialogen har det sagts många vackra ord om handel med och teknologiöverföring till u-länderna, men mycket litet har rent konkret utträttats på detta område.

Sambandet mellan bistånd och handel kan belysas på många sätt och har ingående analyserats bl. a. i dokument till non-aligned-staternas toppmöte. Finansieringsfrågorna och skuldsituationen tillmäts där särskilt stor betydelse, och en skuldavskrivning måste därför snabbt komma till stånd. I dessa dokument kan emellertid också utläsas att i-ländernas import från u-världen år 1980 uppgick till drygt 13 % av den samlade importen av tillverkade varor. Motsvarande siffra för Sveriges del var bara 4,5 %, vilket innebär att Sverige hade en vida lägre andel u-landsimport än stormakter som USA, Västtyskland och Japan. Detta är ett anmärkningsvärt faktum. Det har ofta påpekats att handeln med u-länderna spelar större roll för dessa länders utveckling än det direkta biståndet. Sverige har visserligen en hög andel direkt bistånd, men vi har en så lågt utvecklad handel med u-länderna – vilket naturligtvis delvis är en följd av vår ogenerösa attityd till importen av tekoprodukter – att slutsatsen dess värre måste bli att Sverige är ett ganska u-landsfientligt land. Därtill bidrar alltså vår handelspolitiska praxis.

Mats Hellström, som ofta i allmänna ordalag talar vackert såväl om frihandeln som om u-landssolidariteten, kanske kan förklara varför vår attityd till handeln med u-länderna är så negativ. Varför ger Mats Hellström direktiv till förhandlarna i det svenska utrikesdepartementet att de vid bilaterala samtal med u-länderna skall försöka sänka volymen avseende de kläder som skall få importeras från u-världen? Varför gäller detta särskilt importen från de allra fattigaste länderna i världen, t. ex. Indien och Bangladesh?

Mats Hellström kommer ju att få tillfälle att svara på dessa frågor senare i

debatten, och jag skall med intresse lyssna på vad han då har att säga.

Herr talman! Jag skulle avslutningsvis vilja ta upp några frågor med anledning av den handelspolitiska deklarationen.

Statsrådet Hellström sade några kloka ord om vikten av att främja handeln inom Norden och att undanröja handelshinder av olika slag mellan de nordiska länderna. Jag vill med anledning därav ställa två frågor:

För det första: Var har hänt i fråga om planerna på att inrätta en gemensam nordisk aktiemarknad?

För det andra: Varför har regeringen hindrat export av miljöfarligt avfall till Norge för destruktion där?

Jag har uppfattat den senare frågan som ett typiskt exempel på just administrativa och byråkratiska hinder för handeln mellan Sverige och Norge. Det räcker inte med att bara prata om ökat samarbete på handelsområde mellan de nordiska länderna – man måste göra någonting också.

Till sist ett par frågor som hittills helt har passerats förbi i den handelspolitiska debatten. De gäller sanktionerna mot Sydafrika. Hur ser statsrådet Hellström i dag på tillämpningen av Sydafrikalagen och på den omdiskuterade ymniga dispensgivningen när det gäller förbudet för svenska företag att investera i Sydafrika? Vad händer med den av förre kabinettssekreteraren Sverker Åström ledda utredningen om översyn av Sydafrikalagen och om en utbyggnad av lagen för att göra den till ett mera effektivt instrument i kampen mot den förhatliga raspolitiken i Sydafrika?

Anf. 5 HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk):

Herr talman! I den handelspolitiska deklarationen berömmar sig regeringen för den ekonomiska utvecklingen i landet. I sin deklaration följer utrikeshandelsministern samma tema som framförts i snart ett och ett halvt år av den socialdemokratiska regeringen. Man anser att det går bra för Sverige i den internationella konkurrensen. Man berömmar sig för exportframgångarna. Och man hänvisar till devalveringen och den konjunkturuppgång som nu tjänar som viss dragkraft för den svenska exporten.

Isolerat från den verklighet som omger exportframgångarna kan detta sätt att tala från regeringens sida verka vara helt i sin ordning. De stora framgångarna för exporten kan ju också bevisas i siffror. Det går bra för stora delar av svensk industri. Det skapas enorma vinster i bolagen – vinster som bolagen får behålla utan att det ställs några särskilda krav på återinvesteringar för nya jobb här hemma i vårt land. Man kan säga att honungen flödar i kapitalets mun. Och regeringen berömmar sig för den utvecklingen.

Men det finns en baksida av medaljen som också måste visas. Det allvarligaste är den stora arbetslöshet som i stort sett kvarstår på samma höga nivå som då socialdemokraterna tog över regeringsansvaret. Man kan säga att arbetslösheten i vissa fall har ökat. Den är högre nu i tider då det är förhållandevis goda konjunkturer, och regeringen säger att det går bra för Sverige och att exporten är god. Arbetslösheten är alltså högre nu än vad den var då det var kris och nedgång i ekonomin tiden efter efterkrigskapitalismens gyllene år – de första decennierna efter kriget. Man skulle kunna föra en

ganska lång debatt här om dessa ting, om orsaken till arbetslösheten osv., men jag skall försöka begränsa mig till sådant som direkt har att göra med handelspolitiken.

Jag tänker då på att man håller på att låsa fast den svenska ekonomin i en situation där man kommer att få mycket svårt att föra en självständig ekonomisk politik i framtiden. Detta låter regeringen ske, därför att man varit ganska perspektivlös i sin politik. Man låter den svenska krispolitiken för det första underordnas idéerna om att vägen ut ur krisen går över en ökad export och för det andra underordnas de stora kapitalistiska länderna i och med att man undan för undan genom denna utveckling får ett ökat beroende av dessa ekonomiskt starka makter. En tidigare oroande tendens förstärks nu i snabb takt.

Det är litet märkligt att man från regeringens sida i den handelspolitiska deklARATIONEN för det första inte ens andas oro för den utveckling som är på väg och försöker inse att en ohämmad exporttillväxt inte är möjlig i ett litet längre perspektiv, samt för det andra inte ens försöker komma underfund med att det inte heller är önskvärt med en ensidig bindning till de stora starka kapitalistiska länderna och de transnationella bolagen. En del transnationella bolag har ju betydligt större ekonomisk styrka än många mindre länder i tredje världen. Nu är förvisso Sverige en del av den kapitalistiska världen och i många avseenden mycket starkt beroende av utvecklingen i de kapitalistiska länderna. Men vårt land är också mycket starkt beroende av vilka beslut som fattas inom transnationella koncerner. Man kan i många fall säga att dessa transnationella koncerner inte är nationella utan hemlösa i utövandet av sin ekonomiska politik, sin handel och sin produktion. Jag har sett siffror på att av USA:s handel är 35-40 % att hänföra till intern handel inom de transnationella bolagen. Det finns inga siffror för Sverige såvitt jag vet, men det finns all anledning tro att situationen är ungefär densamma här, eftersom vi har en ganska likartad ekonomisk struktur.

Men Sverige deltar också i den internationella utsugningen av tredje världen, främst via svenska transnationella bolag. Det räcker att som exempel nämna de svenska bolagens närvaro i Sydafrika. Mats Hellström känner väl till många andra exempel, och Oswald Söderqvist kommer senare att gå in på denna problematik.

Sveriges allt starkare internationella beroende binder landet vid förhållanden som gör det svårt att föra en strikt självständig ekonomisk politik. Det internationella beroendet har dessutom ökat kraftigt under hela 1970-talet. Det sammanhänger med förändringar i den internationella arbetsfördelningen och handeln men också med ett ökat beroende av ekonomiska organisationer som ILF, Internationella valutafonden, EFTA, GATT, OECD osv. Sveriges politiska ekonomiska beroende är alltså både strukturellt betingat och institutionellt samtidigt som beroendet har en känslighets- och sårbarhetsdimension som Oswald Söderqvist också kommer att beröra.

Det är väl känt att den svenska ekonomin har urholkats starkt genom en ändrad internationell arbetsfördelning. Det gör att vi i dag inte kan få fram de nödvändighetsvaror som behövs för att i önskvärd grad fylla upp underleve-

rantörsbehovet i svensk industri eller för att klara avspärningar eller kriser. Det fattas många sektorer i svensk verkstadsindustri i dag.

Handelsministern säger att halva industriproduktionen säljs utanför Sveriges gränser. Bara detta konstaterande borde leda till eftertanke. Hur långt vill man egentligen gå? Den socialdemokratiska regeringens politik har precis som de borgerligas gått ut på att begränsa den inhemska köpkraften genom att hålla nere löner och kostnader för att uppnå exportframgångar. Tyvärr motverkas dessa exportframgångar av att den inhemska köpkraften pressas tillbaka, och framgången blir därför inte så stor som det kan synas. Detta bevisas främst av att arbetslösheten kvarstår i stort sett oförändrad trots att det nu går så bra för de svenska exportföretagen.

Vad kommer att krävas av inhemsk återhållsamhet för att uppnå den fortsatta exportökning som handelsministern förutsätter? Skall vi sälja inte bara hälften av industriproduktionen utomlands utan kanske 60 eller 75 %? Var går den rimliga gränsen och vad kommer att fordras av den svenska arbetarklassen i form av åtstramningar, lönesänkningar och devalveringar för att fullfölja en sådan modell? Kanske handelsministern har någon perspektivplan för ökad export i bakfickan?

Exportframgångarna har också en annan baksida som kommer av det starka importberoendet. I vissa viktiga branscher importeras merparten av insatsvarorna. Därför blir exportframgången inte så stor som man i förstone kan tro. För min del vill jag varna för en fortsatt tillväxt av den relativa andelen av utrikeshandeln. Den kan inte ske ohämmat utan att det nationella beroendet ytterligare urholkas. I stället borde ansträngningarna inriktas på att förädla svenska råvaror i högre grad samtidigt som man försöker fylla upp med svenska underleverantörer till svensk industri och nå en större spridning när det gäller såväl export som import.

Framför allt måste handeln med socialistiska länder och tredje världen utvecklas. Utbytet med dessa länder har proportionellt en liten andel av svensk utrikeshandel. Genom en större länderspridning kan en relativt stor utrikeshandel existera samtidigt som beroendet av enskilda stora kapitalistiska länder minskar. Därmed minskar också vår sårbarhet.

När det gäller länderfördelningen kan man notera att en redan liten export av bearbetade varor till de socialistiska länderna och tredje världen förra året blev ännu mindre relativt sett. Statistiken visar att handeln med Östeuropa, Kina, OPEC-länderna och s. k. övriga länder minskade med 7-8,5 % under budgetåret 1982/83, medan exporten till OECD-länderna, som är våra största handelspartner, ökade med 13,2 %. Proportionellt orimliga förhållanden förstärktes alltså.

Vissa svårigheter finns att utveckla handeln med planekonomins Östeuropa och med utvecklingsländer, och det har också berörts i den handelspolitiska deklarationen och i budgetpropositionen. Man säger att detta beror på att dessa länder önskar genomföra en typ av byteshandel. Därför tycker vi att ett statligt handelsbolag borde inrättas som kan samordna enskilda exportörers och importörers affärer med dessa länder. Ett handels- och bytesbolag skulle få en viktig roll för att öka länderspridningen i den svenska utrikeshandeln.

I övrigt kan man väl nämna att länder som är starkt skuldsatta genom stora utlandslån också vill genomföra mer och mer av bytesaffärer eller s. k. motköp. Med vetskap om hur den internationella skuldkrisen ser ut och möjligheterna att betala av på dessa stora skulder, tror jag att man måste betrakta sådan form av handel och motköp som en realitet i framtiden och försöka anpassa sig därefter.

Om man ser tillbaka på statistiken över handeln med de östeuropeiska länderna, finner man att importen från dessa länder sedan mitten av 1970-talet har varit större än exporten, något som måste betyda att det finns bytesvaror som vi importerar till vårt land, vilka inte motsvaras av en export till dessa länder. Där kan jag bara nämna att det finns ytterligare produkter som skulle kunna utgöra bytesvaror för en ökad svensk export till dessa länder. Jag tänker då på sovjetisk naturgas. Förutom att man på det sättet skulle sprida riskerna med handeln – man får fler handelspartner, utvecklar handeln med dem som man inte har så mycket handel med i dag – får man en ökad riskspridning när det gäller energiimport, så att man inte blir så beroende av OPEC-länder och västeuropeisk import utan kan importera också från detta håll. På så vis skulle detta få stor handelspolitisk och sysselsättningsmässig betydelse.

Men jag tycker mig ha hört Mats Hellström sjunga den fria handelns och de internationella kapitalrörelsernas höga visa – han får väl rätta mig om jag har uppfattat honom fel. Jag förstår av inledningen till den handelspolitiska deklARATIONEN att det kan bli svårt att övertyga regeringen om att vi måste ta ökade initiativ för att nå fram till bättre länderfördelning, för att konkret konstruera en handel med dessa länder, en handel som i dag är relativt utvecklad. Jag tycker att detta borde kunna ske utan att på något sätt stå i motsatsställning till en fortsättningsvis stor handel på de traditionella marknaderna.

När det gäller det s. k. institutionella beroendet, som kanske är litet mera diffust och svårbeskrivbart, är det klart att Sveriges medlemskap i de internationella ekonomiska organisationerna är av ett visst intresse. Fram till slutet av 1960-talet spelade t. ex. IMF en relativt underordnad roll beträffande medlemsländernas nationella ekonomiska politik. Senare har den målsättningen ändrats, och de starkare länderna börjar alltmer att försöka använda internationella valutafonden för sina egna nationella intressen – naturligtvis med vissa motsättningar som följd. Kravet på en viss nationell politik ställs också från IMF vid långivning, inte minst till tidigare skuldsatta länder, vilket gör att IMF på något sätt framstår som överordnad i ekonomiska frågor gentemot de nationella regeringarna. Detta begränsar självfallet de små staternas handlingsfrihet, och det är beklagligt att riksdagen avvisade ett förslag från vänsterpartiet kommunisterna om att arbeta för en ändrad inriktning som innebär större självständighet för medlemsländerna.

IMF har kanske inte så stor betydelse för Sveriges situation just i dag, men principiellt är det en mycket viktig fråga hur man ser på den internationella handeln och internationella ekonomiska organisationers sätt att arbeta.

Därför finns det anledning att uppehålla sig litet vid vad Mats Hellström sade i sitt anförande, där han berörde de mest skuldsatta ländernas problematik och sade att de hade tvingats att föra en hårdhänt åtstramningspolitik för att få lån från IMF. Mats Hellström sade t. ex. att IMF bör spela en ledande roll i sådana sammanhang – utan att han preciserade vad den ledande rollen skulle innebära. Man kan ju säga att IMF redan har en ganska ledande ställning eftersom IMF försöker diktera låntagarländernas ekonomiska politik. Och detta gör IMF, såvitt jag förstår, med de svenska socialdemokraternas gillande. När vi hade uppe frågan om det orimliga i att IMF påtvingar många länder en Thatchersk eller Friedmansk ekonomisk politik, hade man från socialdemokraternas sida här i riksdagen ingenting att säga om detta, utan man tyckte att det skulle så vara. Det kunde vara klagörande att få höra om handelsministern tycker att detta är en riktig hållning och höra vad han menar med IMF:s ledande roll i den skuldskrisituation som uppstår.

När det gäller det övriga utlandsberoendet, som är av institutionell karaktär, innebär Sveriges medlemskap i t. ex. GATT att man förpliktar sig att delta i en liberalisering av den internationella handeln, dvs. en långsiktig anpassning av den internationella kapitalismens och de transnationella bolagens uppdelning av marknader och produktion. Sverige har förpliktat sig att som en del av den internationella kapitalismen inte utveckla handelsförbindelser som gynnar ett land mer än ett annat. Man kan säga vad man vill om dessa organisationer, men de facto innebär medlemskapet naturligtvis att man får svårigheter att föra en strikt internationell ekonomisk politik och handelspolitik.

Trots att vi är medlem i flera sådana här organisationer har vi inte från Sverige mycket att sätta emot när de stora elefanterna dansar. Jag tänker på exportrestriktioner som genomförs av USA på t. ex. stålområdet. För Sveriges del har man med kraft hävdad att man skall försöka hålla fast vid frihandeln, att man inte kan genomföra någon protektionism – det är skadligt. Men man tvingas ändå böja sig för protektionism från de stora ländernas sida. Vi måste ha klart för oss att frihandel och ekonomisk frihet i mycket är en fråga om ord och vackra tankar och inte så mycket om verklighet. För många små länder gäller det att inte störa de stora för mycket, och ändå försöka hänga med och få de fördelar som finns. Det vore intressant om man från regeringens sida kunde ifrågasätta litet av detta och gå litet djupare och skrapa på begreppet frihandel och internationellt oberoende. Mats Hellström sade i en av de allra första meningarna, om jag inte missminner mig, att handelspolitiken är en mycket viktig del av den socialdemokratiska krispolitiken. Då tycker jag att regeringen borde ta sig en funderare över vart de nuvarande utvecklingslinjerna leder och vad de får för konsekvenser i nästa lågkonjunktur, som av allt att döma kommer att bli längre och djupare än de föregående lågkonjunkturerna. Mönstret är ju sådant att man kan förutspå detta med stor säkerhet.

Jag inbillar mig inte att man i ett nafs kan bryta upp från ekonomiska organisationer eller försöka bryta sig loss från ett sedan länge komplext inarbetat samarbete med stora länder i fråga om handelsförbindelser. Men

jag tror att man måste fundera över en politik som inte förstärker detta internationella beroende utan kanske förändrar handeln och den ekonomiska politiken, så att man faktiskt kan nå ett större mått av nationellt självbestämmande när det gäller den ekonomiska politiken. Kommer exportansträngningarna att utvecklas såsom de skisserats? Det vore intressant att få litet kött på benen från Mats Hellström i fråga om hur stor andel han har tänkt sig att man kan exportera. Om dessa ansträngningar kommer att fullföljas, så är det klart att Sveriges internationella beroende i handelspolitik och ekonomisk politik kommer att vara totalt. Utrymmet för regeringens handlande kommer då att vara mycket begränsat i framtiden.

En mer selektiv ekonomisk politik bör vara vägledande också för satsningarna i ett litet längre perspektiv. Denna politik kan innebära expansion, i första hand koncentrerad till sektorer med litet importinnehåll, sektorer där sysselsättningseffekterna är stora i jämförelse med investeringarna. På kort sikt betyder detta att insatser måste göras inom den offentliga sektorn genom ökad tjänsteproduktion, byggande, anläggningsarbeten osv. i en strävan att ersätta import med inhemsk produktion – vilket ju inte, tycker jag, är att sätta likhetstecken med protektionism.

Det är klart att detta kräver nationaliseringar av affärsbanker och kreditinstitut. Det kräver mer bestämmande och försök till styrning av handelsströmmarna från regeringens sida, så att inte privatkapitalet och de enskilda företagen helt dominerar dessa strömmar. Det fordrar naturligtvis en medveten politik i ett litet längre perspektiv. Men jag tror att det är nödvändigt att tänka i de banorna, och det vore intressant att här få till stånd en debatt om dessa saker.

När det gäller utlandslånen, som ju berördes rätt mycket av centerpartiets talare, måste de naturligtvis begränsas. Utgifter för de ekonomisk-politiska åtgärderna bör i första hand finansieras inom den svenska ekonomin. Från vårt parti menar vi att satsningar inom t. ex. den offentliga sektorn och satsningar för att få till stånd en bättre industristruktur, ökad sysselsättning, ökad självförsörjning osv., kan betalas med de vinster som har skapats genom inflation och spekulation. Jag tycker också att man borde vidta ganska kraftiga åtgärder för att få till stånd att de enorma vinster som nu görs i exportindustrin, till följd av den socialdemokratiska politiken och devalueringen, återanvänds så att vi kan skapa nya jobb och förutsättningar för en fortsatt utveckling här i landet.

Anf. 6 Statsrådet MATS HELLSTRÖM:

Herr talman! Nej, jag tror inte, Hans Petersson i Hallstahammar, att den handelspolitiska deklARATIONEN uttrycker något beröm över regeringens handlande. I den tas framför allt upp de krav som måste ställas för att Sverige skall komma i balans på lång sikt, och för det krävs exportöverskott under ett antal år. Export har inget egenvärde, men det krävs med de obalanser som vi har, exportöverskott under ett antal år för att vi skall kunna minska utlandsskulden och därmed det farliga beroende som en hög utlandsskuld innebär.

Därmed har jag också givit svar till Olof Johansson, som hävdade att vi inte behandlat framtidsfrågorna, utan nu slår oss till ro med att exporten går bra. Tvärtom står det ju redan på första sidan i deklarationen att underskotten under en följd av år måste ersättas med överskott för att en minskning av utlandsskulden skall bli möjlig.

På nästa sida i deklarationen står just det som Olof Johansson efterlyste. Där konstateras nämligen att vi har fortsatt växande räntebetalningar för utlandsupplåningen. Vidare framhålls: "Krispolitiken måste således fortsätta och kostnadsutvecklingen måste hållas nere, för att vi skall åstadkomma en långsiktig balans i vår utrikeshandel ---." Jag föreställer mig också att vi, även om alla de institutionella förändringar i Sverige vilka Hans Petersson nyss talade om skulle genomföras, måste fortsätta att betala av vår utlandsskuld, och för det krävs det ett exportöverskott.

Burenstam Linder diskuterade de oklarheter i regelsystemen som försvårar för näringslivet att veta vilka spelregler som gäller i handelspolitiken. Jag instämmer med honom i att en av de viktigaste av de frågor som vi diskuterar inom EG, EFTA och även GATT är hur vi – med ett tekniskt handelspolitiskt uttryck, som Burenstam Linder torde känna till – skall kunna åstadkomma transparens. Härmed menas att man, även om man inte lyckas avskaffa handelshinder, i varje fall gör dem tydliga och får in dem i GATT:s regelsystem, så att samhälle och företag vet vad som gäller. Det är också just denna inriktning på arbetet som vi i praktiken har på svensk sida.

På den punkten kan jag hålla med Staffan Burenstam Linder. Jag har betydligt svårare att instämma i den rundmålning av världen han gjorde, där han ville beskriva i vilken utsträckning socialistiska länder bedriver en handelshindrande verksamhet som kapitalistiska länder tydligen inte gör sig skyldiga till. Jag tror inte att denna genomgång håller. Det föreligger bl. a. enorma skillnader i kulturella och traditionella ekonomiska attityder, och det gäller företrädesvis mellan olika världsdelar.

Det finns på den latinamerikanska kontinenten rader av länder med i högsta grad kapitalistiska system, där man vill skydda sig med den typ av handelshinder som Burenstam Linder kritiserar. Det finns å andra sidan socialistiska länder, i andra delar av världen, vilka vill skydda sig med denna typ av handelshinder. Det finns också länder som vill verka för ett mer fritt och öppet handelssystem.

Det går ingen gräns mellan ideologier på det sätt som Burenstam Linder ville göra gällande. Inte heller är det speciellt de socialistiska länderna som har svårigheter med sitt jordbruk. Tyvärr – och det är en tragik – drabbar svälten i Afrika de flesta av länderna på den kontinenten, och livsmedelsproduktionen stagnerar eller sjunker där i hög grad oberoende av ekonomiskt system.

Om någon gemensam nämnare skall lyftas fram i det sammanhang som Burenstam Linder tog upp – nämligen förhållandet att de asiatiska länderna har en bättre tillväxt – är det ingalunda att dessa har en marknadsekonomi av den karaktär som Burenstam Linder förordade. Snarare har man i många av de länder där det, som Burenstam Linder själv framhöll, går bra, traditionellt

haft ett samarbete mellan staten och näringslivet av en typ som Burenstam Linder, i andra sammanhang, brukar i Sverige vilja motverka av ideologiska skäl.

När det gäller UNCTAD förstod jag inte riktigt vad Burenstam Linder menade med sitt tal om deklARATIONER. Det är tvärtom glädjande att den senaste UNCTAD-konferensen mer än tidigare har gått in på konkreta handelspolitiska rekommendationer om hur u-länderna skall få ett starkare grepp över sina råvaror. Vi försökte redovisa också det i den handelspolitiska deklARATIONEN.

Det är inte bara privata tjänster som efterfrågas ute i världen. Burenstam Linder ville göra gällande att man skulle nå en bättre exportframgång om den offentliga sektorn i vårt land begränsades. Jag stöter ofta i utlandet på ett starkt intresse också för de samhällslösningar som Sverige har presenterat – det må gälla sjukvård, avfallshantering, byggande och mycket annat. Just våra samhällslösningar är intressanta för andra länder som själva bygger upp en samhällelig infrastruktur och som har ett starkt intresse av såväl den offentliga sektorns tjänster som den privata sektorns tjänster. Att dra upp en motsatsställning mellan privat tjänsteexport å ena sidan och statlig och kommunal tjänsteexport å andra sidan tror jag är att göra tjänsteexporten otjänst. I så fall avskärmar vi oss från det som för andra länder är det spännande – samspelet mellan den privata och den offentliga sektorn.

Jag kan instämma i vad Olof Johansson tidigare sade om värdet av att det finns en stark nordisk opinion som driver fram våra debatter i Nordiska rådet samt Nordiska ministerrådets olika beslut och utredningar. Om det är en förändring innebär det att det finns ett genuint engagemang i nordiska frågor inte bara bland de traditionellt mest engagerade. Jag delar Olof Johannsons uppfattning att det nordiska samarbetet är en hörnsten inte minst för små svenska företags möjligheter att stärka sin ställning.

När det gäller krishandeln delar jag också Olof Johannsons uppfattning att det är viktigt att Sverige ser om sina möjligheter att ha en försörjning i krislägen. Som jag nämnde i regeringsdeklARATIONEN har vi också i regeringskansliet ett arbete på gång just nu på detta område. Krigssituationer är förutsedda i många sammanhang. Det finns planer och ett system. När det gäller vår beredskap för olika typer av skymningslägen och försörjningskriser, som inte innebär krig men som omöjliggör regelrätt handel, är vi mindre garderade, och det är en av de frågor som vi ger prioritet i vårt arbete just nu och som jag därför tog upp i deklARATIONEN.

När det gäller småföretagen kan jag också instämma i det synsätt som Olof Johansson tog fram: det finns en fara i att om samhället inte är aktivt, så blir de automatiska system för exportfrämjande åtgärder vi har – SEK och EKN – kanske framför allt till de stora företagens förmån. Det är just därför som regeringen inom kort kommer att lägga fram en proposition om stöd just till de små företagens exportfrämjande, som ju bygger på det program som exportrådet redan har för att stödja de små företagen. Jag skall av tidsskäl nu inte närmare gå in på det; jag nämnde i deklARATIONEN de åtgärder för exportfrämjandet till småföretag som föreslås. Det är riktigt att det här krävs

Nr 98

Onsdagen den
14 mars 1984

---

*Handelspolitisk
debatt*

en ökad samhällelig satsning för att stödja just småföretagen på exportmarknaden. Det är glädjande att det sker ett ökat nyföretagande i Sverige f. n. – det är alltså inte så att de små företagen är klämda. Det är också många små företag som nu går ut på exportmarknaden.

Samtidigt skulle jag vilja göra en reservation till Olof Johanssons påpekande. Det är ju inte så att de stora företagens projekt enbart innehåller produktion för de stora företagen, utan de innehåller också många hundratal och ibland många tusentals jobb i småföretagen som underleverantörer.

Björn Molin ville till skillnad från Burenstam Linder oroa sig mindre för budgetunderskottet. Han tog i stället upp frågan om vi inte skulle kunna något öka våra subventioner till exportkrediterna. Skälet till att vi ger en något sämre subvention till exportkrediträntan än andra länder är ju budgetmässigt. Vi måste få ned budgetunderskottet, och då krävs det åtstramning på alla områden. Det finns goda skäl för varje enskilt område inom den statliga budgeten att säga att just detta är så väsentligt att det inte skall drabbas av åtstramning. Men skall budgetunderskottet ned är det också nödvändigt att minska på den belastning som automatiken i exportkrediterna innebär.

Låt oss ändå ha proportioner i fråga om storleken på denna fråga. För en hundramiljonersaffär innebär det extra kronpåslag som nu görs ca 3 milj. kr. eller – om vi räknar in det tidigare påslaget – kanske nästan 5 milj. kr. Dessa 5 % på priset skall då jämföras med devalveringens – också med importen inräknad – 10-procentiga förbättring och med de vinster i miljardklassen som den typ av företag som använder dessa krediter glädjande nog gör f. n.

Eftersom min taletid är ute, får jag i nästa inlägg återkomma till de teko-frågor som Björn Molin tog upp.

Anf. 7 STAFFAN BURENSTAM LINDER (m) replik:

Herr talman! Jag fäste uppmärksamheten på att de länder i u-landsvärlden som har haft framgång är länder som har avlägsnat sig från centralstyrning, centralplanering och socialism och i stället gått över till ett marknadsekonomiskt betraktelsesätt. Såsom ett led i detta har de även satsat hårt på utrikeshandeln. En del länder har vad vi kan kalla marknadsekonomi men har varit föga intresserade av utrikeshandeln, t. ex. många av de latinamerikanska länderna. De har därför ofta haft en dålig utveckling.

Det är intressant att se vilken roll utrikeshandeln i förening med marknadsekonomi har spelat. Det ger en viss ledning för vårt eget tänkande om hur betydelsefull utrikeshandeln är och när det gäller att kunna se var de framtida marknaderna finns. Jag tror att herr Hellström, om han studerar Stilla havs-länderna, tvingas göra samma iakttagelse som jag har gjort. Att i stället försöka hävda att detta skulle vara någon sorts system, som skulle likna det som han har intresserat sig för i u-landsvärlden är ändå att anstränga sanningen. Detta är länder som har haft framgång med helt andra metoder än dem som herr Hellström vanligen brukar tala för i u-landssammanhang.

Det hör till historien att de mest framgångsrika länderna i denna region, Sydkorea och Taiwan, före 1960 hade centralplanering och ganska hård

statsstyrning. Men den ekonomiska utvecklingen var då också svag. Just därför avlägsnade man sig från det systemet och satsade på en annan strategi. Det är av sådana anledningar som jag helt kort fäste uppmärksamheten på att man kan ansluta sig till de resonemang som förs i UNCTAD, bara man förstår att idéerna t. ex. när det gäller råvaruavtalen inte kommer att hjälpa u-landsvärlden. I stället bör dessa länder få möjlighet till en fri handel, vilket vi själva kan bidra till.

Svårigheterna med livsmedelsförsörjning, tragiska som de är, har många förklaringar. En av dem är faktiskt, herr Hellström, att de länder som har satsat på centralstyrning, däribland de socialistiska länderna i Östeuropa, har präglats av långtgående försörjningssvårigheter. Det är betydelsefullt att vara medveten om detta. Det kan då bli en större realism i den ekonomiska politiken så att man slipper ett sådant mänsklighetens gissel som världssvälten utgör.

Beträffande serviceexporten torde det vara fel av herr Hellström att tro att de statliga myndigheterna, hur gärna de än vill, kan uppnå samma effektivitet i fråga om produktion, export och konkurrens som den privata företagsamheten. Vi anser därför att man bör satsa på en privatisering, som kan underlätta svensk export.

Anf. 8 OLOF JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Mats Hellström instämde i mycket av vad jag sade, men på en punkt var det en klar avvikelse mellan vad han uttalade och vad jag ville markera. Jag tror att det är viktigt att vi fördjupar diskussionen om devalveringens effekter och dess konsekvenser. Där menar jag att regeringsdeklarationen, som så många andra dokument, är klart ofullständig. Det var min poäng.

Man talar inte gärna om att en devalvering också har negativa konsekvenser, när det gäller att i svenska kronor betala den skuld som vi redan har ådragit oss bl. a. Det kräver alltså en betydande tid, innan man hamnar på plussidan och har tjänat in, via ett ökat utrikeshandelsöverskott, den belastning som den ökade skuldbördan utgör.

I övrigt kritiserade jag inte inriktningen av den fortsatta politiken, så som den formuleras på s. 2 i deklarationen, men en komplettering vad gäller devalveringens avigsida tycker jag att regeringen – i olika sammanhang, inte bara här – skulle kunna kosta på sig.

Frågan om de mindre och medelstora företagen uppfattas kanske inte som en viktig del av en handelspolitisk debatt. Men den reservation som Mats Hellström gjorde här, genom att påpeka det ganska självklara att det finns många underleverantörer bland de mindre och medelstora företagen, visar just vad det är fråga om. De stora företagen är ledande och drivande. De har för det mesta möjligheter att i dagsläget agera på utrikeshandelsmarknaden. Det skapar ett sug att ta till vara de mindre och medelstora företagens tjänster som underleverantörer. Det skapar också en strukturell förändring i balansen inom det svenska näringslivet och ett beroende. Det var den saken jag ville uppmärksamma här.

Därför är det viktigt att ta fasta på de områden där mindre och medelstora företag har större möjlighet än många andra att snabbt komma i gång. Konsult- och tjänsteområdet nämnde jag – energi- och miljöteknik är viktiga sådana områden – och då tänker jag inte bara på exportmöjligheter utan också på att kunna stå emot import.

I det sammanhanget "platsar" naturligtvis också diskussionen om att göra oss mer beroende av livsmedelsimport, som ligger i släptåg på den jordbrukspolitiska debatt som förs ibland från socialdemokratiskt håll. Därför är de här frågorna viktiga att betona.

Låt mig säga till sist att jag tycker att det är värdefullt att deklARATIONEN inte bara inskränker sig till principiella funderingar kring frihandel utan försöker att också markera de åtgärder som måste vidtas. Principiella deklARATIONER är en sak, en annan sak är att handla och åstadkomma resultat.

Anf. 9 BJÖRN MOLIN (fp) replik:

Herr talman! Statsrådet Hellström hade en hel del klokt att säga om behovet av ökad export, om riskerna med nya handelshinder, om småföretagens exportmöjligheter och om nordiskt samarbete. Vad jag litet grand efterlyste var sambandet mellan ord och handling, och att statsrådet Hellström alltså skulle ta upp några konkreta åtgärder för att främja de uppsatta målen.

Det står i den handelspolitiska deklARATIONEN att också smärre åtgärder har stor betydelse när det gäller att vända en protektionistisk trend. Det var därför jag tog upp sådana saker som kvoterna för tekoimporten från u-länderna och förbudet att exportera miljöfarligt avfall till Norge. Det är konkreta smärre punkter, där den svenska regeringen just skulle kunna främja frihandel och motverka en protektionistisk utveckling. Jag hoppas att Mats Hellström i sin nästa replik vill svara på uppmaningarna att höja kvoterna för u-länderna i vår tekoimport och upphäva förbudet mot export av miljöfarligt avfall.

När det gäller exportkrediterna är vi självfallet ense om behovet av hållfasta internationella överenskommelser som begränsar subventionerna i exportkreditfinansieringen. Det enda jag tog upp var den risk som vi på lång sikt löper, om Sverige avvecklar de regler för förmånlig exportkreditfinansiering som vi har haft t. ex. via SEK utan att vi har några hållfasta internationella överenskommelser. I en situation där svensk exportindustri inte kan leva på följderna av en 16-procentig devalvering kan det hända att den marginella betydelse som reglerna för exportkreditfinansiering har kan spela en ganska stor roll.

Anf. 10 HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk) replik:

Herr talman! Vi kom inte så mycket längre i vår debatt, Mats Hellström och jag, om hur långt man kan gå med exporten. Han sade att det var nödvändigt med exportframgångar för att skapa balans i Sveriges ekonomi. Men man måste ändå fråga: Hur länge bär teorierna om exportframgångar? Hur skall man få nytta av de vinster som byggs upp genom exportframgången

så att man på litet längre sikt kan skapa bättre förutsättningar att föra en annan, inte så exportorienterad krispolitik i vårt land? Och hur stark kostnadspress behövs det i framtiden för att nå längre och längre med exporten i en värld där alla kapitalistiska länder skall exportera sig ur krisen? Det är ju ett faktum att vilken man än talar med av de största handelspartner som Sverige har, så skall alla exportera sig ur krisen, och alla skall exportera till någon. Så länge man inte gemensamt exporterar till tredje världen eller till det andra ekonomiska blocket, i öst, måste exporten alltså sugas upp i handeln inom Väst Europa. Då måste det på sikt också bli något slags utjämning, och fördelarna kan inte bli så stora. Rent intellektuellt måste man förstå detta.

Om man nu tänker sig en fortsatt hög export och kanske också en ökad – det är möjligt att det kan fortsätta någon tid innan den definitiva vändningen kommer – varför då göra sig mer och mer beroende av ett litet fåtal länder? Man måste ju försöka sprida riskerna, för man står sig ganska slätt i nästa lågkonjunktur, om man ökar exporten alldeles våldsamt till England, Västtyskland, USA, de nordiska länderna, Frankrike, Nederländerna, Belgien – de vanligaste handelspartnerna. Det slår ju oerhört hårt tillbaka, om man inte har någon annan att handla med.

Jag kan bara i statistiken från 1982 och 1983 se att man lyckades öka exporten till Västtyskland med 35 % i värde, till Storbritannien med 35 %, till Norge med 19 %, till USA med 54 % – det verkar vara en hög siffra – , till Danmark med 36 % och till Iran med 150 %. Däremot ökade t. ex. exporten till Sovjetunionen med bara 0,3 %. Exporten till Sovjetunionen är alltså åtta gånger mindre än exporten till Danmark, och eftersom det finns ett underskott i handeln med Sovjet och jag är säker på att man där behöver våra varor liksom vi behöver mycket därifrån borde det gå att utveckla en sådan handel. Jag säger det inte därför att vi i första hand skall handla med socialistiska länder utan därför att det där finns möjlighet att sprida riskerna och få en bredare handel.

Givetvis är det nödvändigt att minska utlandslånen. Det är ju därför vi har föreslagit en politik av räfst för att ta rätt på de enorma värden, vinster och förmögenheter som skapas i det här landet och använda dem i en positiv utveckling. Vi vill inte låna mer än nödvändigt utomlands, vi vet att det faktiskt finns pengar att hämta inom landet. Där kan regeringen göra en hel del genom att följa vpk-politiken.

Anf. 11 Statsrådet MATS HELLSTRÖM:

Herr talman! Först till Burenstam Linders rundmålning!

Jag tror fortfarande inte att vi bland de länder i Asien där Sverige nu har de största exportframgångarna kan finna modeller som påminner om den politik som Burenstam Linder vill rekommendera här i Sverige. Tvärtom rör det sig om länder med mycket skiftande ekonomiska, sociala och politiska system. Det handlar om Iran och Folkrepubliken Kina. Det handlar om två kapitalistiska länder med så stark koppling mellan stat och näringsliv som Japan och Sydkorea. Det handlar om råvarulandet Malaysia, som mer och

mer vill – och lyckas – få kontroll över sina egna råvaror. Det handlar om ett förhållandevis fattigt land som Thailand. Det är alltså länder med utomordentligt olika bakgrund och olika politiska, sociala samt ekonomiska system.

Det fanns i några av de tidigare inläggen från debattörerna, framför allt i Olof Johanssons, en pessimism när det gällde våra möjligheter att i framtiden klara kostnadsläget. Jag vill än en gång understryka att vad vi här tar fram är de krav som ställs för att vi på lång sikt skall klara en sådan kostnadsnivå att vi också längre fram kan vara konkurrenskraftiga.

Jag minns debatterna hösten 1982, när devalveringen just var gjord. Då var pessimismen större. Det var en i det närmaste enig borgerlighet som sade att devalveringen och den politik som vi förde skulle misslyckas. Jag anser det ännu vara för tidigt att dra slutsatser om huruvida politiken lyckas eller misslyckas. Regeringen har klart uttalat att alla de tre steg som vi bygger upp vår politik kring först måste förverkligas innan vi kan säga om vi har lyckats, innan vi kan se om t. ex. industriinvesteringarna kommer att öka. Men så här långt har utan tvivel förutsättningarna för att politiken skall lyckas ökat i förhållande till hur oerhört försiktigt vi för ett år sedan bedömde läget. Argumenten för den pessimistiska position som de borgerliga partierna intog för ett år sedan – och som alltså gick ut på att devalveringen inte skulle lyckas – har hittills blivit skakigare.

Det är naturligtvis riktigt att det, som Hans Petersson i Hallstahammar sade, kan se ut som ett nollsummespel om alla länder tillämpar strategin att allmänt söka exportera och inte vidtar andra åtgärder. Bakgrunden till att ett så stort antal länder söker sig till denna strategi är naturligtvis att så många länder har strukturella underskott. Det är också därför som vi i Sverige så kraftigt vill verka för den typ av samordnad ekonomisk politik mellan länderna som kan se till att det inte blir ett nollsummespel. Just när många länder har underskott kan små expansiva steg – ingen kan ju ta ett stort steg, eftersom underskotten då blir för stora – under förutsättning att de tas samtidigt få en hyggligt stor effekt för alla länder i form av ökad tillväxt utan att underskotten växer.

OECD har i vissa studier – som i och för sig är räkneoperationer men ändå är intressanta – visat hur en enprocentig ökning av investeringarna i förhållande till BNP i varje OECD-land efter så kort tid som två tre år skulle leda till en 4-procentig uppgång i bruttonationalprodukten och en ökning av sysselsättningen i OECD med 8 miljoner människor. Det är räkneexempel, men det visar på den realism som finns i strategin att ta små steg men göra det samordnat, om vi skall undvika det nollsummespel som Hans Petersson i Hallstahammar talade om.

Björn Molin tog upp tekopolitiken och ställde frågan hur vi ser på att dra in nya länder i våra tekoförhandlingar. Vi har väl ungefär samma syn på den frågan som man har haft tidigare. Såväl Björn Molin som Staffan Burenstam Linder drog ju in nya länder i sina förhandlingar. De gjorde det förmodligen därför att man kommer i en ohållbar situation när man inom MFA:s ram har begränsningar gentemot ett antal länder. De länderna håller sig till dessa begränsningar. Om sedan importen ökar mycket kraftigt från ett land som vi

inte har avtal med – kanske så mycket att den t. o. m. överstiger den begränsade importen från ett land inom MFA – kan MFA-landet rimligen fråga sig varför det skall vara lojalt inom ramen för MFA när vi tillåter andra länder, utanför MFA, att ta deras export till Sverige. Det är naturligtvis sådana överväganden som finns med när man diskuterar nya länder. Det bör också ha varit fallet när det gällde de nya länder som infördes i systemet under Burenstam Linders och under Molins tid.

Vi vet självfallet att det innebär en kostnad när vi inför begränsningar – där har vi aldrig försökt att hyckla. Vår tekopolitik innebär givetvis en kostnad. Vi vet att en begränsning medför att prisnivån blir högre än den skulle vara utan en begränsning. Men vi får ta den kostnaden öppet och ärligt, av försörjningsberedskapskäl och därför att vi inte i ett slag på kort sikt svårt kan skada sysselsättningen i områden där sysselsättningsläget redan är mycket dåligt. Vad vi kan göra är att lägga om tekopolitiken så, att vi utvecklar de utvecklingsbara delarna av industrin och gör det möjligt för näringen att på sikt bli självförsörjande. En sådan strukturell förändring är just vad som krävs av oss också i internationella sammanhang.

Det är inte alltid lätt när vi i praktiken vill genomföra den typ av åtgärder som Björn Molin efterfrågar. Detta visade sig när riksdagen förra våren lade om tekopolitiken. Skall den svenska tekoindustrin i större utsträckning bättre kunna stå på egna ben måste subventionerna minskas. Det gjordes också i det riksdagsbeslut som togs, men Björn Molins och Staffan Burenstam Linders partier ställde inte helt och fullt upp på regeringens sida. När det kom till kritan ville de ha en mindre avtrappning av subventionerna. Det är förståeligt att det är ett svårt beslut att ta, men skall vi ge tekoindustrin möjlighet att utvecklas på längre sikt måste subventionerna minskas och inriktas mer på de utvecklingsbara delarna.

Det var direkt fel när Björn Molin sade att vi nu skulle föreslå minskningar i klädimporten från Indien. Tvärtom ökar importen därifrån. Bangladesh är inte heller föremål för förhandlingar om begränsningar. På den punkten hade Björn Molin alltså direkt fel.

Björn Molin hade också fel – i varje fall högg han i sten – på ett helt annat område. Han ville anföra Sveriges tekopolitik som förklaring till att vi har en mindre import från u-länderna än vad stormakterna har. Sverige har, tvärtom, en väsentligt högre import av kläder och tekoprodukter från u-länderna än vad t. ex. USA har. Vi har en importpenetration på 80 %. Det är denna höga importpenetration som gör att vi måste ha begränsningar inom MFA. USA har en importpenetration på 20 %. Vi är alltså betydligt liberalare än exempelvis USA.

Man kan här se ett mönster när det gäller små och stora länder. Små länder har i regel en lägre u-landsandel i sin handel. Det beror bl. a. på att industrins underleveranser i stora länder normalt går inom en nationell ram. Inom OECD-området importerar de små länderna mer av dessa underleveranser, vilket ger en högre andel för OECD i importen till ett litet land. Dessutom har de gamla kolonialländerna traditionellt en väsentligt mer utvecklad handel med sina gamla kolonier än vad ett land av Sveriges typ har.

Det är framför allt sådana skäl som jag nu har nämnt som har lett till att vi har en mindre u-landshandel än vi önskar. Vi skulle vilja öka u-landshandeln, och mycket av den politik som jag här redovisat går ut på hur vi systematiskt skall främja handeln med andra länder än de traditionella. Det är inriktningen både i den deklaration som jag i dag har lämnat och i den proposition som vi senare kommer att lägga fram.

I detta sammanhang vill jag till Hans Petersson i Hallstahammar säga att det vore högst önskvärt med en ökning av exporten till öststaterna. Tyvärr vänder sig, i krisens spår, allt fler östeuropeiska länder inåt. COMECON-andelen i deras handel ökar hela tiden. Det är svårt att bryta den utvecklingen. Det vore utmärkt om det fanns några bra förslag till hur vi skulle kunna öka exporten till Sovjetunionen, Östtyskland och Tjeckoslovakien. Vi tar gärna del av sådana idéer. Vi försöker öka handeln, men det är svårt, eftersom de östeuropeiska länderna i sin egen handel alltmer vänder sig inåt, mot Sovjetunionen.

Slutligen tycker jag, herr talman, att denna debatt hittills har visat att det – trots de delade meningar som vi självfallet har i olika frågor – i riksdagen finns en stor åsiktsgemenskap om grunddragen i den svenska handelspolitiken. Det tror jag är utomordentligt värdefullt. Det ger oss ytterligare styrka i våra internationella strävanden att bekämpa protektionismen. Det ger också våra ansträngningar att främja svensk export en ökad slagkraft.

Anf. 12 STAFFAN BURENSTAM LINDER (m) replik:

Herr talman! Herr Hellström gjorde gällande att moderaterna skulle ha krävt mer subventioner till tekoindustrin än socialdemokraterna. Det är ändå en total felaktighet, som jag antar att herr Hellström måste vara medveten om.

Vi ansåg att regeringen satsat för mycket pengar på selektiva bidrag till tekonäringen och föreslog en mycket kraftig bantning där. Vi föreslog en långsammare minskning av det generella stödet. Totalt sett var det fråga om en lägre satsning på sådana subventioner än socialdemokraterna ville göra. Socialdemokraterna röstade sedan i riksdagen på den moderata motionen vad gällde de generella insatserna men hade ovanpå det ett stort antal miljoner i selektivt stöd. – Så ligger det till på den punkten.

Om vi på nytt förflyttar oss längre bort i världen kan jag notera att det naturligtvis är besvärande för socialdemokraterna att det inte finns något enda socialistiskt u-land som har lyckats. Det förklarar, antar jag, den förtjusning som socialdemokraterna visar över umgänget med mindre attraktiva regimer i u-landsvärlden, exempelvis Cuba.

Herr Hellström räknar upp ett antal länder – Iran, Kina, Japan osv. – och säger att det är stora skillnader mellan dessa. Ja, visst – Iran och Kina är helt annorlunda länder än de som jag uppehöll mig vid. De har som bekant inte haft någon dramatisk ekonomisk utveckling. Det förhållandet att det varit stora relativa ökningar i svensk export till dessa länder under de senaste åren har att göra med, som herr Hellström själv påpekade, att exportökningen sker från en låg bas. Beträffande de länder jag uppehöll mig vid – Japan,

Sydkorea, Malaysia och Thailand – finns också stora skillnader, men det finns ett gemensamt och sammanhållande drag, nämligen att de är marknads-ekonomier, som har satsat intensivt på utrikeshandel, och att de allihop har haft stor ekonomisk framgång.

Detta är intressant – inte nödvändigtvis för att jag just nu skulle föra en ideologisk debatt med herr Hellström, utan därför att det ger oss viss ledning när vi skall utforma svensk handelspolitik. Bl. a. talar det om för oss var de mest betydelsefulla marknaderna finns och kommer att finnas framöver. Dessutom ger det oss ledning i vår egen utrikeshandelspolitik – och för den delen också i vår egen u-landspolitik.

Anf. 13 OLOF JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Mats Hellström noterade att jag var mer pessimistisk än han när det gäller de långsiktiga effekterna av devalveringen. Egentligen vill jag bara föra en debatt om helheten, dvs. inte glömma bort delar av räkningen när vi talar om devalveringseffekter. Det är huvudpoängen i hela min diskussion.

För det första kan man konstatera att det inte blev någon mer allmän efterföljd till den svenska devalveringen hösten 1982 – trots en omfattande kritik. Det var på den punkten varningarna var som mest intensiva när den första debatten fördes, och det var ganska naturligt i det tidsperspektivet.

För det andra konstaterar jag – och där tycks Mats Hellström och jag vara överens – att det fortfarande ett och ett halvt år efter devalveringen inte finns någon garanti för att den kommer att lyckas. Riskerna är naturligtvis betydande. Bl. a. har vi den nu aktuella avtalsrörelsen. Jag skall inte gå in närmare på den, men det är viktigt att notera de spekulationer som ibland förekommer om risken för att vi, om vi fortsätter att i denna takt försämma vår egen konkurrensförmåga i förhållande till omvärlden, får en ny devalvering i början av nästa valperiod – alldeles oavsett regeringsförhållanden och annat.

Det här landet mår inte bra av den typen av spekulationer – om de har saklig grund.

Av det jag tog upp har Mats Hellström inte berört den betydelse oljan fortfarande har i den svenska handelsbalansen. När regeringen beskriver utvecklingen av den nordiska handeln blir det hela litet ofullständigt, eftersom man inte tar upp det förhållandet att vi flyttat större delen av våra oljeinköp från Persiska viken till Nordsjön – med de konsekvenser över huvud taget som det har på aktiviteten i Nordsjön. Det verkar nästan av regeringsdeklarationen som om också detta skulle vara en konsekvens av en politik som plötsligt lagts om under det senaste året eller så. Så är det inte – och jag utgår från att vi är överens om det.

Det är lätt att instämma i att detta vänliga meningsutbyte ger ett intryck av att vi är betydligt mer överens nu än för ett antal år sedan. Sedan får lyssnaren själv avgöra vem som har anpassat sig till vem.

Nr 98

**Onsdagen den
14 mars 1984**

---

*Handelspolitisk
debatt*

Anf. 14 BJÖRN MOLIN (fp) replik:

Herr talman! Det jag sade i mitt anförande var att av den totala importen till Sverige kommer 4,5 % från u-länderna. Det är en mycket låg andel internationellt sett – mycket lägre än t. ex. USA och Japan har. Mats Hellström svarade med en hänvisning till tidigare kolonialmakter, vilket jag tycker är ganska irrelevant. Vad jag menar är, att om u-länderna skall kunna delta i den internationella handeln på likvärdiga villkor, måste man låta u-länderna fritt konkurrera på de områden där de har förutsättningar därför. Dit hör uppenbarligen tekoindustrin, i vad gäller tillverkningsindustrin.

Men då vill inte Mats Hellström vara med, och det är här jag har velat påtala diskrepansen mellan ord och handling.

Regeringens tekopolitik är fortfarande inriktad på att starkt begränsa importen av tekoprodukter från u-länderna. Jag känner inte till alla detaljer, men såvitt jag vet har man i några fall förhandlat sig fram till volymminskningar. Det skall bl. a. ha gällt Sydkorea. Man håller också på med förhandlingar om nya avtal. Bl. a. lär Turkiet vara inblandat. De här uppgifterna är inte offentliga, så Mats Hellström har möjlighet att ge exakta upplysningar i detta avseende.

Men det avgörande är, att Mats Hellström – när jag frågar varför man introducerar nya länder i den krets för vilken gäller restriktioner avseende tekoindustrin – hänvisar till befintliga avtal. Han kunde ju lika gärna ha löst det dilemma som här finns genom att lätta på befintliga restriktioner för de länder som man i dag har begränsningsavtal med. Det hade varit mer naturligt – inte minst mot bakgrund av att vi nu har ett väsentligt bättre läge för vår inhemska tekoindustri. Alla vet, att vi bl. a. från folkpartiet har försökt minska subventionerna över statsbudgeten till teko i snabbare takt än socialdemokraterna har gjort. Vi har inte lyckats. Vi lyckades inte när jag var handelsminister, bl. a. beroende på att Mats Hellström och hans partikamrater satt här i riksdagen och röstade för ökade subventioner till teko. Vi arbetar för en gradvis minskning av subventionerna och en avveckling av det selektiva stödet. Det framgår bl. a. av de motioner som är väckta här i riksdagen i år.

Mats Hellström använde rätt mycket av sin tid till att tala om värdet av devalveringen och en del annat som låg utanför den här debatten. På det viset undvek han att svara på ett antal av de frågor som jag tror är viktiga att besvara om Mats Hellström skall kunna överbrygga de trovärdighetsproblem som han har i den här debatten.

Svara därför på frågorna hur det förhåller sig med exportförbud till Norge, med möjligheterna till gemensam aktiemarknad och mycket annat!

Jag måste säga, herr talman, att när jag lyssnat till Mats Hellströms huvudanförande och två repliker kom jag att tänka på ett gammalt Shakespeareskt uttryck: "Upp flyga orden, tanken stilla står."

Anf. 15 HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk) replik:

Herr talman! Det är mycket jag skulle vilja säga. Det har tagits upp många trådar i den här debatten som det vore önskvärt att fullfölja, men talartiden

är begränsad. Jag skulle t. ex. vilja gå in mera på IMF. Jag skulle också vilja diskutera litet vad de svenska storföretagen gör när det gäller underleverantörer. Jag vet att Volvo tänker koncentrera sina inköp på större, huvudsakligen utländska leverantörer, en politik som går stick i stäv med den önskvärda.

Men jag skall nu i stället under den tid jag har kvar hålla mig till exportstrategin. Mats Hellström gav mig rätt i att denna strategi inte kan lyckas om alla exporterar samtidigt. Dess värre tror jag att det är vad som kommer att ske, om man ser det i ett litet längre perspektiv än mot bakgrunden av den överrumplingseffekt och det försprång den svenska devalveringen kortsiktigt gav. Det kommer att bli motstrategier. Innan decenniet är slut har vi nog kommit till det där nollläget som Mats Hellström pratade om.

Jag kan inte förstå att små samtidiga steg skulle vara bättre än stora samtidiga steg. Är de samtidiga och lika stora, måste det i slutändan bli noll.

Man frestas att fråga sig om den svenska exportstrategin är någon typ av gambling, något slags chanstagnung på att man här skall få ett verkligt försprång. Men vore det så borde man nu utnyttja de vinster som föds inom exportindustrin litet bättre, försöka få hem dessa vinster och se till att de investeras i nya jobb och nya verksamheter, så att man kan välja en annan strategi när exportsatsningarna på andra håll tenderar att komma i fatt.

Jag kommer så till frågan om exporten till Östeuropa. Jag har inga lysande produktidéer – det är liksom inte mitt bord. Men faktum är att den här tiden av internhandel inom COMECON, där man slutit sig mer till varandra, har inneburit en strategi från de länderna för att försöka begränsa utlandslånen i väst och minska beroendet av väst. Det har varit en kristid med delvis importerad inflation, men man har även av interna orsaker stora problem i ekonomin. I dagens nummer av Dagens Industri meddelas just att Östtyskland ökar importen från väst. Nu har man sanerat utlandslånen väsentligt, och förra året hade man en nära nog dubbelt så hög tillväxt i ekonomin som under 1982. Man förväntar sig nu bli mottagare av en väsentligt större export från väst.

Allt är alltså inte beständigt, och det finns all anledning att försöka satsa på dessa länder för att, som jag sade i mitt huvudanförande, sprida riskerna. Binder vi oss hårdare exportmässigt till de viktigaste västeuropeiska makterna ligger vi sämre till i nästa lågkonjunktur, som kommer – det vet både Mats Hellström och jag. Jag vill som ett exempel peka på Finland. Finland har många och upparbetade kanaler med Sovjetunionen, och det har hjälpt landet över en del kriser. Det som från början var smärtsamma krigsskadestånd och leveranser till Sovjet blev så småningom bra affärskontakter, och det har man haft nytta av.

Anf. 16 Statsrådet MATS HELLSTRÖM:

Herr talman! Ingen som fanns i riksdagen under förra våren kunde väl undgå att lägga märke till att när den socialdemokratiska regeringen lade fram konkreta förslag om minskning av subventionerna till tekoindustrin

hade vi svårt att få igenom dessa förslag i riksdagen. Vissa partier gick direkt på en förlängning av samtliga subventioner. Det är riktigt att moderaterna hade en annan uppläggnig, men man ville ha en långsammare avtrappning av de generella subventionerna. Den typ av subventioner, herr Burenstam Linder, som vi just nu diskuterar är den allvarligaste, eftersom den är mer strukturförändringshämmande. Det illustrerar att den här typen av åtgärder alldeles självklart är någonting som vi alla är överens om har en kostnad. Jag tror att alla partier är överens om det. Det är medvetna begränsningar vi gör, och det innebär en kostnad för det svenska samhället. Men det är då litet egendomligt att företrädare för partier som varit återhållande när det varit en test här i riksdagen sedan kommer tillbaka och i den allmänna debatten om tekopolitiken uppträder som om man i riksdagen inte alls hade intagit en annan hållning.

Det är på det sättet, Björn Molin, att vår import av kläder från u-länderna ökar – den minskar inte. Det är fortfarande så att Sverige per capita har den högsta importen av alla industriländer av tekoprodukter från u-länderna. Då går det inte att framställa vårt land som ett land som speciellt skulle vara begränsande. Det är intellektuellt ohållbart. Det finns vad jag vet hos Shakespeare inget citat som anspelar på intellektuell ohållbarhet i framställningskonsten. Jag avstår därför från att försöka att citera Shakespeare – möjligen finns det någonting i *As you like it*.

I stället skulle jag vilja ta upp den fråga som Olof Johansson och – från andra utgångspunkter – Hans Petersson i Hallstahammar berörde, nämligen frågan om vårt beroende av utlandet och frågan om våra möjligheter att för småföretagen skapa en större självständighet och ett större manöverutrymme i ekonomin.

Oljeimporten minskade ju från 30 till 20 miljarder på ett par år. Den har under några år också dramatiskt förändrat karaktär så till vida att det mesta av oljeimporten nu kommer från Nordsjön, medan den tidigare kom från Mellersta Östern. Regeringen har nyligen lagt fram en proposition om fortsatta investeringar för att minska oljeberoendet, och priserna har hållits på en sådan nivå att vi skall stimulera till ersättning av oljan.

Den andra fråga när det gäller vårt beroende som Olof Johansson var inne på rörde småföretagen som underleverantörer. I de utredningar som har diskuterats med instämmande från många av talarna i dag tar man just upp frågan om hur svenska underleverantörer skall kunna stimuleras att dels öka sin export, dels kunna ingå som underleverantörer inte bara till svenska företag utan också till utländska stora företag och på det sättet ge möjligheter till bättre och stabilare sysselsättning och mindre beroende av ett enda företag. Jag tror att vi är överens om att de förslag som regeringen senare kommer att lägga fram kan innebära en förbättring på detta område, som är väsentligt för småföretagens självständighet och manöverutrymme.

Hans Petersson tog upp frågan om IMF och den roll som internationella valutafonden bör ha när det gäller att lösa frågan om u-ländernas skuldproblem. Han ifrågasatte om IMF borde ha någon sådan roll. Det är här två saker att ta hänsyn till, dels den kritik som Sverige ofta riktar mot de recept

som IMF föreskrivit för olika länder – en politik som Sverige självfallet fortsätter att driva – dels frågan om i vilka fora som den här typen av förhandlingar bör föras. IMF är ett forum där u-länderna dock är bättre representerade – även om vi i den här salen vill att de skulle vara ännu bättre representerade – än i de alternativ som skulle finnas. Det vore alternativ där kanske ad hoc-lösningar skulle skapas, där vissa u-länder skulle lösas ut – kanske sådana som var säkerhetspolitiskt intressanta för en stormakt. Andra skulle möjligen få sin situation förvärrad. Kanske skulle lånen till dem strypas. Det vill med andra ord säga att alternativet till en multilateral reglering tyvärr är anarki på skuldområdet. Det här är också ett nytt område. Den våldsamma skuldökningen har kommit på ett par år. Riskerna för att en ren anarki på detta område skulle utvecklas om man inte lyfte fram de multilaterala organen är stora. Det är då viktigt att man i IMF driver uppfattningar av den typ som vi själva gör oss till tolk för när det gäller den svenska ekonomiska politiken och självfallet också den politik som u-länderna behöver för att kunna utveckla sina ekonomier på ett sådant sätt att det blir en social och ekonomisk utveckling.

Detta anknyter litet till vår syn över huvud taget på frihandeln. Ju mer de stora handelsblocken gör upp utanför regelsystemen, desto större är riskerna att små länder kommer i kläm. Små länder av Sveriges typ eller små länder i u-världen kommer i kläm och får svårare att hävda sina intressen. Det är här som i varje fall jag ser de stora beroenderiskena, som Hans Petersson tycks anse finns om man väljer en annan väg. Frihandeln och ett utnyttjande av regelsystemen i de multilaterala institutionerna ger oss det bästa skyddet mot de beroenden som stormakterna kan skapa genom uppgörelser utanför alla regelsystem. Det är ett av skälen till vår starka uppslutning kring frihandeln. Det är sannerligen ingen nyvunnen insikt. Den har följt socialdemokratin alltsedan det här seklets början, Björn Molin. Det är viktigt att – där är jag överens med Björn Molin – praktiskt och konkret gå igenom hinder som kan vara besvärliga. Det finns mycket av byråkratiska regler och administrativa system i Sverige som är handelshindrande. Dem måste man praktiskt angripa. Ofta kan det vara svårt, för man stöter på alla tänkbara goda förklaringar till att vissa regelsystem måste upprätthållas. Det är just av detta skäl som vi har satt i gång en kartläggning på bred basis, under kommerskollegiums ansvar, av vilka hinder vi har i förhållande till de andra nordiska länderna – praktiska hinder till att varorna inte kommer över Öresund eller till att det är svårt att ta sig med bil med virkessläp över Jämtland till Trondheim och liknande.

Den fråga som Björn Molin tog upp, nämligen export av avfall till Norge, hör till den här typen av problem. Jag kan ge beskedet att frågan är under beredning f. n. Så det går inte att inför riksdagen lämna en redogörelse för frågans behandling förrän frågan är färdigberedd. Just nu är den under beredning inom regeringen.

När det gäller kapitalliberaliseringen i Norden är alla nordiska regeringar överens om att vi med hänsyn till våra OECD-förpliktelser inte kan etablera en särskild nordisk kapitalmarknad. Det kräver i så fall en förändring av det

formella regelverket i Norden. Det kan vara en intressant fråga att diskutera – och det gjordes också under Nordiska rådets session tidigare i år – om de formella ramarna räcker till för det nordiska samarbetet. Inom de ramar som nu finns är det möjligt att gå vidare.

Vi har stort intresse för fler nordiska investeringar, t. ex. i svensk industri. Det finns glädjande nog finska industrier som vill investera här och som icke upplever hinder i Sverige på grund av våra aktiemarknader osv. Vi har alltså nu större finskt ägande i svensk industri än svenskt ägande i finsk industri. Vi har i många sammanhang efterlyst samma intresse från norska och danska industriernas sida att investera i Sverige. Våra regleringar är till för att hindra kortsiktiga spekulativa kapitalrörelser. De hindrar inte den typ av industriinvesteringar som Finland glädjande nog gjort i Sverige. Det är ett exempel på praktiskt nordiskt samarbete. Vi vill gärna bidra till att också de norska och danska industrierna engagerar sig mera på den svenska marknaden, på samma sätt som de finska har gjort. Det vore ett steg mot fruktbart – i ordets mera praktiska mening – nordiskt samarbete av den typ som behövs för att integrera Norden som hemmamarknad.

Talmannen anmälde att Hans Petersson i Hallstahammar anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 17 RUNE ÅNGSTRÖM (fp):

Herr talman! I mitt anförande kommer jag att främst anlägga några synpunkter på Sveriges handelsutbyte med u-länderna. Det finns inte så mycket av substans i den problematiken i regeringsdeklarationen, men det är en viktig fråga i detta sammanhang. Alla insiktsfulla bedömare är i dag ense om att den stora, ännu slumrande marknaden för i-ländernas produkter finns i u-länderna. U-länderna har också en mycket stor potential för att utveckla en egen industri för export till industriländerna.

Människorna i u-länderna lider brist på mat, vatten, kläder, sjukvård och annat som hör till livets nödtröft. De har små eller inga resurser i vad avser skolor och utbildning, och de saknar maskiner och tekniska hjälpmedel för att ta till vara och utveckla det egna landets resurser för att på så sätt förbättra sina egna levnadsvillkor.

Utvecklingen i världen mot bättre livsvillkor för u-ländernas folk är en förutsättning för fred och ökad förståelse mellan människor. Den är också en förutsättning för ett ökat utbyte av varor och tjänster mellan jordens länder och för en stabil global ekonomi.

Det är kunskapen om dessa förhållanden och en humanitär samhällssyn som utgör grunden för det svenska biståndet till u-länderna.

Då det gäller inriktningen av de biståndspolitiska målen resurstillväxt, ekonomisk och social utjämning, ekonomiskt och politiskt oberoende samt en demokratisk samhällsutveckling, har Sverige haft en egen profil som skilt sig från det vanliga mönstret bland OECD-staterna. Medan de flesta OECD-staterna systematiskt blandar samman bistånd och exportintressen – ja, jag kan skärpa mitt påstående och säga att de utnyttjar biståndet och

u-ländernas beroende för att främja den egna exporten – har Sverige lämnat en stor del av sitt bistånd som gåva och vi har haft fastställda ramar för hur stor del av vårt bistånd som skulle vara bundet för upphandling i Sverige.

Det har dock skett en förändring av det svenska biståndet under senare år. Från mitten av 1970-talet och fram till i dag har det skett en gradvis uppluckring mellan det bundna och det obundna svenska biståndet. Orsaken till detta finns i de ekonomiska svårigheter som Sverige råkat in i – med starka opinionskrav att återfå större bitar av den kaka som vi ger ut till u-länderna – men också ett ökat effektivitetskrav på det svenska biståndet. Bakom effektivitetskravet ligger kännedom om de misstag som begicks när man skickade varor och utrustning till länder som inte kunde hantera och distribuera dem. Det kom skräckskildringar från Indien och Bangladesh och en del nyblivna stater i Afrika om varor som aldrig användes, om utrustning som inte kom på plats, om fordon som snabbt blev stående för att ingen kunde sköta dem osv. Det förelåg stora svårigheter att administrera denna typ av u-hjälp med de resurser som fanns inom SIDA.

SIDA har redan en mycket tung administration och för att den inte skall behöva svälla ytterligare är importstöd, u-landskrediter och samverkan med svenska företag en bra lösning. Rätt bedriven och kontrollerad kan denna kombination ge en god effekt med små administrativa insatser.

Detta samarbete med svenska exportföretag är inte okontroversiellt. Många vill klassa importstöd, den nya formen med u-krediter och ett ökat samarbete med svenska företag som "ett andra klassens bistånd". Detta generella fördömande tycker jag är fel. Det är viktigt att alla former av bistånd – för att få kallas bistånd – skall svara mot ett uttalat behov från mottagarlandet. Biståndet skall också vara så effektivt som möjligt. Dessa krav gäller naturligtvis också de projekt där svenska företag är entreprenörer.

Att använda svensk teknologi och svenska företag som är duktiga på området – för att göra insatsen effektiv – i ett projekt som klart främjar utvecklingen i ett u-land kan inte skämma den biståndspolitiska fasaden. Det viktiga i det sammanhanget är att upphandlingen för olika projekt sker på de för biståndsländet förmånligaste villkoren.

Herr talman! Jag vill i detta sammanhang kort anlägga några synpunkter på u-krediterna. Under senare år har exportkrediter på mjukare räntevillkor fått växande betydelse i den internationella handeln. Detta gäller framför allt vid export till u-länder, en export som i allt större utsträckning kommit att avse stora affärer eller hela projekt.

Många u-länder befinner sig i en snabb ekonomisk utveckling – snabbare än den i Sverige och andra industriländer. Marknaden för svenska produkter växer således mer i u-länderna än i våra traditionella exportländer. Men det största hindret för fortsatt expansion i u-länderna är bristen på kapital till rimlig kostnad. De rent kommersiella krediterna är ofta för oförmånliga – för hög ränta och för kort amorteringstid – för de fattiga och relativt fattiga länderna. Detta gäller också många projekt som i sig är vettiga och sunda. De fattiga har, här som vid andra tillfällen, inte råd att göra goda affärer.

Om Sverige kan bidra till att mjuka upp de hårda kreditvillkoren för u-länderna skulle deras lånemöjligheter öka. Det skulle för dem underlätta en fortsatt tillväxt. Flera investeringar kunde genomföras. Levnadsstandarden kunde förbättras, på det sättet.

Svenska företag som säljer på de växande marknaderna i u-länderna tvingas ofta se sig slagna av konkurrenter från andra i-länder. Orsaken behöver inte vara att dessa konkurrentföretag håller lägre priser eller högre kvalitet. Ofta vinner de genom att de kan erbjuda bättre finansieringsvillkor än de svenska företagen. Motgångar av detta slag drabbar ofta svenska företag vid förhandlingar om projekt i u-länderna.

Den hårda men nödvändiga åtstramningen av den svenska ekonomin gör att hemmamarknaden sviktar för många företag. Det har varit särskilt påtagligt under de senaste åren. Att flertalet industriländer för en liknande restriktiv politik gör situationen extra besvärlig. De investeringar i industrin som man vill skapa utrymme för genom åtstramningar hotar att utebli till följd av en sviktande efterfrågan.

Med ett program med riktade krediter kan svenska företag få större förutsättningar att slå sig in på och hålla ställningarna på u-landsmarknaderna. Det finns stora fördelar med detta system.

En effekt kan nås i branscher som har framtiden för sig. Här är det inte fråga om att skjuta upp nedläggningen av företag, som debatten ofta har handlat om. Snarare kan stödet spela rollen av hjälpare när det gäller att öppna nya marknader för den typen av svenska innovationsföretag.

För u-länderna skulle en lånefinansiering av detta slag väsentligt underlätta förutsättningarna att på goda villkor skaffa de kapitalvaror som är nödvändiga för deras industriella uppbyggnad och utveckling.

Jag anser att det är mycket viktigt att notera att ökade satsningar på blandade krediter inte får ändra inriktningen av det nuvarande biståndet. Det offentliga biståndets nuvarande utformning bör bibehållas, och satsningar på blandade krediter bör främst ske över enprocentsmålet. Jag vill uppmana handelsministern att noga följa den internationella utvecklingen då det gäller krediter till projekt i u-länderna. Det sker ständigt förändringar, och de olika formerna för u-landskrediter ändras med korta mellanrum. Här måste det hela tiden ske en anpassning till det aktuella läget.

Jag hälsar med tillfredsställelse att handelsministern i regeringsdeklarationen ser fram emot en ny GATT-runda, som kan innebära att de skuldtyngda u-länderna får en ökad möjlighet till export.

Fru talman! Det finns ett visst fog för påståendet att Sverige i sin biståndspolitik alltmer glidit in mot det vanliga OECD-mönstret med en ökad sammanblandning av exportintressen och bistånd. Vi har infört u-krediter, vi har en ökad andel bundet bistånd, vilket budgetpropositionen 1982/83 var det första exemplet på, och vi gör biståndet mer projektinriktat.

Det finns faror i en sådan inriktning av det svenska biståndet, varför vi måste hålla vissa rågångar öppna. U-krediter och andra exportfrämjande åtgärder får inte omskrivas så att nivån på det svenska biståndet urholkas.

Biståndet skall också ha en klar humanitär inriktning. Vi skall även i

fortsättningen ha medel för insatser för t. ex. sjukvård och utbildning. Det är behoven i mottagarländerna som skall styra våra insatser.

Om vi håller dessa viktiga mål i sikte, tror jag att vi klarar ett fördjupat samarbete med svenska exportföretag utan att kvaliteten på den svenska u-hjälpen försämras eller att den humanitära inriktningen går förlorad.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 18 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Fru talman! Det finns en viss risk för att den sektorisering som vi har av debatterna när det gäller handelspolitik, utrikespolitik, osv. kan göra att man bryter ut de enskilda problemen och förlorar helhetssynen.

I dag skall vi alltså diskutera handelspolitik, och det har vi redan hållit på med i flera timmar. Jag insåg från första början att utrikeshandelsministrernas deklaration var en ganska renodlad teknisk redogörelse av handelspolitiken och mycket kommer i skymundan. När vi om någon eller några veckor kommer att diskutera andra ämnen – biståndspolitik, som Rune Ångström nämnde i slutet av sitt anförande, men kanske även försvars-, säkerhets- och nedrustningspolitik – kommer handelspolitiken att skjutas undan.

När jag läste den socialdemokratiska handelsministrernas deklaration gjorde det mig litet beklämd att den var så konventionell och att man hade skjutit undan t. o. m. socialdemokratiska ambitioner och anslag. Det kom ju också beröm från den förre moderate handelsministern Staffan Burenstam Linder.

Sekretariatet för framtidsstudier, om nu någon kommer ihåg den organisationen som bildades för mer än tio år sedan av den dåvarande socialdemokratiska regeringen, var ett verkligt bra initiativ, och den utförde många goda forskningsuppgifter och insatser. Sekretariatet för framtidsstudier tog i början av 1970-talet, när visionerna fortfarande fick tas till vara, fram en studie som heter Sveriges internationella villkor. Det var en mycket bra studie som jag tror att det vore nyttigt att i dagsläget återknyta till. Så småningom blev Sekretariatet för framtidsstudier undanskuffat och fick en mer undanskymd position, så det har inte fått göra så mycket väsen av sig. Men förut kunde sekretariatet göra det.

I rapporten Sveriges internationella villkor, något som jag tycker skulle vara huvudrubriken för sådana här debatter – handelspolitiska, utrikespolitiska, säkerhetspolitiska, osv. – tog man fram vissa vid den tiden ganska okända faktorer som det kan vara värt att återuppliva litet grand. Sekretariatet gjorde en uppföljning av de stora svenska exportföretagen i början av 1970-talet. Det var alltså siffror från den tiden man använde sig av och där man klart kunde visa att dessa storföretag – SKF, Atlas Copco och andra – redan vid denna tidpunkt kraftigt ökade antalet anställda utomlands och minskade antalet i Sverige. Hela tiden pågick en mycket kraftig förskjutning från det svenska engagemanget till engagemanget i de utländska etableringarna. Detta var viktigt ur sysselsättningsynpunkt.

Jag skulle i detta sammanhang vilja anknyta till helhetssynen i den här rapporten och till det vi har talat om i dag. Utrikeshandelsministern har ju talat mycket om vikten av att den pågående exportdriven kommer att öka sysselsättningen. Den för tio år sedan framlagda rapporten, som visade att expansionen för de stora svenska företagen ingalunda betydde att man ökade antalet anställda i Sverige, är ju ännu mer relevant i dag.

Jag skulle vilja ställa en fråga direkt till Mats Hellström: Vi kan väl inte förvänta oss att den svenska industrisysselsättningen skall öka? Alla rapporter, bedömningar, konjunkturöversikter, m. m., som vi får i en ständig ström, pekar entydigt mot att industrisysselsättningen i Sverige kommer att minska fram emot sekelskiftet. Även om produktiviteten ökar i den meningen att vi producerar mera med färre anställda, och även om kanske också exporten ökar, så kommer detta inte automatiskt att medföra en ökning av sysselsättningen. Denna långsiktiga problematik i handels- och industripolitiken har enligt min uppfattning inte belysts i utrikeshandelsministerns redogörelse, vilket jag med en viss saknad konstaterar. Även Hans Petersson i Hallstahammar pekade på att den här problematiken på lång sikt kommer att innebära att vi får helt andra villkor än dem vi har i dag. Tendenserna fanns redan i mitten av 1970-talet, och de är ännu tydligare i dag.

En annan sak som berördes i den rapport som jag nämnde och som jag vill uppehålla mig vid ytterligare något var sammansättningen av den svenska exporten. Också frågan om den svenska exportens innehåll har berörts mycket summariskt – Hans Petersson var inne på samma sak. För några år sedan diskuterade vi energifrågor ganska intensivt i Sverige. Vi konstaterade då att Sverige är en stor exportör av energi. Detta gäller också i dag, trots att en viss förändring har ägt rum. Vi har fortfarande ett mycket stort energiinnehåll liggande i de varor vi exporterar. De traditionella svenska exportvarorna, med skog och järn som råvara – trots alla strukturrationaliseringar utgör dessa i viss mån fortfarande en ryggrad i den svenska exporten – har ett mycket stort energiinnehåll. Vi säljer på det sättet till våra köpare energi som de inte själva behöver ställa till förfogande.

Här kommer vpk:s gamla krav på förädlingsarbete in i bilden, dvs. vårt krav på att de svenska produkterna skall förädlas bättre innan vi låter dem gå på export. Att detta är oerhört viktigt i sammanhanget tror jag alla är överens om.

Motsvarande förhållande gäller i fråga om underleverantörernas roll. Vi vet att det i den svenska verkstadsindustrin, enkannerligen bilindustrin som alla talar om och som får så mycket beröm, ingår ett mycket stort mått av import. Bilindustrin är ju åtminstone för delar av sin export till hälften, eller kanske till tre fjärdedelar, beroende av importerade insatsvaror.

Allt detta gör att Sveriges beroende av utlandet blir oerhört stort och att begreppet "det sårbara samhället", som tidigare här i dag användes av bl. a. centerns representant, är någonting som vi måste ta med i beräkningarna när vi talar om handelspolitik. Det var detta jag åsyftade när jag inledningsvis sade att det finns en viss risk med att bryta ut handelspolitiken och tala enbart

om den – utan att ta hänsyn till de andra komponenterna.

De här frågorna har också att göra med vår säkerhetspolitiska situation. Jag är övertygad om att det, när vi fått en proposition från försvarsministern och om någon månad skall föra den säkerhetspolitiska debatten, kommer att talas väldigt litet om utlandsberoende, handelspolitik, insatsvaror och annat sådant. Och försvarsindustrin är ändå något som är oerhört aktuellt i det här sammanhanget. Jag behöver bara nämna det omtalade JAS-projektet, som ju i mycket stor omfattning är ett handelspolitiskt projekt. Det är kanske mer motiverat av intressen i de stora svenska företagen och i andra, transnationella företag – bl. a. flygindustrin, förstås – och deras önskemål om att få ett sådant projekt till stånd, än det har betydelse för den svenska säkerhetspolitiken och det svenska totalförsvaret.

Intressanta aspekter kan i det avseendet noteras i de förhandlingar om försvarsanslaget som nu förs mellan de borgerliga partierna och regeringen. Man sitter och förhandlar om anslaget till vårt militära försvar mot bakgrund av att dollarkursen har ändrats. Dollarkursen har alltså stigit, och omedelbart manifesterar sig detta i en mycket stor och allvarlig kris i det svenska totalförsvaret, i det svenska militära försvaret. Det är ett bevis så gott som något på vår sårbarhet, på vårt internationella beroende och på att vår känslighet för speciellt västvärldens, enkannerligen USA:s, affärer är mycket stor. Detta är också någonting som hänger ihop med vår handelspolitik och som kanske borde ha kommit in i resonemanget här i dag, eftersom JAS-projektet är det största industriprojektet någonsin i Sveriges historia. Det har bundits upp till andra stater på ett, som vi på vårt håll tycker, oacceptabelt sätt, vilket gör oss oerhört beroende av andra stater på det här området.

Nu talas det t. o. m. om att man skall ompröva det index som användes för att beräkna kostnadsökningarna för det svenska militära försvaret. Det talas om att detta index kanske skall ändras och att man inte som tidigare bara skall använda militärprisindex utan också väga in dollarkursens förändringar. Jag tycker att det är uppseendeväckande att denna viktiga aspekt, som rör det handelspolitiska området, får så liten uppmärksamhet när man talar om nationell självständighet och svensk säkerhetspolitik. Det har naturligtvis många olika orsaker. Man vill kanske över huvud taget inte ta upp denna aspekt.

Avslutningsvis skulle jag också vilja säga några ord om den internationella solidariteten. Internationell solidaritet är också någonting som jag med ganska stor beklämning saknar i den handelspolitiska deklARATIONEN. Där finns naturligtvis de vanliga skrivningarna om UNCTAD, nord-syd-dialogen osv. Vi vet alla att svenska regeringar, även den nuvarande, försökt och försöker påverka dessa instanser, att vi gör så gott vi kan som liten nation men att det – som det sägs i deklARATIONEN – är väldigt svårt.

Men hur agerar vi i praktiken? Vilka länder avser man, när man talar om att öka exporten, vilket ju är ett stående tema i debatten här i dag? I regeringens handelspolitiska deklARATIONEN nämner utrikeshandelsministern Stilla havs-länder som Sydkorea, Taiwan och Thailand m. fl. länder. Det är

ju länder i ett område som moderata samlingspartiet och den extrema högern verkligen intresserar sig för i dagsläget. Vi sitter litet var i utskottsförhandlingar om olika resor som skall företas, och i samtliga utskott där moderater finns med strävar man enbart efter att åka till Taiwan, Singapore, Malaysia osv., och man vägrar enständigt att åka till några andra ställen. Nej, till *dessa* länder skall man åka. Här finns de stora, idealiska ekonomierna, där det händer någonting.

Det hade varit intressant om det i den handelspolitiska deklARATIONEN hade funnits några synpunkter på hur regeringen ser på de här ländernas struktur. Vi vet att de i stor utsträckning arbetar med frizoner, där de stora transnationella bolagen och även andra hänsynslöst kan utnyttja billig arbetskraft, tullåttnader, skattelåttnader m. m. Tekoindustrin och de problem som hör ihop med den har ju debatterats här. Staffan Burenstam Linder och Björn Molin talade sig varma för en import från *dessa* länder. Vi vet att mycket av denna tekoproduktion utförs av barnarbetare under oerhört hårda arbetspass och i oerhört dåliga lokaler. Det är alltså fråga om en utplundring och en utsugning av människor som är alldeles fruktansvärd. Borgarna har naturligtvis inte mycket att säga om detta, men jag tycker att det hade varit värdefullt ifall något om solidariteten och litet om vilka det är som tjänar på denna billiga produktion hade kommit fram i regeringens utrikeshandelspolitiska deklARATION.

Vi har i andra sammanhang, t. ex. i biståndsdebatten, talat om socialklausuler. Det hade varit intressant att höra något om hur man från handelspolitisk synpunkt ser på den frågan. Men det har inte kommit upp i den här debatten.

Vi har också frågan om tullar och frihandel när det gäller tredje världen. Själva kan vi kanske klara en extrem frihandel, eftersom vi trots allt har en stark ekonomi, men för tredje världens länder är en viss protektionism nödvändig. Det är nu mer än 30 år sedan Gunnar Myrdal lämnade sin långa forskningsrapport om Asien, Asian drama, och 20 år sedan André Gunde Frank talade om Latinamerikas underutveckling. De har tydligt och klart pekat på att när man utifrån tvingar på *dessa* länder handel av olika slag, då kommer deras inre struktur att upplösas. Under tider då de kan hävda sig stärks deras ekonomi. Det finns exempel härpå bl. a. från Chile.

Dessa frågor hade varit väl värda några ord i utrikeshandelsministerns rapport, och jag hoppas att de kommer med nästa gång.

Överläggningen var härmed avslutad.

4 § Föredrogs

konstitutionsutskottets betänkanden

1983/84:17 om presstöd (prop. 1983/84:100 delvis) och

1983/84:18 om försök med kabelsändning av satellitprogram (prop. 1983/84:91).

Anf. 19 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Konstitutionsutskottets betänkanden 17 och 18 kommer nu att debatteras i tur och ordning, och voteringarna kommer att äga rum i ett sammanhang sedan dessa betänkanden slutdebatterats.

Först upptas alltså konstitutionsutskottets betänkande 17 om presstödet.

Presstödet**Anf. 20 ANDERS BJÖRCK (m):**

Fru talman! Presstödet uppgår i dag i direkt stöd till omkring en halv miljard kronor. Läger man till detta de indirekta stödformerna uppgår det offentliga stödet till en bra bit över en miljard kronor. Det är alltså inga små belopp det rör sig om. Den officiella presstödspolitiken är generös. I inget annat land har vi någon motsvarighet till det omfattande stöd som utgår i Sverige.

Det är riktigt och naturligt att vi har en generös inställning till pressen. Vi behöver här inte försöka övertyga varandra om dess stora betydelse för vår demokrati – därom är vi säkert alla ense. Men det finns anledning att fundera över om det svenska presstödet är riktigt utformat. Om stödet t. ex. snedvrider konkurrensen, hur blir det då med dess demokratiska inriktning? Om stödet leder till att rationaliseringar förhindras eller fördröjs, hur går det då med möjligheten att få till stånd sunda ekonomiska förhållanden inom pressen?

Är det rimligt att ett enda tidningsföretag, tidningen Arbetet i Malmö, får 63 milj. kr. till sin verksamhet? Är det rimligt att i Stockholm Stockholmstidningen får lika mycket i produktionsbidrag i år som Svenska Dagbladet, trots att Svenska Dagbladets upplaga är fem gånger större?

Det finns anledning att sätta ett antal frågetecken både för de nivåer som presstödet ligger på och för dess utformning. Låt mig börja med att säga några ord om nivåerna.

I ett läge då utomordentligt hårda besparingskrav ställs på all offentlig verksamhet och alla utgående stödformer är det självklart att också presstödet måste tas med i bilden. Från moderata samlingspartiets sida anser vi att besparingar på i genomsnitt 20 % i vad gäller produktionsbidrag och samdistributionsrabatter nu bör genomföras. Även om dessa besparingar genomförs kvarstår att vi har ett med internationella mått mätt utomordentligt generöst presstödsystem.

Jag vill, fru talman, yrka bifall till den moderata reservationen 1 som innehåller just krav på en nedskärning av beloppen till presstödet.

Stödet till organisationstidskrifter är av ganska ungt datum. Trots detta har det ändrats flera gånger, både i vad gäller beloppen och i vad gäller konstruktionen. Stödet utgår bl. a. till tidningar som har starka organisationer bakom sig och som har rimliga möjligheter att bära de kostnader som är förknippade med utgivandet av medlemstidningar – om man nu vill göra en sådan prioritering. En hel del av de organisationer som får stöd till sina

tidskrifter, t. ex. politiska partier, studieförbund och ungdomsorganisationer, uppbär också betydande bidrag till sin allmänna verksamhet. Det får då rimligen ankomma på organisationerna själva att prioritera tidningsverksamhet gentemot andra aktiviteter. I dagens samhällsekonomiskt kärva läge finns det därför skäl att avveckla stödet till organisationstidskrifterna.

Jag ber att få yrka bifall till reservation 2.

Så, fru talman, åter till presstödet. I betänkandet föreslås enhälligt tillsättandet av en ny parlamentarisk pressutredning. Det finns anledning att hälsa detta med tillfredsställelse. De borgerliga partierna har i flera år krävt att den enmansutredning som nu finns på området, med vissa speciella uppgifter, skulle ersättas av en parlamentarisk pressutredning. I år har alltså utskottet beslutat att tillstyrka det kravet.

Det är viktigt att den nya utredningen verkligen blir parlamentariskt sammansatt och att den ges direktiv som – oavsett vilka nivåer som riksdagen kan komma att hamna på i framtiden när det gäller beloppen – syftar till att ta bort oformligheterna i det nuvarande systemet.

Jag vill, fru talman, peka på fem punkter som moderata samlingspartiet anser bör vara med i direktiven till den pressutredning som vi hoppas skall tillsättas ganska snart – i varje fall under innevarande år.

1. Nya avtrappningsregler måste införas, så att förändringar i upplaga och hushållstäckning inte omedelbart slår igenom så hårt som de i dag kan göra, när förbättringar i tidningsupplaga och hushållstäckning kan leda till mycket bekymmersamma situationer på kort sikt för den tidning som är beroende av presstödsystemet.

2. Det bör övervägas att lämna pappersförbrukningen som en av grundvalarna för produktionsbidraget. I varje fall bör pappersförbrukningens roll i det här sammanhanget minska. Så som stödet är utformat kan det i vissa situationer leda till att pappersförbrukningen sker på ett sätt som måste betraktas som mindre rationellt, för att inte använda ett starkare uttryck: det kan fresta till slöseri med papper.

3. Stödet måste i viss utsträckning relateras till upplaga, så att de våldsamma skillnader som finns i dag i stöd per exemplar minskas. Det är inte rimligt att på en viss ort den ena tidningen får ett stöd på några ören medan den andra tidningen kan få ett stöd på ett par kronor, ett stöd som ibland är större per exemplar räknat än lösnummerpriset på tidningen. Det finns ett par exempel på tidningar som har över 3 kr. per exemplar i statligt stöd, trots att lösnummerpriset inte är högre än 3 kr. Detta är icke rimligt.

4. I presstödet måste byggas in ett incitament till att genomföra rationaliseringar. Presstödet får inte användas till att förhindra rationaliseringar, utgöra en broms i stället för en stimulans. Och presstödet får inte användas som ett argument mot att genomföra nödvändiga tekniska och redaktionella rationaliseringar.

5. Det är nödvändigt att ta itu med tendensen att tidningar etablerar sina redaktioner och sina editioner uteslutande i syfte att få ett ökat presstöd, i stället för att grunda eventuell expansion på sunda journalistiska eller ekonomiska förutsättningar. I presstöds-kungörelsen måste vi göra justering-

ar så att den här typen av etableringar – i primärt syfte att lura av samhället mer pengar genom det stödsystem som finns – så långt möjligt elimineras.

Fru talman! Detta är fem saker som direktiven enligt moderata samlingspartiet bör innehålla. Den nya presstödsutredningen bör så förutsättningslöst som möjligt ta itu med att reformera det svenska presstödssystemet. Det nuvarande har överlevt sig självt på en del punkter och håller inte för framtiden.

Anf. 21 SVEN-ERIK NORDIN (c):

Fru talman! Låt mig inledningsvis påpeka att utskottsbetänkandet i sina huvuddrag präglas av en betydande enighet. Bakom betänkandet står fyra av de fem riksdagspartierna i utskottet. Konstitutionsutskottet har också följt sin gamla tradition att kritiskt granska budgetpropositionen. Det har denna gång lett till att vi föreslår en mindre ökning av anslaget till produktionsbidrag jämfört med vad föredragande statsrådet ansett. Det innebär att tidningar som under 1984 eller 1985 annars skulle ha förlorat sina bidrag, eller fått vidkännas svåra reduceringar, nu inte kommer att drabbas lika hårt.

Utskottet har också enats om att begära tillsättande av en parlamentarisk utredning för att se över presstödsfrågorna. Det blir den sjätte pressutredningen, och man kan med fog ställa frågan om presstödet någonsin blir färdigutrett.

Det nuvarande presstödet har enligt min uppfattning i stort sett fungerat bra. Det har haft en stor betydelse när det gällt att erbjuda läsarna en valmöjlighet, dvs. att göra presskören fylligare.

Men det bör också påpekas att utvecklingen blottar vissa brister. Tidningsföretagen anpassar sig till stödet i växande utsträckning. Till detta skall läggas ytterligare en viktig sak. Presstödet i sin nuvarande form konstruerades i ett annat budgetekonomiskt läge än vad som råder i dag. Oavsett vilken regering som än sitter vid makten så måste konstateras att i ett läge då var tredje – eller i vart fall fjärde – statlig utgiftskrona är en lånad krona, då får det inte längre finnas några heliga kor. Man måste göra en realistisk bedömning av vilka utgifter som kan höjas, vilka som kan sänkas, och om ett och annat bidrag helt kan tas bort. Men jag tror att vi redan nu kan slå fast att presstöd behövs också i framtiden. Däremot kan formerna behöva ändras.

Vad kan då ifrågasättas på presstödsområdet? Det är ingalunda min uppgift att i kammarens talarstol skriva några utredningsdirektiv – självfallet är det en uppgift för det ansvariga statsrådet, som nu sitter här och lyssnar på debatten – men några funderingar kan man ju ha.

Den stora posten i presstödet är ju produktionsbidragen, som skall utgå med i runt tal 370 milj. kr. I dag är läget det, att fyra tidningsföretag lägger beslag på nära hälften av denna stora summa, 170 milj. kr. Man kan ställa frågan om det verkligen är befogat att produktionsbidraget per ton papper skall vara större till storstadstidningar än till stödberättigade regionala och lokala dagstidningar.

Anders Björck hade en del funderingar om hur direktiven borde se ut och om vad utredningen skulle göra. Han nämnde bl. a. samdistributionsrabat-

ten, som också tas upp i en av de moderata reservationerna. Jag tror för min del att det inte vore klokt att sänka anslaget till samdistributionsrabatt, varken nu eller framdeles. Risken att starka tidningar bryter sig ur systemet är mycket stor, och en ordning där man får ordna distributionen på egen hand skulle drabba de svaga tidningarna mycket hårt. Det skulle också försvåra särskilt Stockholmspressens spridning i landsorten.

Det finns ytterligare en fråga som kräver sin speciella analys: Hur kommer dagspressen att påverkas av de nya etermedierna? Vi vet att kabel-TV kommer på bred front – försöksverksamheten är redan i gång. I kabel-TV kommer också egenproducerade program, förmodligen i samarbete med lokala och regionala dagstidningar.

Vad som händer blir då framför allt att dagspressen får tävla med andra massmedier om konsumtionsutrymmet. Om vi utgår från att konsumtionsutrymmet i framtiden förblir oförändrat, kan det faktiskt bli så att mångt hushåll ställs inför frågan om det skall behålla sitt dagstidningsabonnemang eller nöja sig med TV-licensen. Förmodligen väljer man i många fall det senare. Den utvecklingen har vi klara bevis för, speciellt i storstäderna.

Man kan redan nu slå fast att ca 15 % av de nuvarande dagstidningsabonnenterna är i farozonen, utan att detta egentligen kommer att leda till någon större utveckling av nya etermedia. Det är en allvarlig risk för dagspressen. Jag skall nu inte utveckla det problemet ytterligare, eftersom det utreds av massmediekommittén, men så mycket måste ändå sägas att dagspressen står inför en svår omstruktureringsprocess, där det gäller att finna en ny nisch. Men dagspressen måste få tid på sig för detta. Jag menar att presstöd i olika former underlättar den anpassning som måste ske. Så ser vi i centern på det problemet.

Moderaterna har ett annat synsätt, som framgår av deras reservation 1 och som också framhölls i Anders Björcks anförande. Moderaterna vill redan nu skära bort 20 % av stödet till dagspressen. Det blir en blint slående regel. Den drabbar vissa tidningar så hårt att en nedläggning blir aktuell. Men för alla gäller att budgetförutsättningarna totalt förändras. Inom de stödberättigade tidningarna har man naturligtvis räknat med ett oförändrat presstöd när man gjort upp budgeten för 1984. När presstödsnämnden i juli 1984 skall dela ut bidragen skall den enligt moderaternas förslag ha 20 % mindre att dela ut. Är det rimligt – den frågan ställer jag till Anders Björck – att med så här kort varsel rumstera om i dagspressens ekonomi?

På motsvarande sätt drabbas organisationstidskrifterna av moderaternas förslag. Jag skall inte ytterligare kommentera detta – det är en direkt parallell till dagspressens situation.

Nu går förstås inte moderatreservationen igenom, och tur är det. Därför kan jag, fru talman, med hopp om framgång yrka bifall till utskottets hemställan.

Anf. 22 ANDERS BJÖRCK (m) replik:

Fru talman! Eftersom jag fick en direkt fråga från Sven-Erik Nordin, skall jag naturligtvis svara på den. Han började dock med att säga att inga heliga

kor får finnas när det gäller att spara pengar i dessa kärva tider. Såvitt jag kan förstå måste det uttalandet, som jag helt instämmer i, tolkas på det sättet att icke heller presstödet är någon helig ko, utan även där måste besparingar göras.

Vi har från moderata samlingspartiets sida föreslagit en 20-procentig nedskärning när det gäller produktionsbidragen och samdistributionsrabatten. Presstödet svarar för en mindre del av de totala intäkterna för den svenska pressen – ungefär 5 %, har det uppgivits inför utskottet. Den nedskärning det handlar om skulle, om dessa siffror är riktiga, innebära att man tar bort 1 % av intäkterna för den svenska dagspressen. För pressen som helhet kan man naturligtvis inte påstå att detta är någon våldsamt nedskärning. Däremot är det självfallet för vissa tidningar en minskning som innebär att man får göra om en del av sin planering. Det är alldeles självklart att det är nödvändigt – det kan t. o. m. vara mycket nyttigt för tidningarna.

Om nu Sven-Erik Nordin anser att 20 % är för mycket skulle det vara intressant att få höra vilken nivå han i detta sammanhang anser möjlig. Om man någon gång skall börja måste man ju föreslå någon siffra – är 5 % rimligt, 10 % eller 15 %? Och hur kommer det sig att den borgerliga regering där herr Nordins parti var representerad på bl. a. statsministerposten för några år sedan lade fram ett förslag om att spara 30 miljoner på presstödet? Det ansågs då vara rimligt. Och hur kommer det sig att Sven-Erik Nordin när det gäller stödet till organisationstidskrifterna varit med om att i ett enda svep minska beloppet för vissa tidningar från 2,7 milj. kr. till 1 milj. kr. och om att i ett andra steg minska stödet från 1 miljon till 400 000 kr.? Varför gick det att genomföra detta på det området, när det tydligen inte går att minska produktionsbidragen med 20 %, Sven-Erik Nordin?

Anf. 23 SVEN-ERIK NORDIN (c) replik:

Fru talman! Det finns en betydande skillnad mellan Anders Björcks och mitt synsätt. Han är beredd att utan någon djupare analys, utan någon utredning, redan den 1 juli 1984 ta bort 20 % av det nuvarande bidraget. Jag å min sida tycker att man visst kan se över formerna för presstödet, men vi skall göra det genom en grundlig utredning, så att de eventuella beslut som fattas efter den utredningen kan läggas till grund för ett riksdagsbeslut som gäller under åtskilliga år framöver.

Anders Björck försökte genom ett slags procentexercis få kammarens närvarande ledamöter att tro att det här rör sig om bara 1 %; det skulle vara förslagens slutgiltiga verkan. Så kan man naturligtvis resonera. Men kom ihåg att marginalerna på dagspressområdet är utomordentligt små. Det är dessa marginaler som avgör om ett dagspressföretag kan fortsätta sin verksamhet eller inte.

Jag har också varit med om att genomföra en del besparingar på det här området, besparingar som har sträckt sig ända fram till smärtgränsen. Men när smärtgränsen är nådd går man i detta läge inte ett steg längre, i varje fall inte utan att noggrant analysera vilka följderna kan bli.

Anf. 24 ANDERS BJÖRCK (m) replik:

Fru talman! Det är väl ändå att ta i, Sven-Erik Nordin, att säga att vi från moderat håll lägger fram besparingsförslag utan analys och utan utredning. Sven-Erik Nordin konstaterade ju i sitt inledningsanförande att vi haft fem pressutredningar och nu är i färd med att tillsätta den sjätte. Är det någonting som vi inte behöver oroa oss så mycket för är det utredningsmaterialet. Jag kan försäkra att det finns gott om utredningsmaterial på detta område. Utöver de officiella pressutredningarna har en hel del gjorts för att belysa dagspressens ekonomi.

Jag tror mig kunna stå här och säga att det för en del av de tidningar som i dag är beroende av presstöd måhända skulle få positiva effekter, om de genom en minskning av presstödet tvingas vidta vissa åtgärder, som de i dag tack vare att presstöd utgår antingen underlåter helt och hållet eller också skjuter på framtiden.

Får jag sedan, fru talman, replikera Sven-Erik Nordin genom att säga att det inte kan vara så märkligt att skära bort 20 %, när Sven-Erik Nordin har varit med om att beträffande organisationstidskrifterna skära bort både 60 och 70 % vid ett enda tillfälle.

Anf. 25 SVEN-ERIK NORDIN (c) replik:

Fru talman! Jag noterar att Anders Björck är beredd att svänga sin piska omedelbart och redan till den 1 juli. Det torde kanske inte vara mödan värt att försöka övertyga honom om att han är alldeles för tidigt ute. Han anser sig redan ha i sin ficka tillräckligt med utredningsmaterial. Det förvånar då att han har tillstyrkt och ställer sig bakom tanken på en statlig, parlamentariskt sammansatt utredning för detta problem. I annat fall borde han här och nu, i moderaternas motion och vid utskottsbehandlingen ha lagt fram sitt material.

Material kommer fram undan för undan, bl. a. genom massmediekommitén. En del av det material som där finns tillgängligt gav faktiskt underlag för mina synpunkter om vad som kan komma att tänkas hända när det gäller abonnenternas villighet att betala ett högre pris för produkten, ett pris som av naturliga skäl blir än högre om staten inte går emellan med vissa bidrag. Låt oss se, Anders Björck, vad utredningen kommer fram till. Jag är övertygad om att man nog kommer att upptäcka att situationen för dagspressens framtid inte är så enkel som Anders Björck har gjort gällande i denna debatt.

Anf. 26 OLLE SVENSSON (s):

Fru talman! Bara några korta kommentarer till ett betänkande, som vi har uppnått stor enighet om.

Såsom har framgått av Anders Björcks anförande och repliker har moderaterna skilt ut sig från övriga partier genom att utan några som helst utredningar om konsekvenserna av sina förslag föreslå en minskning av produktionsbidrag och samdistributionsrabatt med 20 %. Lika ogenerat yrkar moderaterna på ett avskaffande av statsstödet till organisationspressen, vilket faktiskt på sin tid infördes av den första regeringen Fälldin – där

Gösta Bohman var ekonomiminister – med många honnörsord om denna pressgrupps viktiga demokratiska funktion.

Det är värdefullt att även folkpartiet och centern i betänkandet riktar en till formen försiktig men i sak synnerligen hård kritik mot dessa ansvarslösa förslag. Då utskottet karakteriserar moderatpropåerna som helt orealistiska, vill jag beteckna detta såsom ett präktigt understatement. Konsekvenserna skulle bli direkt förödande för möjligheterna att upprätthålla mångfald i pressutbudet, och ett slag skulle riktas mot den samverkan inom tidningsbranschen som den statliga rabatten har stimulerat till på distributionsområdet och vilken har lett till utbärning av tidningar till hushållen efter likaprisprincipen.

Jag tycker att vi bör vara stolta över att vi internationellt sett intar en unik ställning då det gäller att upprätthålla ett mångsidigt utbud av tidningar.

Vad beträffar samdistributionsrabatten skulle den moderata nedskärningen av anslagen hårt drabba inte bara lågtäckningstidningarna utan även rikstidningarnas spridning i landsorten. Särskilt kännbart skulle det bli för Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet. Detta framgår av en utfrågning av presstödsnämndens kanslichef Bo Präntare som finns intagen som bilaga i utskottets betänkande. Han pekar på att även med nuvarande rabattnivå finns det många spänningar inom systemet.

Så några ord om utskottets två tillkännagivanden till regeringen. Det uppdrag vi vill ge femte pressutredningen att se över den s. k. reduceringsregeln är väl motiverat i den promemoria som Bo Präntare gjort för vår räkning.

I fråga om storstadspressen instämmer utskottet enhälligt i vad som sägs i propositionen, att de båda storstadstidningarna i Stockholm och Malmö har ett överlägset grepp om annonsmarknaden på resp. utgivningsort trots att täckningstalet för båda ligger under 50 %, vilket i Sydsvenska Dagbladets fall berättigar till presstöd.

Även i andra fall har reglerna om reducerat produktionsbidrag visat sig leda till icke förutsedda konsekvenser. I promemorian pekas på situationen i Skaraborgs län.

Någon utredning, som direkt tar sikte på dessa automatiskt verkande regler och deras marknadsrelevans, har inte gjorts. Vi begär en sådan utredning och föreslår att ingen ändring sker i det utgående stödet i avvaktan på dess resultat och eventuellt förslag från regeringen. Om detta är utskottet enigt.

Slutligen uttalade sig utskottet för att en parlamentariskt sammansatt utredning tillsätts sedan femte pressutredningen och massmediekommittén fullgjort sitt arbete. Det ligger i linje med vad som tidigare sagts både av utskottet och av kulturministern, att parlamentarisk insyn är naturlig då det gäller annat än mera tekniska och mindre principiella förändringar av presstödet.

Jag vill i dag inte förekomma den diskussion som möjligen kan föras och de förberedelser som kan göras när det gäller vad som skall utredas, men jag vill nämna som exempel på utredningsuppgifter de problem som tas upp i motion

Nr 98

Onsdagen den
14 mars 1984

Presstöd

1407 av Bengt Silfverstrand m. fl. socialdemokrater, som pekar på riskerna för ytterligare monopolisering i pressen, och i motion 1409 av Evert Svensson m. fl. som tar upp vissa avtrappningsproblem inom presstödet.

Med det anförda yrkar jag bifall till utskottets hemställan och avslag på de moderata reservationerna.

Anf. 27 ANDERS BJÖRCK (m) replik:

Fru talman! Konstitutionsutskottets ordförande talar med stort engagemang om presstödet välsignelser, och jag är medveten om att han är mycket kunnig på det här området. Han är anställd och har länge varit anställd i en tidning som uppbär mycket stora belopp i form av presstöd, uppenbarligen för att kunna fortsätta att utkomma.

Det hade kanske varit bättre om konstitutionsutskottets ordförande hade lyssnat på vad statsminister Palme sade vid Grafiska fackförbundets kongress för något år sedan och vad kulturminister Bengt Göransson har sagt i ett motsvarande sammanhang, nämligen att man icke kan fortsätta att lösa pressens problem genom att ständigt trappa upp presstödet, utan att det behövs helt andra typer av åtgärder för att komma till rätta med dessa problem.

Det intressanta är ju, när vi nu har haft presstöd i 12–13 års tid, att de tidningar som låg illa till när presstödet infördes, med något enstaka undantag, ligger illa till nu, trots att miljarder har pumpats in totalt i den pressgruppen. Presstödet har inte lyft upp de här tidningarna. Pengarna har inte använts till att förbättra situationen så att tidningarna kan stå på egna ben. Då menar jag att man måste vidta andra åtgärder för att någonting skall hända. Då måste man verkligen förutsättningslöst analysera inte bara annonsintäkter och liknande utan också varför vissa tidningar uppenbarligen bedriver en sådan redaktionell politik att endast en mycket liten grupp av människor anser det vara mödan värt att hålla sig med en tidning av den typen.

Gång på gång har det analyserats – det finns mängder av material på det här området – vad som skulle hända i vissa situationer. Det förhåller sig inte på det sättet att vi från moderata samlingspartiet här plötsligt introducerar några nyheter. Det här är tvärtom en linje som vi stått för under väldigt lång tid. Just nu är vi ensamma. Ibland har vi haft folkpartiet med oss när det gällt att föreslå besparingar, ibland inte. Vi vet inte riktigt vad som händer när det gäller folkpartiet och presstödspolitiken; det går liksom litet upp och ner. Vi får väl se hur läget i sammanhanget är något kommande år.

Fru talman! Jag vill sluta med att understryka att det vore orimligt om de enda företaget i det här landet som garanterades evigt liv vore ett antal tidningar. Det är en orimlig uppfattning.

Anf. 28 OLLE SVENSSON (s) replik:

Fru talman! Anders Björck talade om de fem pressutredningar som har blivit klara och det material som de har lagt fram. Det materialet har entydigt visat att ett selektivt presstöd, byggt på principen om stöd för sådana

tidningar som inte har hög hushållstäckning på utgivningsorten, har varit ägnat att rädda flera hundratusental läsaers valfrihet på tidningsmarknaden. Ta Svenska Dagbladet som exempel. Det har varit mycket framgångsrikt på läsarmarknaden i fråga om ökning av upplagan, men det har inte hindrat att tidningen har klart underläge på annonsmarknaden. Utan ett selektivt presstöd, som stött läsarnas valfrihet i Stockholm, hade vi troligen haft ett monopolläge i vår största stad. Och på liknande sätt är det på ort efter ort i landet. Utan tvivel har det selektiva presstödet stått på informationsfrihetens sida. Det har ökat informationsfriheten för medborgarna i det här landet, och det har varit befogat.

Om vi nu skall diskutera olika former för samverkan, menar jag att skall vi få en samverkan, kanske över de politiska gränserna, mellan tidningsföretag, då är det nödvändigt att vi har en bastant majoritet här i kammaren som håller fast vid ett selektivt presstöd och räddar kvar lågtäckningstidningarna. Den samverkansambition som annars finns hos högtäckningstidningarna är att kassera in lågtäckningstidningarnas marknad. Den utvecklingen gillar jag inte. Den leder till en insnävning av den fria debatten i samhället.

Jag tycker det är orimligt med ett förslag som kanske skulle öka den borgerliga pressens dominans från 80 till 90 eller 95 %, och det skulle det förslag som har kommit från moderaterna i den här debatten göra.

Anf. 29 ANDERS BJÖRCK (m) replik:

Fru talman! Jag har all respekt för Olle Svenssons ambition att slå vakt om valfriheten. Det är bara det att den valfriheten har vi inte märkt när det gällt andra medier, t. ex. på radio- och TV-området. Där har Olle Svensson och hans partivänner gång på gång konsekvent satt sig emot varje försök att få till stånd en etableringsfrihet. Där har plötsligt inte de här vackra principerna gällt. De har bara gällt i fråga om att slå vakt om ett antal socialdemokratiska tidningar som har sig själva att skylla för den situation de befinner sig i. Dessa tidningar har icke varit dagstidningar i normal mening. Det är tidningar som är avsedda att sprida det socialdemokratiska budskapet, att bevaka det socialdemokratiska partidistriktets intressen i olika avseenden. Och man har bedrivit en journalistik därefter. Det är detta det handlar om, och det kostar oss alldeles ofantliga belopp. Om de socialdemokratiska tidningarna hade uppträtt som tidningsföretag och gått ut och konkurrerat på marknaden på normalt sätt, hade den här situationen icke varit för handen för socialdemokratiska tidningar, utan de hade med all säkerhet kunnat glädja sig åt en betydligt bättre situation.

Vi kan gärna jämföra med Svenska Dagbladet, som socialdemokratiska debattörer så gärna tar upp i tron att det är generande för en moderat talesman i denna fråga. Det är det inte alls. Svenska Dagbladet är en tidning som är utomordentligt litet gynnad av presstöd och som får ett mycket litet presstöd per exemplar om man t. ex. jämför med den tidning som Olle Svensson är anställd i, tidningen Folket, beroende på att man har satt ett tak som direkt missgynnar Svenska Dagbladet. Detsamma gäller i jämförelse med Skånska Dagbladet, tidningen Arbetet och Stockholms-Tidningen. Ta

bort det här taket! Då skulle Svenska Dagbladet få ett helt annat presstöd. Vi skulle få likformighet när det gäller stödet till olika tidningar.

Anf. 30 OLLE SVENSSON (s) replik:

Fru talman! Det finns ingen anledning för mig att ta emot snubbor från Anders Björck på den socialdemokratiska pressens vägnar. Där finns utomordentligt många duktiga yrkesmän som gör ett fint jobb. Jag vill påpeka att de socialdemokratiska tidningarna konkurrerar på dagstidningsmarknaden med andra tidningar. Flera hundratusen läsare väljer en socialdemokratisk tidning i konkurrens med andra tidningar. De anser att det är den tidning som de vill ha. Anders Björck vill beröva dessa läsare denna valfrihet genom att på detta vårdslösa sätt föreslå en sänkning av produktionsbidraget med 20 %.

När vi talar om att presstödkostnaden är 5 % så skall vi lägga till att det är fråga om 5 % av de totala intäkterna. Tidningsbranschen är ingen krisbransch. Den är mycket framgångsrik. Anders Björck vill från de svaga tidningarna ta 20 % av det presstöd som i dag söker motverka annonsövertikten hos högtäckningstidningarna. De förstnämnda tidningarna får kanske så mycket som 25–30 % av sina inkomster från presstödet. Då förstår man väl att det här förslaget innebär något av en katastrof. Det är att skapa en pressdöd.

Gör Anders Björck undantag för Svenska Dagbladet? Nej, han vill sänka också Svenska Dagbladets bidrag med 20 %, dessutom införs oerhört ofördelaktiga villkor när det gäller samdistributionen till landsorten. Fråga direktörerna om de anser att detta är att stödja valfriheten för Svenska Dagbladets läsare! Jag bedömer Anders Björcks insatser på detta område som negativa utifrån både yttrandefrihetens och informationsfrihetens synpunkt. Anders Björck bör tänka sig för innan han fortsätter på den här vägen.

Anf. 31 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Fru talman! Jag begärde ordet i den här debatten när jag hörde Anders Björcks anförande. Jag känner mig i ett avseende något brydd när jag nu får ordet, eftersom Anders Björcks replik till Olle Svensson i hög grad bars upp av en annan syn på pressen och presstödsfrågor än den som han visade i sitt huvudanförande. Det är möjligt att det beror på den provokation som Anders Björck blev utsatt för. Jag tycker att hans anförande vittnade om betydande eftertanke och insikt. Jag vill gärna till protokollet göra den noteringen att jag ser det som ett av de mycket konstruktiva bidrag till debatten, som jag haft möjlighet att möta under den period jag har haft ansvar för pressfrågorna.

Det är viktigt att vi försöker nå en så bred politisk samstämmighet som möjligt angående utformningen av ett kommande presstöd. Jag tycker egentligen inte att de fem punkter som Anders Björck nämner som exempel fyller mig med någon upphetsning. Det är viktigt att vi diskuterar både avtrappningsregler och stödgrunder – om pappersförbrukningen eller någon

annan grund skall vara avgörande. Jag hyser en viss tveksamhet. Jag är inte lika säker som Anders Björck är när han talar om det upplagerelaterade stödet, eftersom det inte är fråga om något slags återbäring i förhållande till hur många läsare man kan värva.

Kan det påvisas absurda effekter av den nuvarande ordningen får man naturligtvis vara beredd att pröva också den.

Det är viktigt att det finns stimulans för rationalisering av företagen. Vi kan inte på någon punkt arbeta med stöd som innebär cementering av ogynnsamma och otillfredsställande strukturer. Det är viktigt att vi inte har stöd som i sig verkar stimulerande för utvecklingslinjer som är tillkomna för stödets möjligheter och inte för reella behov.

Det som redovisades i Anders Björcks anförande är alltså i och för sig en god utgångspunkt för ett politiskt samtal. Jag drar därav naturligtvis inte slutsatsen att vi skulle bli överens på alla punkter eller ens på alla avgörande punkter. Men jag ser det som ett viktigt bidrag till den diskussion som vi behöver föra om presstödet, och det vill jag gärna säga från riksdagens talarstol.

Sven-Erik Nordin har framhållit en punkt som är viktig – Olle Svensson har också tagit upp den frågan – och det är samdistributionen. Den är nödvändig för de små, lokala tidningarna och för de riksspridda tidningarna. Kanslichefen vid presstödsnämnden, Bo Präntare, har ju i sin framställning inför konstitutionsutskottet redovisat oro på den här punkten. Samdistributionssystemet kan vara hotat.

Låt mig så till sist säga något apropå den diskussion som förs om de heliga korna. Jag skulle i och för sig inte vilja ta upp frågan, eftersom man i alla debatter i alla sammanhang talar om heliga kor. Men jag känner emellanåt en oro över att så att säga bilden håller på att ta överhand över tanken. Man skall naturligtvis inte – vilket många tror att man skall – slakta heliga kor just därför att de är heliga. Det viktiga är att vi emellanåt vågar ifrågasätta heligheten och pröva på vilka grunder den vilar. Om korna faktiskt representerar en viss helighet skall man inte slakta dem. En del av dagens debattörer i olika sammanhang är alldeles för vårdslösa på den punkten. Man nöjer sig med att konstatera och iaktta heligheten och vill på den grunden utfärda slaktintyg.

Jag säger detta för att avslutningsvis få slå fast, att motivet för oss att ha ett presstöd är att vi tycker att mediet tidning är värdefullt. Det är tidningen som medium som vi skall stödja. Det betyder också att ett stöd måste utformas så att det stimulerar tidningsföretaget att ge ut tidningar – om vi tycker att mediet tidning är bra. Det finns alltså ingen anledning att ha ett presstöd som går till tidningsföretaget, om man därmed inte samtidigt ger ett stöd till mediet tidning.

Anf. 32 ANDERS BJÖRCK (m):

Fru talman! Låt mig säga att Bengt Göranssons inlägg glädde mig. I mitt inledningsanförande försökte jag att på ett antal punkter konkretisera möjligheterna att få ordning på det presstödsystem som även jag inser att vi

kommer att tvingas leva med under en tid framöver. Oavsett om vi vill ha ett presstöd eller inte, har vi självfallet alla ett ansvar för att se till att systemet fungerar så bra som möjligt och att icke orimliga effekter uppkommer.

Jag har haft förmånen att verka i presstödsnämnden under ett antal år. Där har jag inte kunnat undgå att se att stödet på en del punkter inte fungerar så som lagstiftarna, dvs. riksdag och regering, har tänkt sig. Vissa ojämnheter måste man naturligtvis slipa bort. Det gör att man åtminstone får lov att slakta en och annan liten helig kyckling – i den mån sådana finns – för att få en mer effektiv ordning.

Syftet med presstödet, fru talman, måste rimligtvis vara att se till att de tidningar som i dag har bekymmer – och det är inte minst socialdemokratiska tidningar – hamnar i en situation där deras beroende av presstöd inte ökar. Det är tvärtom angeläget att de får en så grundläggande god ekonomi och självständighet att de i fortsättningen kan klara sig utan presstöd. De skall helt enkelt inte behöva det.

Det har ibland varit osäkert vad olika presstödspolitiker syftat till. Mitt syfte har varit helt klart, nämligen att pressen – jag håller helt med Bengt Göransson om det – är en omistlig del av det demokratiska systemet. Jag tillhör inte dem som tror att dagstidningens död är särskilt nära förestående. Vi kommer att behöva dagstidningar oavsett det genombrott för elektroniska medier som vi nu står inför.

Anf. 33 SVEN-ERIK NORDIN (c):

Fru talman! Jag vill uttrycka min belåtenhet med att statsrådet Bengt Göransson gick in i den här debatten. Det var ett intressant inlägg.

Eftersom Bengt Göransson så småningom skall skriva direktiven till den utredning som kommer, utgår jag från att de kommer att skrivas i en anda som gör att det blir möjligt att ta upp inte bara ett av problemen utan alla de problem som hänger ihop med presstödet.

Bengt Göransson fäste sig vid uttrycket "heliga kor", som jag förde på tal. Jag uttryckte mig medvetet i pluralis, eftersom presstödet ingalunda är bara en stödform utan en rad olika stödformer som hör ihop. Men det kan finnas vissa stödformer – på den punkten fick jag medhåll från Bengt Göransson – som får betraktas som heliga därför att de är nödvändiga för att marknaden skall fungera utan störningar. Det finns däremot andra s. k. heliga kor som man med fördel kan sätta i fråga.

Låt mig till sist säga att det trots meningsutbyten har rått en betydande enighet i den här frågan. Det har förekommit en del piruetter i debatten, dock icke från Bengt Göranssons håll. Om vi skall få förståelse hos allmänheten-skattebetalarna för att vi satsar så mycket pengar på detta område, är det viktigt att presstödet bärs upp av en bred riksdagsmajoritet, som anser att stödet inte är till för enskilda företag utan för den enskilde konsumenten och tidningsläsaren – nu och i framtiden.

Anf. 34 KARIN AHRLAND (fp):

Fru talman! Jag skall inte förlänga den här stundtals så exalterade debatten. Men med anledning av att Anders Björck plötsligt angrep oss i folkpartiet för att vi i den här frågan tillhör majoriteten, vill jag bara stillsamt påpeka att i folkpartiet förbehåller vi oss rätten att ta ställning i varje enskild fråga. Vi är alltid beredda att diskutera presstödet storlek och dess utformning. Jag har också utgått från att frågan skall tas upp i den utredning som herrarna har talat mycket och länge om och som vi alla längtar efter. Det är ett av skälen till att jag har anslutit mig till majoriteten. Jag tror inte heller – det gör vi inte ifrån folkpartiets sida – att det gagnar den pressfrihet som vi alla talar om och som vi alla i första hand vill värna om om man hux flux och utan någon som helst utredning bara rycker undan 20 % av ett stöd som faktiskt är en absolut förutsättning för en del tidnings existens.

Anf. 35 ANDERS BJÖRCK (m):

Fru talman! Får jag bara säga att jag inte alls angrep folkpartiet. Jag konstaterade bara att folkpartiet hade vinglat våldsamt i den här frågan, och jag förstår inte hur en sådan sakupplysning kan uppfattas som ett angrepp.

Anf. 36 KARIN AHRLAND (fp):

Fru talman! Man kan ha olika uppfattningar om ords värde eller ords valör. Jag skall vara så artig att jag vid behandlingen av nästa ärende, där jag är anmäld som första talare, inte använder ordet vingla om moderata samlingspartiet, men jag kunde göra det.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslutet redovisas efter behandlingen av konstitutionsutskottets betänkande 18.)

Anf. 37 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Kammaren övergår nu till att debattera konstitutionsutskottets betänkande 18 om försök med kabelsändning av satellitprogram.

Försök med kabelsändning av satellitprogram

Anf. 38 KARIN AHRLAND (fp):

Fru talman! Man tänker mest på yttrandefriheten och känner starkast för den när man erövrar eller har förlorat den. När man har den uppfattas den som självklar och sysselsätter inte särskilt mycket vare sig tanke eller känsla. Men det är då man har möjligheterna att trygga yttrandefriheten och vidareutveckla skyddet för den. Det är också då man riskerar att brista i vaksamhet inför sådana förskjutningar i tankesätt, paragrafer eller praxis som kan försvaga den.

Detta är hämtat från inledningen i yttrandefrihetsutredningens betänkande Värna yttrandefriheten. Jag utgår från att de av konstitutionsutskottets

*Försök med kabel-
sändning av
satellitprogram*

ledamöter som satt med i utredningen känner igen detta och står bakom det. Det är bra. Jag tycker att det är både välskrivet och efterföljansvärt. Det handlar om någonting som vi alla torde vara ense om är en fundamental del i vår demokrati.

Fru talman! I och med det betänkande som vi nu skall debattera får vi också en test på viljan att leva upp till de stolta principerna. Jag vet inte om jag skall säga att det kanske brister litet grand där. Regeringen har nu med hänsyn till att den tekniska utvecklingen gått så långt att kabel-TV börjar vara en realitet också i Sverige föreslagit en särskild tidsbegränsad lag för försöksverksamhet med särskild trådsändning, eller enklare uttryckt rundradiosändning i kabelnät av radio- och TV-program. Det är bra, det är rent av tacknämligt, och det är glädjande med tanke på att det faktiskt inte är så länge sedan jag hörde en framstående företrädare för socialdemokraterna ropa på förbud mot parabolantenner.

Det är också med tanke på annan gällande lagstiftning på radio- och TV-området nödvändigt att stifta en ny lag för att främja större frihet i detta sammanhang. Naturligtvis kan man alltid diskutera om det skall ske genom en ändring i den gällande lagen eller genom en ny särskild lag såsom regeringen har gjort.

Från folkpartiets sida kan vi gärna ansluta oss till att riksdagen nu stiftar en tillfällig lag. Men, fru talman, för den skull finns det inte någon som helst anledning att omedelbart i lagtext eller framför allt i lagmotivskrivningar bädda för inskränkningar i friheten. Det kan faktiskt bli följderna om man inte väljer folkpartimotionens linje.

Vi inser att det av praktiska skäl kan behövas en tillståndsgivning för en sådan här sändning. Men i propositionen står det att regeringen bör "kunna bevilja andra intressenter", det gäller alltså andra än dem som har tillstånd i samband med försöket i Lund, "tillstånd till distribution i kabelnät av program från kommunikationssatelliter då det är fråga om sådan verksamhet som kan förväntas kunna tjäna som underlag för massmediekommitténs arbete eller när regering och riksdag skall fatta beslut med anledning av kommitténs förslag".

Folkpartiet har i en motion invänt mot detta. Vi tycker att motivtexten är orimligt snål och att den visar på förmyndarmentalitet när det gäller radio och TV. Vi vill i stället att riksdagen skall uttala att regeringen bör bevilja tillstånd till vidarespridning i alla de fall där inte synnerligen starka skäl talar emot detta – jag tänker på de fall då andra sändningar påtagligt skulle störas.

Utskottet har haft vår motion under behandling, och den diskussion som förts i konstitutionsutskottet har inte övertygat mig så att jag ser någon som helst anledning att ändra ståndpunkt. Visserligen skriver utskottsmajoriteten, som, fru talman, till min förvåning den här gången inte bara består av socialdemokrater och företrädare för vänsterpartiet kommunisterna – gissa vilka andra! – att man utgår ifrån att dispensprövningen kommer att ske i en "generös anda". Jag tackar för det, men det är det minsta man kan begära av dem som vill trygga yttrandefriheten och vidareutveckla skyddet för den.

Jag noterar också att utskottsmajoriteten inte vill vara med om något som

kan kallas principbeslut. Man säger inte nej till folkpartiets krav på större frihet, men man säger inte heller ja. Frågan får anses med jaså besvarad, som det ibland heter i oroliga församlingar. I folkpartiet besvarar vi inte frågor som har med informations- och yttrandefrihet att göra med ett jaså. För oss är de så viktiga som principer att vi håller fast vid dem i alla sammanhang. Det är därför som jag med detta inlägg vill yrka bifall till min reservation i utskottets betänkande nr 18.

Nr 98

Onsdagen den
14 mars 1984

---

*Försök med kabel-
sändning av
satellitprogram*

Anf. 39 ANDERS BJÖRCK (m):

Fru talman! Det har länge talats om vad som kommer att hända när satelliterna finns över oss. Många talar ännu i dag om vad som kommer att hända när den dagen kommer. Men sanningen är faktiskt att vi redan nu med lämplig antenn kan se ett flertal satellitsändningar, om vi så vill. Den ryska Horizont-satelliten kan med lätthet ses över vårt land, och intresserade ledamöter av denna kammare behöver bara gå några kvarter för att konstatera att man dagligen kan se den här satelliten via utställningslokalen i ett stort, närbeläget varuhus. Det finns också hotell – jag skall inte göra reklam för något särskilt hotell, men jag tänker på ett som finns i min hembygd och som tillhör RESO-koncernen – som erbjuder gästerna att se TV-sändningar direkt från den ryska Horizont-satelliten, och det tycker jag de gör alldeles rätt i.

Det råder alltså inget tvivel om att det ganska snart kommer att bli vanligt med satellit-TV i svenska hem. Vi behöver inte här tvista om hur vanligt det kommer att bli, för det vet vi inte. Vi vet inte hur prognoserna kommer att slå, men relativt vanligt kommer det med all säkerhet att bli. På samma sätt, fru talman, som en svartvit TV var den vanliga familjejulklappen under slutet av 1950-talet och början på 1960-talet, en färg-TV var det i början på 1970-talet och en videoapparat i slutet på 1970-talet och i början på 1980-talet kommer parabolantenner som medger satellitmottagning att bli en familjejulklapp i ganska många svenska hem under slutet av 1980-talet, alltså under de närmaste åren.

Vad vi nu har att behandla är frågan om att starta en tidsbegränsad försöksverksamhet där man tar emot signaler från s. k. kommunikationssatelliter. Det handlar alltså inte om s. k. DBS-satelliter, dvs. direktsändande satelliter, vilkas signaler man kan ta emot med en ganska enkel utrustning; de faller utanför det som vi behandlar i dag.

Avsikten är att regeringen skall kunna ge dispens att i kabel-TV-nätet sända signaler vidare till allmänheten. Jag vill understryka att det har rätt enighet inom utskottet om att en liten krets, t. ex. familjer i en mindre hyresfastighet, några villor eller gårdar som ligger i närheten av varandra, även i fortsättningen skall ha rätt att ta emot signaler från de aktuella kommunikationssatelliterna utan att behöva gå till regeringen och begära ett speciellt tillstånd. Det är viktigt att detta slås fast och att det inte råder någon osäkerhet på den här punkten.

Den lagstiftning som vi nu har att ta ställning till innebär alltså inte någon inskränkning av gällande rätt i detta avseende, det har utskottet fastslagit.

*Försök med kabel-
sändning av
satellitprogram*

Jag är mycket glad över att vi blev eniga på den punkten. Det blev vi efter en mycket lång diskussion, i vilken samtliga partier utom ett deltog. Jag skall inte säga vilket parti som inte deltog i debatten för att få fram detta viktiga klargörande.

För moderata samlingspartiet vore det helt oacceptabelt om statsmakterna skulle försöka hindra medborgarnas rätt att ta emot information via satelliter. Vi kommer naturligtvis att med all kraft bekämpa varje försök i det avseendet. Det är glädjande, tycker jag, att de stämningar som fanns hos vissa personer inom socialdemokratin för några år sedan, då det ropades på förbud mot parabolantenner, i dag inte tycks ha någon genomslagskraft hos socialdemokraterna, i varje fall inte hos dem som sysslar med denna typ av frågor. Jag tycker att det är bra och att det har hyfsat debatten. Vi har då möjlighet att på ett praktiskt sätt närma oss dessa ibland ganska besvärliga problem.

Jag vill i detta sammanhang bara erinra om att det faktiskt finns länder som aktivt arbetar på att försöka hindra sitt lands medborgare att ta emot både radio- och televisionssändningar från andra länder. Störningssändare och andra metoder används. Sådana stater brukar vi ju inte kalla för demokratiska.

Från de moderata ledamöterna i konstitutionsutskottet finns ett särskilt yttrande fogat till betänkandet, där vi klargör vår syn på rätten att ta emot och vidare distribuera satellitsändning. Vi kommer från moderata samlingspartiets sida i olika sammanhang – i riksdagen, inom Sveriges Radio-koncernen, i utredningar och i flera andra sammanhang – så kraftfullt och konsekvent som vi förmår att fortsätta att driva denna linje. Vi hoppas få stöd också från andra partier. Vi kommer inte att gå med på några kompromisser som begränsar medborgarnas rätt att ta del av information, oavsett om den når oss på ett traditionellt sätt eller om den kommer via satellitsignaler.

Får jag bara, fru talman, när det gäller tillståndsgivningen avsluta med att citera vad vi har sagt från moderata samlingspartiets sida i det särskilda yttrandet. Det är alltså en rekommendation, som vi hoppas att regeringen kommer att följa:

”Vi utgår från att regeringen vid sin prövning av dispensärenden i ämnet i princip kommer att bifalla ansökningarna om inte synnerliga skäl talar emot detta.”

Vi tycker att det är rimligt att regeringen här har en mycket generös attityd, helt enkelt därför att försöksverksamheten annars inte kommer att ge tillräcklig ledning för framtiden.

Anf. 40 BERTIL FISKESJÖ (c):

Fru talman! Möjligheterna att kunna sända och ta emot program över radio och TV kommer att öka dramatiskt under en näraliggande framtid. Det är alla bedömare på goda grunder ense om. Det är framför allt tekniken att använda satelliter som kommer att ge denna möjlighet. Man har förutskickat att vi redan mot slutet av 1980-talet kommer att kunna ta emot ett tjugotal

TV-kanaler med program via satellit.

Denna utveckling innebär, som jag ser det, en välkommen vidgning av den enskildes valmöjligheter. Men alldeles oavsett vilken personlig uppfattning man kan ha om faror eller fördelar så är jag övertygad om att det inte kommer att gå att mönstra någon folklig opinion för de avskärningar och restriktioner som ibland på ett mycket högljutt sätt krävs i olika debattinlägg i huvudsak utanför det här huset. Detta skulle också gå stick i stäv med vår traditionella syn på rätten att lämna och ta emot information och med den principiella grundlagsreglering vi har vad gäller informationsfrihet och yttrandefrihet.

Vad vi har att inrikta oss på framöver är således inte att försöka finna former för avskärningar och förbud utan att lösa alla de rättsliga och tekniska problem som utan tvekan följer med den nya tekniken.

Ett av dessa problem gäller distributionen. Man kan visserligen, som Anders Björck nämnde, ta ner program på egen hand, men det är för en del sändningar – åtminstone med nuvarande teknik – opraktiskt och dyrt. Det bästa förefaller således vara att distribuera programmen över ett kabelnät. Detta kan användas till att distribuera mängder av program, utländska och svenska, till tvåvägskommunikation, teledata, text-TV etc. Ett kabelsystem öppnar således många intressanta kommunikationsformer.

Vad som enligt min uppfattning och uppfattningen inom det parti jag företräder är mycket viktigt är att vi får ett kabelnät som täcker in hela landet, så att de nya möjligheterna blir tillgängliga för alla oavsett var de bor. Det skulle vara en allvarlig begränsning av informationsfriheten om man av kommersiella skäl begränsade mottagningsmöjligheterna till de mest attraktiva områdena.

Detta gäller således distributionsformen som sådan. Sändningsrätten i nätet bör i princip vara fri. Yttrandefrihetsutredningen, i vilken jag har deltagit, har nyligen i sitt slutbetänkande föreslagit att sändningsfriheten skall grundlagsregleras.

Detta utesluter naturligtvis inte att det kan behövas regler av så att säga praktisk natur för att ordna sändningstider och för att undvika kollisioner och störningar. I vad gäller program som kommer utifrån tillkommer problem som bl. a. har med tillstånd, dekrypteringar och upphovsmannarätt att göra. Vidare gäller det, som vi säger i yttrandefrihetsutredningens betänkande, att skydda Sveriges Radios möjlighet att fullgöra sitt public-service-ansvar.

De frågor som jag här mycket kortfattat har berört är sådana som vi får ta ställning till i en nära framtid, när yttrandefrihetsutredningens och massmediekommitténs förslag kommer som propositioner till riksdagen. Det bör bli under nästa riksmöte.

Det förslag som nu behandlas berör en mera begränsad fråga. Det gäller att genom en tidsbegränsad lag göra det möjligt att vidga de försök med kabelsänd radio och TV som pågår i Lund. Vidare skall lagen möjliggöra liknande försök på andra orter. Försöken är avsedda att ge ytterligare underlag för massmediekommitténs slutliga ställningstagande. Jag vill gärna uttala min tillfredsställelse över att de här försöken har kommit i gång och att

Nr 98

Onsdagen den
14 mars 1984

---

*Försök med kabel-
sändning av
satellitprogram*

Onsdagen den
14 mars 1984

---

*Försök med kabel-
sändning av
satellitprogram*

de nu kan utvidgas.

Med hänsyn till att de mera övergripande och principiella frågorna snart kommer upp i riksdagen, avstår utskottet från bindande uttalanden härvidlag. Det tycker jag är en rimlig ståndpunkt. Vi bör inte låsa oss i förhastade positioner. Eftersom den föreslagna lagen tillgodoser det syfte som är avsett med försöksverksamheten har jag heller inga invändningar mot lagtexten sådan den föreligger. Såvitt jag kan se är de synpunkter som finns i såväl reservationen som det särskilda yttrandet tillgodosedda i utskottsbetänkandet. Jag tycker nog med förlov sagt att Karin Ahrland drog för stora principiella växlar på den hårfina skillnad som kan finnas mellan reservationen och utskottets skrivning.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Anf. 41 KARIN AHRLAND (fp) replik:

Fru talman! Låt mig säga att jag kanske är litet förvånad över att jag får föra denna debatt mot tre herrar som i sak är eniga. Det brukar inte vara så att alla som är eniga i ett utskott tar upp riksdagens tid med att berätta att de är överens. Möjligen kan orsaken vara att ni ibland inte är överens eller att någon har litet dåligt samvete för att han är överens med de andra den här gången.

Med anledning av inläggen vill jag bara säga: I sitt särskilda yttrande månar moderaterna som vanligt mest om en mindre krets och understryker att de sändningar som i dag är tillåtna skall få fortgå.

Anf. 42 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Repliken avser Bertil Fiskesjös inlägg.

Anf. 43 KARIN AHRLAND (fp) replik:

Fru talman! Då övergår jag till Bertil Fiskesjö och säger: Om jag tänker på att det fanns en centerpartimotion – som jag hade trott skulle föras vidare i utskottet – kan jag möjligen förstå att centerpartisten Fiskesjö, som inte följde sina partibröder i kulturutskottet, måste gå upp och tala om det.

Beträffande principiella växlar: Inom folkpartiet drar vi inte växlar på principer – vi håller fast vid principerna.

Anf. 44 BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Fru talman! Jag vill bara säga: Även om flera är överens om en viss ståndpunkt kan inlägg vara befogade av det skälet att en och annan i kammaren, utöver dem som redan är övertygade, annars skulle kunna få intrycket att Karin Ahrlands reservation var berättigad i det avseendet att den på väsentliga punkter avvek från utskottsmajoritetens uppfattning. Så är emellertid inte fallet – det handlar mer om en reservation för reservationernas egen skull.

Anf. 45 KARIN AHRLAND (fp) replik:

Fru talman! Reservationen är till för att helt och fullt klargöra att principen om yttrandefrihet och åsiktsfrihet för oss är så viktig att vi inte vill rucka på den ens när det gäller en tillfällig lagstiftning.

Anf. 46 BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Fru talman! På den punkten delar jag Karin Ahrlands uppfattning helt och fullt.

Anf. 47 OLLE SVENSSON (s):

Fru talman! Jag kan fatta mig kort i detta ärende, eftersom en stor majoritet har uppnåtts i utskottet för propositionens förslag om en särskild, tidsbegränsad lagstiftning som möjliggör försöksverksamhet med rundradio-sändning i kabelnät av radio- och TV-program. Men jag antar att Karin Ahrland inte har något emot att även en socialdemokratisk kommentar till betänkandet nu kommer.

Jag vill betona att vi strikt har hållit oss till den kortsiktiga frågan att skapa möjligheter för massmediekommittén och sedermera statsmakterna att skaffa sig ett så gott beslutsunderlag som möjligt. Det handlar om en liberalisering genom den särskilda, tidsbegränsade lagen om försöksverksamhet. Utskottet har tillagt det självklara att det inte är fråga om någon insnörning av vad som är tillåtet enligt gällande rätt.

Vi har noterat vad massmediekommitténs ordförande Leif Andersson har sagt om utredningens samfällda ambition: att utgå från "en generös syn på mottagning och vidareändning från bl. a. kommunikationssatelliter". Samtidigt har vi starkt betonat att det i detta sammanhang inte finns anledning att fatta några långsiktiga principbeslut. Vad det gäller är att möjliggöra en tidsbegränsad försöksverksamhet.

De mer långsiktiga lösningar som motionerna förefaller syfta till, i anslutning till de tekniska möjligheter som öppnar sig till ökad kommunikation och därmed förhoppningsvis till vidgad yttrande- och informationsfrihet, har statsmakterna att besluta om först sedan massmediekommittén har slutfört sitt uppdrag. Mot bakgrund av det förhållandet – och utskottets skrivning – tycker jag att folkpartireservationen hänger i luften. Kanske handlar det om litet borgerlig kosmetik – Karin Ahrland vill redan nu stråla i en klarare profil än sina utskottskolleger. Men ger hon inte då samtidigt uttryck för bristande förtroende för Bert Levin, som företräder folkpartiet i massmediekommittén och där, liksom Anders Björck och Sven-Erik Nordin, har stött den utformning som regeringens lagförslag har fått – visserligen med en instucken brasklapp?

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationen.

Anf. 48 KARIN AHRLAND (fp) replik:

Fru talman! Låt mig först säga till Olle Svensson, att eftersom jag håller på yttrandefriheten – och håller hårt på den – så har jag aldrig någonting emot kommentarer från någon ledamot i utskottet eller i riksdagen. Jag bara

*Försök med kabel-
sändning av
satellitprogram*

uttryckte min förvåning över att så många ville hålla tal här.

Jag har också fullt förtroende för Bert Levin. Jag har faktiskt – och det trodde jag Olle Svensson förstod – konfererat med Bert Levin i den här frågan.

Anf. 49 ANDERS BJÖRCK (m):

Fru talman! Det intressanta torde väl vara om vi är överens eller inte i de här frågorna, som gäller att vi skall vara så generösa som möjligt.

Vi försökte inom utskottet få en enig skrivning. Vi diskuterade under 45 minuter hur vi skulle kunna klargöra vår ståndpunkt på det här området. Med stort tålamod lotsade herr ordföranden i utskottet mot en skrivning som vi trodde att vi skulle kunna bli ense om. I den diskussionen deltog icke fru Ahrland. När diskussionen var avslutad och vi trodde att vi hade fått en enig skrivning – då begärde fru Ahrland ordet. Det är därför som jag nog betraktar detta som ett behov från folkpartiet att skaffa sig litet kosmetik. Och jag har ingenting emot att fru Ahrland använder sig av kosmetik i olika avseenden – det kan jag försäkra kammarens ledamöter.

Anf. 50 KARIN AHLAND (fp):

Fru talman! Först vill jag säga att jag börjar tro att vi skulle ha litet större skäl för öppna utskottsförhör och öppna utskottssammanträden emellanåt.

Jag skall gärna medge att jag inte deltog i den diskussion som det här talas om. Dock gjorde jag vissa ansträngningar – vilket jag försökte förklara för ordföranden – att få säga något.

Om vi skall berätta vad som hände under diskussionen, så vill jag säga att den mesta tiden gick åt för en intern diskussion om vad rundradiosändning var och om detta skulle innebära någon ändring eller inte – alltså just det som står i det moderata särskilda yttrandet. De sakerna tyckte jag var så självklara, och jag vill, som sagt, inte uppta folks tid i onödan. Jag utgick från att alla visste att jag stod för vår motion, som var en partimotion från folkpartiet. Jag går inte ifrån partimotioner utan att varna om sådana saker i förväg.

Överläggningen var härmed avslutad.

Konstitutionsutskottets betänkande 17

Mom. 2 a (stödet till dagspressen)

Utskottets hemställan bifölls med 244 röster mot 79 för reservation 1 av Anders Björck m. fl.

Ewy Möller (m) anmälde att hon röstat nej men markerats ha röstat ja.

Mom. 4 (stödet till organisationstidskrifter)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Anders Björck m. fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Nr 98

Onsdagen den
14 mars 1984

Konstitutionsutskottets betänkande 18

Utskottets hemställan bifölls med 303 röster mot 19 för reservationen av Karin Ahrland. 1 ledamot avstod från att rösta.

Byggnadslagstiftningen m. m.

5 § Föredrogs

Konstitutionsutskottets betänkanden

1983/84:19 Anslag till de kungl. hov- och slotsstäterna (prop. 1983/84:100 delvis)

1983/84:20 Anslag till Datainspektionen (prop. 1983/84:100 delvis)

1983/84:21 Anslag till Stöd till politiska partier (prop. 1983/84:100 delvis)

1983/84:22 Anslag till Allmänna val (prop. 1983/84:100 delvis)

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

6 § Föredrogs

bostadsutskottets betänkanden

1983/84:13 om byggnadslagstiftningen m. m. och

1983/84:15 om bostadsanvisningslagen.

Anf. 51 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Bostadsutskottets betänkanden 13 och 15 kommer att behandlas i tur och ordning. Voteringarna äger rum i ett sammanhang efter avslutad debatt.

Först upptas alltså bostadsutskottets betänkande 13 om byggnadslagstiftningen m. m.

Byggnadslagstiftningen m. m.

Anf. 52 KNUT BILLING (m):

Fru talman! Vi moderater har fogat sex reservationer till bostadsutskottets betänkande nr 13, och jag skall kortfattat beröra dessa.

Reservation 1 handlar om byggnadslovsplikt för lantbrukets ekonomibyggnader. Vi moderater delar den uppfattning som uttrycks i centermotionen 1998 av Kjell Mattsson m. fl., nämligen att i den plan- och bygglag som aviserats att komma på riksdagens bord i höst skall ingå nuvarande regler om befrielse från byggnadslovsplikt för bl. a. jordbrukets ekonomibygnader. Det är vår bestämda uppfattning att byggnadslovsplikten kan och skall begränsas och inte utökas. Denna grundinställning ligger också bakom vår anslutning till centerförslaget i motion 2068 att kravet på byggnadslov vid ombyggnader o. d. helt eller delvis skall slopas under en försöksperiod.

Reservationerna 3 och 4 behandlar byggnadslovsplikt för skidliftar. Vi kan inte finna att något bärande motiv framlagts för att införa byggnadslovsplikt för skidliftar, och utskottsmajoritetens uppfattning kan inte karakteriseras

som något annat än detaljreglering och byråkratisering. Nästa steg från utskottsmajoriteten är säkerligen ett krav på att även telefonstolpar och kraftledningsstolpar beläggs med byggnadslovsplikt.

Moderater och centerpartister har i två motioner krävt att den enskildes möjligheter att bygga utanför planlagt område skall stärkas. Enligt vår uppfattning skall byggnadslov alltid beviljas, om inte byggnadsnämnden kan påvisa att bebyggelse är klart olämplig.

Vi anser att den kommunala byggnadsnämnden är ett serviceorgan, vars uppgift skall vara att i största möjliga utsträckning underlätta för allmänheten – enskilda och företag – att förverkliga sina önskemål i vad gäller byggande. Detta synsätt ligger också bakom reservation 7.

Det uppstår ibland betydande problem för en kommun, när människor bosätter sig permanent i områden som en gång planerats för enbart fritidsbebyggelse. Krav på kommunal service och investeringar i infrastruktur som exempelvis vatten- och avloppsinstallationer kan komma att ställas. Många kommuner har infört begränsning i tillåten byggnadsyta i sina fritidshusplaner för att förhindra permanentbosättning. Vi tycker detta är fel väg. För ett tvåpersonshushåll kan en sommarstuga på 60 m² upplevas som rymlig. För en familj med tre barn är den trång.

Vi vill i stället att kommunerna i nya detalj- och områdesplaner skall kunna ange att i visst område begränsat kommunalt serviceansvar gäller. Den som vill bosätta sig permanent inom ett sådant område får då finna sig i att viss kommunal service, som kommer andra kommunmedlemmar till del i andra områden, inte kan erhållas. Om sedan vederbörande vill ha en stuga på 50 eller 100 m² är vederbörandes ensak. Vårt förslag innebär besparingar för kommunen samtidigt som medborgarna får ökad valfrihet.

Fru talman! Med hänvisning till vad jag här anfört yrkar jag bifall till reservationerna 1, 2, 3, 4, 6 och 7.

Anf. 53 KJELL MATTSSON (c):

Fru talman! Jag vill först slå fast att vi finner det angeläget att plan- och bygglagarbetet fortskrider så att riksdagen får möjlighet att i ett sammanhang ta ställning till de reformer som har diskuterats under så lång tid. Det kan naturligtvis inte undvikas att bostadsutskottets behandling av motionerna på planområdet delvis präglas av att det nu är lagrådet som har förslaget till behandling.

Vi från centerpartiet har ändå tagit upp några frågor, som vi tycker är principiellt viktiga och som bör bli rätt beaktade i den proposition som regeringen kommer att framlägga. Det är angeläget att plan- och bygglagen ges sådan utformning att man sysslar med det som verkligen är viktigt att reglera. De frågor som vi har tagit upp har redan berörts av Knut Billing, men jag vill utveckla dem något ytterligare.

Ett av våra motionsyrkanden gäller lantbrukets byggnader. Vi vill ha samma förhållande som råder i dag, dvs. att dessa skall vara undantagna från byggnadslovsplikt. Vi tycker att vi kan konstatera att det förhållandet inte varit till något men för det allmänna intresset. Vi menar också att

byggnadsnämnden inte kan tillföra något av värde. Däremot kommer det att kosta betydligt mer, eftersom man ju måste ta ut en avgift för den kontroll som i så fall skall göras innan byggnadslovets beviljas.

Vi tycker att det är viktigt att förenkla, och det säger också utskottet i sin helhet på s. 6 i betänkandet. Med det är jag inne på det andra yrkandet, där vi menar att det skulle vara möjligt att nu gå vidare med att undanta vissa åtgärder från byggnadslovsskyldighet. Då kan man gå två vägar, och vi har anvisat bägge. Den ena är att förändra bestämmelserna om vad som kräver byggnadslov och den andra är naturligtvis att man experimenterar litet grand och gör undantag under viss period eller för visst område.

Bägge delarna avvisas av utskottet, men principen om försöksverksamhet är ju annars accepterad av regeringspartiet, eftersom man avser att lägga fram förslag om "frikommuner" och "frilandsting" där det skall vara möjligt att göra undantag från en rad bestämmelser som gäller i dag. Då tycker vi att det vi har yrkat på borde kunna vara med bland de åtgärder som man får arbeta med i kommuner som kommer i fråga som s. k. frikommuner.

När det gäller bebyggelse utanför detaljplan tycker vi att det har skett en värdefull utveckling. Bebyggelsen på landsbygden har ökat under ett antal år, och det är inte så märkvärdigt, därför att det har varit möjligt för människor att välja fritt var de vill bosätta sig. Vi tycker att det är riktigt att de skall få ha den möjligheten. Många har valt att bosätta sig på landet för miljöns skull.

Antalet sysselsatta har ju minskat inom jord- och skogsbruk, men genom att det har skett en inflyttning av människor med andra yrken har det varit möjligt att upprätthålla bättre service än vad som annars skulle ha varit fallet. Därför var förra bostadsministern Elvy Olssons förslag, som sedan blev riksdagens beslut, om införande av begreppet tätbebyggelse av mindre omfattning ett steg i rätt riktning. Följden blev en bra lagstiftning som har utnyttjats i många sammanhang.

Regeringen har också haft möjlighet att påverka utvecklingen genom dispensgivningen, och jag kan då tyvärr konstatera att socialdemokraterna är betydligt mer restriktiva på det här området än vad tidigare bostadsministrar varit.

Vi tycker att det är väldigt viktigt att plan- och bygglagen kommer att innehålla vårt resonemang om omvänd bevisbörda, på det sättet att det i princip är tillåtet att bygga utanför detaljplan och att det krävs en konkret invändning från kommunens sida som grund för ett nej till byggnadslov. Speciellt tycker jag att det finns anledning att se upp med resonemanget om att kommunalekonomiska motiv skall kunna vara en grund för kommunen att säga nej. Det är en kautschukparagraf som säkerligen kommer att vålla mycken diskussion och förtret vid tillämpningen.

Jag är litet förvånad över att folkpartiet inte har velat ansluta sig till de reservationer som centern och moderaterna har avgivit på det här området.

Låt mig sedan kommentera vårt ställningstagande till frågan om att utöka byggnadslovsskyldigheten till att också avse skidliftar. Vi har inte velat utöka provningsskyldigheten, och vi menar att det inte är fråga om en så vild flora

---

*Byggnadslagstift-
ningen m. m.*

som motionärerna kanske vill göra gällande. Skidliftarna har ofta anknytning till turistanläggningar, och dessa är ju i sin tur ofta beroende av kommunal planläggning. Under alla förhållanden är de beroende av kommunala byggnadslov.

Däremot har vi avvikande synpunkter när det gäller den moderata reservationen om en differentierad servicenivå. Det förslaget går väl utskottsmajoritetens talesman närmare in på, men jag vill slå fast att det inte är något möjligt alternativ. Om man försöker hålla isär bebyggelse för fritidsändamål och helårsbebyggelse, har man naturligtvis möjlighet att ställa olika villkor för de olika typerna av bebyggelse, men problemet visar sig där man har en blandning av helårsbosättning och fritidsbosättning. Vi vet att det skulle skapa tvister enskilda människor emellan, om man i ett område gjorde undantag från vissa kommunala serviceåtaganden, och jag tror inte att det är ett system som det är möjligt att upprätthålla under särskilt många år.

Tvärtom tror jag att man måste försöka skilja byggnaderna och tekniken åt genom bestämmelserna i planen. Vi måste emellertid konstatera att vi kommer att ha områden med den här blandningen av helårsboende och fritidsboende, och därför är egentligen ingen lösning möjlig förrän kommunen bestämmer sig för om området skall förses med vatten och avlopp, bättre vägar osv., så att det kan tjänstgöra som ett helårssamhälle.

Fru talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till reservationerna 1, 2, 3, 4 och 6.

Anf. 54 KERSTIN EKMAN (fp):

Fru talman! I betänkande 1983/84:13 behandlas ett antal motioner som berör byggnadslagstiftningen. Där behandlas också motioner som tar upp frågor angående den nya plan- och bygglagen. Folkpartiet har under sin tid i regeringen drivit arbetet på utformningen av en ny plan- och bygglag. Det är därför bra att sittande regering nu slutfört arbetet och att förslaget är lämnat till lagrådet. Det av regeringen utarbetade förslaget avviker på en del väsentliga punkter från folkpartiets tidigare förslag, och det tycker vi är beklagligt. Lagrådsremissen kommer troligen att innebära en del ändringar, och när förslaget senare föreläggs riksdagen kommer vi i motioner att föreslå de ändringar vi anser vara nödvändiga.

Detta anser vi vara en bättre ordning än att, som centern och moderaterna, nu kräva en ändring i ett förslag som inte förelagts riksdagen för beslut. Det kan kanske vara på sin plats att påtala – även om det redan har nämnts – att den byggnadslovsplikt för lantbrukets ekonomibyggnader som det talas om i reservation 1 inte föreligger i dag. Man kräver alltså inte ett slopande av någonting, man talar i stället om någonting man inte anser bör införas. Det krävs faktiskt inte något byggnadslov i dag. Med den metod centern och moderaterna valt kan man ge människor ett intryck av att man vill införa en lättnad. Så är alltså inte fallet.

Vad vi däremot från folkpartiet ansett vara viktigt är att sådana beslut som kan innebära lättnader skall genomföras omedelbart. Vi har ett sådant krav på ändring av en krånglig lag i motion 1983, som behandlas senare i dag i

samband med bostadsutskottets betänkande 14, och där har vi till vår glädje fått de andra partierna att instämma. Vi anser också att en snabb ändring behövs när en klar brist i bevakningen av vissa byggnadsärenden finns, som fallet är vid uppförande av skidliftar. Det kan tyckas som ett nytt krångligt förfarande, men man har här att avväga miljöfrågor, säkerhetsfrågor och människors möjlighet att yttra sig innan byggnadsarbetet påbörjas.

Det krav vi har på en omedelbar lagändring bygger på vetskapen om att man, om inte någonting händer, kommer att riskera att miljövärden spolieras och att man får en byggnation som inte uppfyller de krav som måste ställas på denna form av anläggningar.

Den mening som centern och moderaterna har framfört i sin reservation är svårbegriplig. De anser att en lagstiftning troligen behövs, men att en strävan att förenkla bygglagstiftningen måste väga tyngre. Folkpartiet delar inställningen att vi måste få en förenkling av bygglagstiftningen, och vi har också lagt fram förslag i den riktningen. Men det kan inte innebära att miljö- och säkerhetsintressen får ge vika.

Vi har alltså intagit den ståndpunkten när det gäller ändringar i byggnadslagstiftningen att man skall avvakta PBL-propositionen. Vi vill därför inte stödja motionen 887 från moderaterna, i vilken begärs ändringar i byggnadslagstiftningen så att rätten att bygga och bo utanför planlagda områden blir klart fastlagd.

Fru talman! Jag är f. ö. inte övertygad om att byggnadslagstiftning är det främsta hindret för att uppnå den önskvärda bebyggelsen utanför planlagt område. Jag vill dessutom hävda att de regler om tätbebyggelse i mindre omfattning som trepartiregeringen lade fram till inte ringa del inneburit lättnader när det gäller att bygga utanför planlagda områden.

Vi tycker inte heller att det finns anledning för riksdagen att nu ta ställning till den i centermotionen 1998 behandlade frågan om hur byggnadsnämnden bör agera i ärenden som rör bebyggelsen utanför plan. Denna fråga bör ses i ett större sammanhang och övervägas närmare när riksdagen tar ställning till förslaget till ny plan- och bygglag.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservation nr 5 i betänkande nr 13.

Anf. 55 LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Fru talman! Jag skall bara beröra utskottets behandling av kravet på byggnadslovsplikt för skidliftar, som har framförts i bl. a. en motion av Tore Claeson och mig och som följs upp i reservation 5.

Det gäller södra fjällområdet, där man har sådana problem att en kommunal byggnadsnämnd har känt sig föranlåten att kräva att statsmakterna skall vidta åtgärder. Det är Malungs kommun, som ingår i det primära rekreationsområdet. Man har där gjort omfattande planeringsmässiga och ekonomiska insatser för att främja turism och rekreation. Det gäller då framför allt på vintern och i synnerhet utförsäkning.

Fjällkommunerna, däribland Malung, har som sagt underlättat för människorna att utnyttja sin fritid i fjällvärlden. Det har bl. a. blivit möjligt att bygga serviceanläggningar, stugbyar, nya liftar, nedfarter osv. Turismen har

naturligtvis en stor betydelse för näringsliv och sysselsättning.

Jag vill för min del redan nu påpeka att man, trots att det har skett mycket, måste fundera över om inte kommunerna i sin handläggning har varit väl undfallande mot de kommersiella intressena, som hämningslöst försöker slå mynt av våra rekreatiomsområden. Dessutom skall det betonas att det är en lång bit kvar till dess att fjällturisterna till övervägande del består av människor från de breda folklagren.

Det problem som vi har tagit upp i vår motion – ett problem som Malung redan har och fler kommuner kommer att få – gäller liftanläggningar och nedfarter i områden där planfrågan är oklar. I och med att det icke är obligatoriskt med byggnadslov för skidliftar kan det bli kontroverser om markanvändningen. Malungs kommuns byggnadsnämnd har insett detta när den handlagt ärendet och, som sagt, hos bostadsdepartementet begärt att få en ändring.

Om man inte bygger en dalstation, alltså en servicebyggnad till en lift, behöver man inte byggnadslov. Då kan man sätta upp liftanläggningar var som helst. Det är det som just nu sker i dessa områden. Om denna etablering av liftanläggningar får fortsätta, kommer inte kommunen och dess befolkning, och framför allt inte de som skall utnyttja områdena, att ha någon möjlighet att påverka utvecklingen av de primära rekreatiomsområdena.

Lifanläggningarna är en stor och inkomstbringande del i de kommersiella intressenas verksamhet. Det är på liftsidan som man tjänar de stora pengarna. Om man inte bygger dessa dalhus vid liftarnas början kan man ordna transporter upp och liftkortsförsäljningen på helt andra sätt. Det är därför som Malungs kommun har sagt att det måste bli en ändring – en tidigareläggning av genomförandet av denna del i förslaget till ny plan- och bygglag. I det förslaget framförs ju tanken att det skall vara byggnadslovsplikt även för skidliftar.

Byggnadsnämnden i Malung pekar också på den helt orimliga situationen att en mindre byggnad kan vara föremål för prövning, medan däremot omfattande ingrepp i naturen icke är det. Det är därför som byggnadsnämnden har begärt denna ändring.

Det förtjänar att poängteras att det nu finns omfattande planer på s. k. kedjeliftar. Genom dem sammanbinder man olika områden i fjällvärlden, vilket framför allt kommer att bli aktuellt i södra Dalafjällen. Det innebär stora ingrepp i det rörliga friluftslivet och kan inte vara förenligt med den målsättning som finns för de primära rekreatiomsområdena. Det är stora pengar som har placerats i de här områdena i nya liftar och anläggningar. Det är stora markarealer som har tagits i anspråk. Men det förhållandet att stora pengar lagts ned kan inte få styra användningen av fjällvärlden.

Mjölkkon är naturligtvis skidliftarna, som drar in mångmiljonbelopp. Det är därför viktigt att redan nu den stora exploatering av Dalafjällen som har skett stoppas, så att det framdeles kan planeras för en verklig folkturism, som har ett rörligt friluftsliv som huvuddel.

Utskottsmajoriteten är i sak överens med motionärerna om att byggnadslov skall införas för skidliftar, och motionärerna anser att det skall ske före

den 1 januari 1987. Utskottsmajoriteten vill däremot inte binda sig för tidpunkten utan vill överlämna avgörandet till regeringen. Tore Claeson och jag har i vår motion sagt att ikraftträdandet bör ske den 1 juli 1984 och har till vår motion bifogat förslag till erforderlig lagtext.

I reservation 5 föreslås i stället den 1 januari 1985 – av praktiska skäl. Det förefaller något ologiskt av utskottsmajoriteten att inte ange ett snabbt ikraftträdande av en åtgärd som man ställer sig bakom – alldenstund ett snabbt agerande kan förhindra ytterligare skada.

Det är ologiskt handlat av bostadsutskottet också av det skälet att man i betänkande 14, som vi senare skall behandla, vill ha ett skyndsamt ikraftträdande av lagstiftningen i en fråga och där föreslår den 1 januari 1985. Detta är en lapsus från utskottet, som kanske kan stå bl. a. Malungs kommun ganska dyrt.

Det verkligt avslöjande i betänkandet är emellertid reservation 4 av moderaterna och centern. Där yrkas avslag på motionsyrkandet om byggnadslov för skidliftar. Men där yrkas inte bara avslag på kravet beträffande ikraftträdandet utan reservanterna vill att reglerna inte skall träda i kraft ens efter den 1 januari 1987. I klartext sägs i reservationen att byggnadslagstiftningen skall förenklas. Därmed ger man fritt fram för exploatering av vissa områden. Motionsyrkandena hänförs till detaljregleringar, som inte skall tillåtas. Enligt det synsättet är det således fritt fram för kedjeliftar i de södra fjällområdena.

Vi som kommer från fjällområdena känner till att moderaterna står för denna linje, och jag är inte förskräckt över att Margareta Gard har skrivit på reservationen, som innebär att man värnar om de kommersiella intressena. Det är däremot med en viss förvåning som jag ser att Birgitta Hambreus namn och centern här har hamnat i samma båt som moderaterna.

Med detta, fru talman, yrkar jag bifall till reservation 5 och även bifall till utskottets hemställan under punkt 5 och avslag på reservationerna 3 och 4.

Anf. 56 MAGNUS PERSSON (s):

Fru talman! Bostadsutskottets betänkande nr 13 behandlar motioner som yrkar på ändringar i den nu gällande byggnadslagstiftningen. En rad motioner har avstyrkts av ett enigt utskott, medan vi beträffande vissa säryrkanden inte har kunnat enas mellan de olika partierna.

Fru talman! De flesta motionärer har bråttom att redan nu ändra gällande lagstiftning, och i de flesta fall har motionerna avslagits på grund av att riksdagen har ett emotse förslag till en ny bygg- och planlag – den s. k. PBL.

Nämnda förslag till ny byggnadslagstiftning behandlas f. n. av lagrådet. Regeringen beslöt den 20 oktober 1983 att inhämta lagrådets yttrande över det nya förslaget.

Regeringens tidsplan är att förelägga riksdagen en proposition under hösten 1984 och att en helt ny lag om planläggning och byggande skall börja tillämpas från den 1 januari 1987.

Därmed sätts punkt för ett mycket omfattande departementsarbete under årens lopp. En rad olika instanser har förberett en omfattande lagändring, ett

arbete som nu bostadsminister Hans Gustafsson och regeringen Palme avser att fullfölja på ett synnerligen föredömligt sätt.

Att det är ett omfattande material som har arbetats fram och som senare kommer att föreläggas riksdagen vittnar inte minst lagrådsremissen om. Den aktuella lagrådsremissen omfattar inte mindre än 750 sidor.

Från socialdemokraternas sida menar vi att det är klokt av regering och riksdag att invänta kommande lagstiftning. Riksdagen ges därmed tillfälle att arbeta med en samlad bedömning av de gångna årens reformarbete, och vår principiella uppfattning är alltså att vi bör invänta den nya byggnadslagstiftningen.

Fru talman! Detta har varit utgångspunkten för majoritetens ställningstagande i stort sett med något enstaka undantag.

Efter denna inledning skall jag beröra de reservationer som fogats till bostadsutskottets betänkande.

Reservation nr 1 behandlar byggnadslovsplikt för lantbrukets ekonomi-byggnader. Reservanterna – centerpartister och moderater – vill att riksdagen redan nu skall uttala den bestämda uppfattningen att jordbrukets och andra liknande näringars ekonomibygnader inte skall omfattas av byggnadslovsplikt. I nu gällande byggnadslagstiftning är dessa byggnader inte underkastade byggnadslovsplikt. I det nya förslaget i PBL-remissen är en viss skärpning här på gång. Å andra sidan ger nämnda förslag i den nya PBL kommunerna en mycket stark ställning att utifrån lokala bedömningar tillmötesgå de olika intressena på skilda håll.

Fru talman! Man kan säga att det nya förslaget inrymmer ett krav på en nära behandling av problemställningarna. Den utformning som PBL här fått ger kommunerna och deras förtroendevalda ett länge efterlängt decentraliserat beslutsfattande.

Den lokala förankringen ges en starkt position, vilket borde ha tillfredsställt såväl centerpartister som moderater i den aktuella situationen. Under alla förhållanden, fru talman, finns det ingen anledning att riksdagen redan i dag skulle uttala sig i den riktning som motionärerna föreslår.

Med denna motivering avstyrker utskottet motionskravet i motion 1998, och därmed yrkar jag avslag på reservation nr 1 i nämnda betänkande.

Reservation nr 2 behandlar byggnadslovsplikt för om- och tillbyggnader. Det är en annan centermotion, motion 2068, som aktualiserar dessa tongångar. Det gäller alltså omfattningen av byggnadslovsplikten för ombyggnader och reparationer. Motionärerna går så långt att de anser det vara möjligt att – hör och häpna – antingen helt avstå från krav på byggnadslov under en begränsad tidsperiod eller alternativt att kraftigt begränsa de byggobjekt som kräver byggnadslov i en eller annan form.

Fru talman! Även här slår centern och moderaterna följe och vill att riksdagen redan nu skall uttala sig för att följa motionskraven.

Fru talman! På den här punkten är förslaget till den nya plan- och bygglagen långtgående och tillmötesgår motionärerna i mångt och mycket. Redan i dag får en rad åtgärder vidtas utan krav på byggnadslov. Som exempel kan nämnas ändringar i byggnaders inre, ommålning av byggnaders

fasad, uppförande av ett visst antal uthus med en maximerad kvadratmetersyta, osv. I gällande byggnadsstadga finns det klart utsagt vilka åtgärder som får vidtas utan ansökan om byggnadslov.

Det framhålls också i PBL-remissen att de lättnader som finns i nuvarande lagstiftning även fortsättningsvis skall gälla. Vidare sägs att det inte skall vara utslutet med lättnader även för exempelvis flerbostadshusens del.

I PBL-remissen föreslås att enklare fritidshus, kolonistugor eller liknande byggnader inom område med detaljplan genom kommunala beslut skall kunna befrias från krav på byggnadslov, alltså, fru talman, ett steg i rätt riktning: att decentralisera beslutsfattandet till den kommunala och lokala nivån. PBL föreslår således förenklingar så långt det över huvud taget är möjligt.

Fru talman! Men – och det är ett stort men – det är också helt klart att det inte går att helt släppa kravet på byggnadslov så generellt som motionärerna och reservanterna förordar. Man frågar sig osökt hur det skulle se ut efter en tid om vi skulle följa den generella linje som reservanterna här förordar.

Majoriteten anser det inte heller möjligt att ens under en begränsad tidsperiod helt avstå från krav på byggnadslov för ombyggnader och reparationer.

Med denna motivering yrkar jag avslag på reservation 2 och bifall till bostadsutskottets hemställan.

Så till reservationerna 3, 4 och 5 som gäller byggnadslov för skidliftar. Här har Ove Karlsson m. fl. i en s-motion aktualiserat frågan om byggnadslov för skidliftar. Vpk har liknande krav i sin motion. I vpk-motionen krävs att en ändring skall ske redan den 1 juli 1984.

I utskottsbehandlingen har vi hamnat på skilda ståndpunkter. Centern och moderaterna vill i sin reservation helt avslå motionen. De menar att det inte behövs någon detaljplanering och tycker att frågan i varje fall inte bör behandlas med förtur.

Fru talman! Vpk och folkpartiet har å sin sida enats i denna fråga. De menar att byggnadslov för skidliftar bör införas. De har stannat för att riksdagen bör uttala sig för att byggnadslov för skidliftar införas den 1 januari 1985.

Fru talman! Utskottsmajoriteten har stannat för följande kloka kompromiss. PBL-remissen innehåller förslag enligt 8 kap. 2 § om att det i framtiden skall erfordras byggnadslov för skidliftar. Vi socialdemokrater delar den uppfattning som kommit till uttryck i PBL-remissen. Skidliftar bör omfattas av byggnadslov. Däremot, Knut Billing, anser vi inte att enstaka telefonstolpar och kraftledningsstolpar skall omfattas av byggnadslov.

När och vid vilken tidpunkt skall byggnadslovsskyldighet inträda? Där har vi sagt att regeringen bör överväga saken. Skulle det bli, så som vissa påstår, en rusch i fjällvärlden, i Malungs kommun osv., då har regeringen fullmakt att mycket snabbt komma med ett förslag till riksdagen om att skidliftar skall omfattas av byggnadslov.

Fru talman! I reservation 6 behandlas bebyggelsecrätten utanför planlagt område. Det här är också en gammal käpphäst i riksdagen. Riksdagen har

tidigare tagit ställning i frågan och avslagit motionskraven. Det finns i dag regler för hur kommuner och byggnadsnämnder skall behandla frågan. Det finns ingen anledning att nu aktualisera saken.

I PBL-remissen tas upp frågan om byggnadslovsprövning i områden utan detaljplan eller områdesbestämmelser. I sådana fall skall det göras en prövning av lämpligheten av varje sökt åtgärd. Sökandens önskemål skall vägas mot samhällets intressen i en allsidig prövning. Den föreslagna ordningen är identisk med den utveckling som skett och sker inom ramen för den nuvarande byggnadslagstiftningen.

Den omvända bevisföringen, som reservanterna här förordar, kan vi från utskottsmajoritetens sida inte ansluta oss till. Ett tillkännagivande enligt reservanternas skrivning skulle skapa förvirring och kaos i många kommuner i vårt avlånga land.

Låt oss avvakta en kommande proposition till riksdagen där denna, som en av många delfrågor, finns med i den samlade bedömningen av hela lagförslaget.

Med denna motivering yrkar jag avslag på reservation 6.

Sist men inte minst reservation 7 angående differentierad servicenivå inom olika detaljplaneområden, en fråga med moderater ensamma som reservanter. Reservanterna anser att kommunernas problem med permanentning av fritidsbebyggelsen bör lösas genom speciella åtgärder i form av begränsning av det kommunala serviceansvar som kommunmedborgarna är vana att ha. Det skulle införas regler i den översiktliga planeringen och vissa avgränsningar för kommunalt serviceansvar.

Det här är en svår problematik. Att göra avgränsningar bland nya och gamla områden torde i realiteten vara i det närmaste ogenomförbart, precis som Kjell Mattsson tidigare här sade. Det är en mycket grannliga uppgift. Om man skulle luckra upp nuvarande lagstiftning, skulle det ske på ett icke jämlikt sätt. En differentiering av servicenivån inom olika områden i en kommun skulle med all säkerhet också kräva en ändring av nuvarande kommunallag.

Vem drar gränser, Knut Billing? Var finns solidariteten? Hur skulle det drabba handikappade och vissa andra grupper inom en och samma kommun? Även denna fråga är f. n. föremål för lagrådsremiss. I lagrådsremissen aktualiseras denna fråga, och olika möjligheter övervägs att genom skilda regler styra fritidsbebyggelsens utveckling och lokalisering. Dessutom har riksdagen förelagts proposition 145 om rekreation och turism. En annan proposition, proposition 141, om ändringar i förköpslagen ligger också på kammarens bord.

Med dessa motiveringar anser vi från utskottsmajoritetens sida att vi i varje fall bör avvakta lagrådsremissen och avslå de reservationer och motioner som här nämnts.

Herr talman! De särskilda yttranden som fogats till betänkandet finns det för mig ingen anledning att närmare kommentera. Moderater och folkpartister är i princip ense med majoriteten, och i frågan om detaljhandelsetablering har de ett särskilt yttrande.

Det särskilda yttrandet nr 2 från folkpartiet ligger helt i linje med vad vi ifrån socialdemokraterna förordat och alltjämt förordar. Vi är av den principiella uppfattningen att riksdagen i allt väsentligt bör avvakta lagrådsremissen och den aviserade propositionen om en ny byggnadslagstiftning. Det finns all anledning att i lugn och ro avvakta den av regeringen aviserade propositionen. Därmed ges riksdagen möjlighet att vid ett och samma tillfälle ta ställning till ett samlat förslag om en framtida byggnadslagstiftning.

Med dessa motiveringar, herr talman, yrkar jag än en gång bifall till samtliga punkter i bostadsutskottets betänkande och avslag på de reservationer som fogats till nämnda betänkande.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 57 KNUT BILLING (m) replik:

Herr talman! Jag har med intresse tagit del av Magnus Perssons inlägg och kunde bl. a. konstatera att han har en ovanlig måttstock för lagrådsremissers kvalitet, nämligen antalet sidor. För mig är det innehållet i materialet som är avgörande – inte att antalet sidor är stort. Det vore snarare en fördel, enligt min uppfattning, om man kunde skriva kortare.

När det gäller reservationen 6 undrar Magnus Persson hur det egentligen skulle se ut om folk fick bygga om och till som de ville. Socialdemokraternas tilltro till de enskilda människorna är ju inte stor, det vet vi, men att den var så liten är förbluffande. Det är bara att gå ut och titta i Sverige på alla miljöer, på alla hus i vårt land som är byggda innan byggnadslovsplikten infördes. Är det ett förskräckande monument över människornas oförmåga att bygga? Nej, snarare är det exempel på att människorna självfallet har ett intresse av att bygga så bra som möjligt för dem själva, att bygga så vackert som möjligt, att göra det funktionellt så att de kan trivas i bostäderna. Litet mera tilltro till människorna skulle inte skada – det gäller även socialdemokraterna.

I fråga om skidliftarna säger Magnus Persson att det inte är aktuellt att införa byggnadslov för kraftledningsstolpar. Det är just det som är frågan. Det kommer säkert ett förslag från er sida snart, för skillnaden är ju egentligen obefintlig. Det är fråga om ungefär samma typer av stolpar som när man gör fundament i backen och drar ledningar. Jag är övertygad om att, ni inom ett år kommer springande med förslag om kommunalt byggnadslov för kraftledningsstolpar. Jag har svårt att förstå att det över huvud taget finns anledning att införa byggnadslov. Säkerhetsfrågorna är redan i dag reglerade.

Om vi sedan övergår till frågan om det kommunala serviceansvaret, säger Magnus Persson att det är svårt att göra en avvägning. Han säger också att vi måste ändra kommunallagen. Ja, vi måste ändra kommunallagen. Det är alldeles riktigt. Vi anser inte att det är fel utan riktigt att göra på detta sätt. Men vem skall dra gränser? frågar Magnus Persson. Det handlar inte om att införa ett begränsat kommunalt serviceansvar i områden där det finns permanentbosättning eller möjlighet till permanentbosättning enligt gällan-

de planer. Vad det handlar om – och det framgår av vår motion – är att kunna avsätta detta i nytillkommande planområden. Där skall man kunna klargöra om ett visst område är avsett för fritidshus och ingenting annat. Då kan man säga: Bosätter ni er här permanent, så får ni räkna med att inte ha tillgång till samma service som i andra områden. Det är enkelt att göra den kartläggningen, och det är ekonomiskt fördelaktigt för kommunerna.

Anf. 58 KJELL MATTSSON (c) replik:

Herr talman! De frågor som vi från centerpartiet har tagit upp när det gäller byggnadslagstiftningen är sådana som vi vet att det råder meningsskiljaktigheter om. I det kommande förslaget till ny plan- och bygglag finns det naturligtvis en mängd andra saker som det också kommer att råda delade meningar om.

Beträffande vårt första yrkande om att inte införa byggnadslovsskyldighet för lantbrukets byggnader säger Magnus Persson att det kommer att bli så bra, därför att man nu kommer att göra lokala bedömningar som kan variera från kommun till kommun. Det betraktar Magnus Persson som en decentralisering, och underförstått menar han att centerpartiet måste vara intresserat av det. Men den mest långtgående decentraliseringen, Magnus Persson, är att låta bli att införa bestämmelsen. Då får varje jordbrukare avgöra var och hur byggnationen skall utföras. Jag konstaterade redan i mitt inledningsanförande att den här bestämmelsen inte tillför ärendet något av värde. Det hela har hittills fungerat bra och utan men för de allmänna intressena.

Vad så gäller frågan om att flera åtgärder skulle få vidtas utan byggnadslov var Magnus Persson förvånad över den sortens yrkanden. Jag kan instämma med Knut Billing om att människor naturligtvis inte på pin kiv gör det sämre för sig. Om de lägger ned pengar på förändringar av sina hus, så gör de naturligtvis detta därför att de vill få det bättre. Det är alltså något som man inte behöver vara så rädd för.

Sedan tycker jag att Magnus Persson skall lyssna litet på vad andra debattörer inom socialdemokratin säger – och det är inte vilka som helst. I diskussionen om att dra ned på mängden bestämmelser i samhället företräds nämligen socialdemokraterna av civilministern och av vice statsministern. Om det inte bara är prat utan ligger något reellt i talet om att kommuner och landsting fritt skall få gå ifrån gällande lagstiftning på en rad områden, så tycker jag att de bör ges möjligheter att ta bort bestämmelserna på just detta område. Vårt ena förslag att göra detta under en treårsperiod skall ses som ett försök att lättare få med dem som är förskräckta över att mer permanent ändra bestämmelserna.

Vad gäller bebyggelsen utanför byggnadsplan konstaterar vi att socialdemokraterna säger nej till att stärka den enskildes ställning. Man säger att det är samhällets ställning som måste stärkas ytterligare. Här behöver alltså socialdemokraterna inte avvakta lagrådsremissens utfall och propositionen. Vi vet nämligen att socialdemokraterna har en helt annan inställning. De vill i stället stärka samhällets inflytande.

Anf. 59 LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Herr talman! Om man tar ett steg men avbryter det mitt i är väl risken stor att man snubblar. Det är vad Magnus Persson och den socialdemokratiska majoriteten just nu håller på att göra. Om man, som i detta fall, är överens i sak men ändå inte vill bestämma tidpunkt, då kan hela idén falla. Det är vad som kan hända nu.

Såvitt jag kan se finns argument för att genomföra denna byggnadslag från den 1 januari 1985. Planer finns ju redan i de södra Dalafjällen för att göra dessa tvärtransporter eller sammanbindningar via liftar, som direkt skär in i områden som i dag är orörda. Då är det väl inte bara för regeringen att sitta och fundera en gång till. Jag tycker att riksdagen och utskottet här avhänder sig en möjlighet att verkligen tillgodose ett ordentligt behov.

Magnus Persson använder formuleringen att regeringen då kan se efter vad som görs. Men det är så dags om det hela redan har skett.

Vi ser redan nu vad Malungs kommuns byggnadsnämnd har för problem. Det är ju om det som debatten delvis handlar i dag – att försöka förebygga och inte först titta på vad som sker. Det har väl skett tillräckligt nu. Det ologiska i detta sammanhang kommer också fram i bostadsutskottets betänkande 14 som skall behandlas senare. Där har, såvitt jag förstår, Magnus Persson varit med om att från den 1 januari 1985 beställa en ändring.

Om regeringen skall se över detta undrar man varifrån den skall få sina intentioner. Är det så att man från fjällvärlden återigen måste skriva, eller förekommer det någon speciell bevakning från regeringens sida? Dessutom är det ganska kort tid fram till 1987, och det behövs snabba åtgärder.

Herr talman! Till sist hoppas jag att turismen i fortsättningen inte kommer att dra sig till områden utefter telefonstolpar och kraftledningar utan att den håller sig kring områden utefter liftar. Kanske är det denna fråga det gäller, alltså att se till att turismen inte kommer fram i primära rekreationsområden.

Anf. 60 KERSTIN EKMAN (fp) replik:

Herr talman! I den här diskussionen om byggnadslov eller inte när det gäller telefonstolpar och kraftledningar, som Magnus Persson gav sig in i, vill jag säga att vi för vår del verkligen förutsätter att man vid uppförande av de här tingen tar hänsyn till miljö- och säkerhetssynpunkter.

Det är nämligen sådana skäl vi har för att man nu skall kräva byggnadslov för skidliftar. Det är just med tanke på omsorgen om vår miljö som vi har yrkat på att lagen skall gälla från den 1 januari 1985. Jag tycker att det är att åsidosätta riksdagens möjligheter, när man lämnar över detta till regeringen. Riksdagen kan fatta beslut.

Anf. 61 MAGNUS PERSSON (s) replik:

Herr talman! Först till Knut Billing. När man hör Knut Billing yttra sig från riksdagens talarstol låter det som ett eko från näringslivets byggnadsdelegation. Jag känner igen remissyttrandena som vi får. Det är ju inte så enkelt som Knut Billing vill göra gällande.

Vi har, Knut Billing, stor tilltro till våra kommunalt förtroendevalda. Det

är kloka kvinnor och män som sitter i våra byggnadsnämnder och som har den lokala förankringen, som har kontakter med kommunmedborgarna. Det är dialogen mellan de förtroendevalda och kommunmedborgarna som vi tror ger respons och skapar respekt hos båda parter.

Jag skulle vilja föreslå Knut Billing att företa en studieresa till fjällvärlden. Han har tydligen inte sett skidliftar eftersom han försöker sig på den förenklade ekvationen med kraftverksstolpar och telefonstolpar. Jag kan lova Knut Billing och alla andra ärade ledamöter av Sveriges riksdag att vi inte någonsin avser att införa byggnadslov för telefonstolpar eller kraftledningsstolpar.

Den sista frågan som Knut Billing tog upp gällde det begränsade kommunala serviceansvaret. Det är klart att man alltid kan generalisera. Men det här är inte så lätt, Knut Billing. Var drar man gränser mellan exempelvis nya och gamla områden? Det är en svår problemställning som jag inte tror att riksdagen över huvud taget skall gå in och peta i och säga till kommunerna att det skall vara på ett visst sätt, utan det här löser man enligt den nya PBL-lagen. Vi skall alltså inte gå in i sådana fall och säga hur det skall vara.

Till Kjell Mattsson vill jag säga att det väl är helt riktigt att lantbrukets byggnader inte omfattas av nuvarande lagstiftning. Jag har själv ett förlutet i en byggnadsnämnd. Den här frågeställningen kan i vissa lägen innebära att det blir en kollision mellan olika samhällsintressen. Jag tror inte att detta är någon stor fråga. Det här kommer man att lösa. PBL-lagen är mycket generös på den här punkten. Man får anta att de lokalt förtroendevalda har en dialog med lantbrukare och andra, så det här tror jag som sagt inte att vi skall gå in på så mycket.

Beträffande det generella yrkandet om att man inte skall ha byggnadslov, oavsett om det nu gäller en treårsperiod eller ej, tror vi inte på denna lösning. PBL-lagen ger mycket starkt uttryck för att den enskildes ställning över huvud taget stärks.

Till Lars-Ove Hagberg vill jag bara säga att regeringen är klok. Skulle det ske som han gör sig till tolk för, då har man nära kontakter med Malungs kommun, och då kommer man säkert att se till att detta ordnas.

Anf. 62 KNUT BILLING (m) replik:

Herr talman! Efter att ha sysslat med turist- och rekreationspolitiska frågor under sex sju år hyser jag den bestämda övertygelsen, Magnus Persson, att det inte behövs några bygglov för liftar.

Magnus Persson säger att han har en stor tilltro till de socialdemokratiska förtroendevalda ute i kommunerna. Det är klart att han har det, och det har jag full förståelse för. Men det jag vänder mig emot är att han uttrycker denna stora tilltro till de förtroendevalda utan att ha någon tilltro till de enskilda människorna. Det handlar om att de enskilda människorna skall få större möjligheter att bygga utanför planlagt område och att de skall få möjligheter att bygga om och till sina hus utan att vara utlämnade till Magnus Perssons socialdemokrater i byggnadsnämnderna. Det är inte fråga om att ge dem

mera makt, utan om att ge dem mindre makt och de enskilda människorna mera makt.

När det gäller det kommunala serviceansvaret pekade Magnus Persson på att det skulle bli svårigheter med att dra gränsen mellan nya och gamla områden. Men detta är inte någonting komplicerat. Kommunen kan bestämma sig för att avgränsa ett visst område och ange att man inom detta område är beredd att acceptera nya fritidshus. Kommunen anger samtidigt att man för området, som markerats på en karta, tillämpar bestämmelser som innebär ett begränsat kommunalt serviceansvar. Den som har ett hus inom detta område vet på förhand att han, om han väljer att bo där permanent, löper risken att inte få samma service som om han bosatte sig någon annanstans. Det är alltså mycket enkelt att klarlägga detta i en plan. – I PBL-remissen berörs denna fråga på intet sätt.

Jag vill understryka detta genom att för ovanlighetens skull ta planverket till hjälp. Vi moderater brukar aldrig ta planverket till hjälp i någon argumentation, eftersom vår uppfattning är att det bör avskaffas, men i det här sammanhanget har planverket intagit en mycket klok ståndpunkt. I det förslag om att begränsa det kommunala serviceansvaret som man utarbetat har man sagt att begränsningen ur plansynpunkt och bebyggelsesynpunkt är en mycket lämplig och enkel åtgärd, som förenklar för kommunerna samtidigt som den underlättar för de enskilda människorna.

Anf. 63 LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Herr talman! Det finns kloka ledamöter i våra byggnadsnämnder, sade Magnus Persson. Efter vad jag förstår måste då också ledamöterna i Malungs byggnadsnämnd vara kloka. De har i sin skrivelse hemställt att den byggnadslovsplikt för skidliftar som de vill ha skall brytas ut ur arbetet med den nya plan- och byggnadslagen och bli föremål för en skyndsamt lagstiftning. – Det var ett exempel på deras klokhet.

De har också påtalat risken för att väsentliga riksintressen kan komma att skadas i de primära rekreativsområdena i fjällkommunerna, om inte en lagändring skyndsamt genomförs.

I Magnus Perssons värld är ju också regeringen klok. Den är klokare än byggnadsnämnden i Malung, och därför skall regeringen avgöra det här.

Jag tycker inte att det finns någon logik i detta. Det är en onödig omväg som Magnus Persson och utskottet förespråkar. Vad det handlar om är att förhindra enskilda, kommersiella intressen att fortsätta att våldföra sig på områdena, utestänga människor och förstöra miljön. Dessa intressen är i verksamhet nu och kan verkställa sina planer ganska snart. Därför måste åtgärderna sättas in snabbt. Enligt min mening gör utskottet sig skyldigt till en stor dumhet när det inte förordar ett ikraftträdande den 1 januari 1985.

Anf. 64 MAGNUS PERSSON (s) replik:

Herr talman! Jag sade inte, Knut Billing, "de socialdemokratiska förtroendevalda" – jag sade "de förtroendevalda", och däri inbegriper jag även moderater. Jag förutsätter att det även finns kloka moderater i byggnads-

Nr 98

Onsdagen den
14 mars 1984

Byggnadslagstiftningen m. m.

nämnderna ute i kommunerna, och jag tror inte att alla delar Knut Billings här från talarstolen framförda teorier. Socialdemokraterna har ju inte majoritet i alla byggnadsnämnder.

När det gäller avgränsningen av det kommunala serviceansvaret vill jag bara säga att jag tror att det skulle bli ett ojämnt samhälle. Risken finns att det kanske blir de kapitalstarka som kommer att vistas i vissa områden, där man nyanserar och reglerar serviceansvaret. Planverket har många bra förslag, Knut Billing, men detta var ett av de sämre. Vi tycker att planverket skall finnas kvar i framtiden.

Till vpk:s representant vill jag säga att Malungs kommun har framhållit att detta ärende skall behandlas skyndsamt. Det har Malungs kommuns byggnadsnämnd också sagt. Om det kan tillfredsställa min meddebattör här vill jag säga att Malungs byggnadsnämnd är klok och att regeringen Palme är klok. Skulle de profetior som man gör sig till tolk för gå i uppfyllelse, kommer regeringen att handla snabbt. Den har fullmakt att komma till riksdagen med ett förslag för att klara skidliftarna i framtiden.

Anf. 65 OVE KARLSSON (s):

Herr talman! I en motion som behandlas i detta betänkande har jag krävt byggnadslovsplikt för uppförande av skidliftar, en fråga som finns med – det har tidigare framgått av debatten här – i den nya plan- och bygglagen, som skall träda i kraft först den 1 januari 1987.

Utskottet har behandlat motionen välvilligt, och det är jag glad för.

Det är angeläget att slå vakt om våra primära rekreationsområden och den miljö som finns där. Alltför snabb och ohämmad utbyggnad i våra fjällområden är ett hot mot en känslig fjällnatur. Det har bl. a. Malungs kommun fått känna av, varför man vill ha en reglering eller möjligheter till kontroll. Det är angeläget att kommunens byggnadsnämnd kan klara av den bedömning som behövs för att kunna ha plan- och byggsamheten under önskvärd kontroll. Om det inte skall ske en del olyckor i hanteringen av känslig natur, är det mycket angeläget att den del av den nya plan- och bygglagen som gäller byggnadslov för skidliftar träder i kraft om möjligt nu omedelbart. Min uppfattning är den, att det föreligger behov av byggnadslov för skidliftar från den 1 juli 1984. Om regeringen inte klarar av att komma med förslag, så att lagen kan träda i kraft redan då, måste man se till att i kraftträdandet kan ske senast den 1 januari 1985.

Med detta korta inlägg vill jag påpeka det mycket angelägna i att det kommer ett omedelbart förslag från regeringen och att lag om byggnadslov för skidliftar antas så snabbt att den kan träda i kraft om möjligt omedelbart. Orsaken är, som i så många andra sammanhang där lag eller lagändringar krävs, människors missbruk av ett förtroende som man har haft för dem.

Det är rätt märkligt att utskottet inte kunnat bli enigt om behovet av byggnadslov för skidliftar. I Malungs kommun, där detta bekymmer är allra störst, har byggnadsnämnden varit enig om att det krävs byggnadslov för uppförande av skidliftar. Partier som ofta talar om behovet av en god miljö i skilda sammanhang ställer sig nu när det gäller att handla praktiskt utanför

detta krav. Det visar vad löften är värda.

Även om utskottet har ställt sig positivt till motionsyrkandet måste jag å Malungs kommuns byggnadsnämnds vägnar ropa på mycket snabba åtgärder. Åtgärder måste vidtas under det här året, inte den 1 januari 1987. Det är bråttom om inte stora miljövärden skall gå till spillo.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslutet redovisas efter behandlingen av bostadsutskottets betänkande 15.)

Anf. 66 TREDJE VICE TALMANNEN:

Kammaren övergår nu till att debattera bostadsutskottets betänkande 15 om bostadsanvisningslagen.

Bostadsanvisningslagen

Anf. 67 KERSTIN EKMAN (fp):

Herr talman! Centern, moderaterna och folkpartiet kräver i reservation 1 att bostadsanvisningslagen upphävs. När lagen 1980 antogs av en enig riksdag hade den föregåtts av många försök att tvinga fram frivilliga överenskommelser mellan fastighetsägarna och kommunerna. Man ville stärka människors möjlighet att genom kommunernas förmedlingsorgan erhålla bostad.

Utformningen av lagen har i efterhand kritiserats därför att den är administrativt krånglig. Kritiken är naturligtvis berättigad. Men ett av syftena med lagens uppläggning var att garantera rättssäkerhet och eliminera okynnesanvändning i kommunerna. Under de år som har gått sedan lagen infördes har många frivilliga överenskommelser träffats. Detta har skett utan att lagen har behövt tillämpas. Lagen har därför tjänat det syfte som man ville uppnå.

Bostadskommittén har enligt sina direktiv att göra en översyn. Denna översyn har gjorts. Lagen har bara tillämpats i en kommun. Vi anser därför från centern, folkpartiet och moderaterna att det nu är tid att avskaffa lagen. Vi förutsätter givetvis att man kommer att hålla fast vid de frivilliga överenskommelserna.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 1 och 2.

Anf. 68 OSKAR LINDKVIST (s):

Herr talman! Bostadsanvisningslagen tillkom på initiativ av den borgerliga trepartiregeringen av 1981 års modell. Dess syfte var klart fördelningsmässigt och socialt. För att begränsa enskilda fastighetsägares benägenhet att inte släppa några bostäder till kommunernas förmedlingsorgan framstod det som nödvändigt att påverka lägenhetsfördelningen.

Rätten för kommunerna att påverka denna fördelning uppkom genom bostadsanvisningslagen. Det kunde ske efter i huvudsak två linjer, dels genom att avtal om fördelningen upprättades mellan kommunerna och

*Bostadsanvisnings-
lagen*

fastighetsägare, dels genom att lagen sattes i kraft. Lagen ansågs vara ett verksamt medel för att åstadkomma en sådan fördelning av bostäder att segregationen kunde brytas till fördel för mera allsidigt och socialt sett sammansatta bostadsområden.

Självfallet hade lagförslaget – trots sina brister i övrigt – en stark tyngd när samtliga tre borgerliga partier ställde upp bakom förslaget. De flesta av oss hade emellertid redan då på känn att moderata samlingspartiets medverkan var en rent strategisk åtgärd. Ingen kunde på allvar tro att detta parti skulle ha intresse av att inskränka privatintressen till förmån för viktiga samhällsintressen.

Dessa betänkligheter skulle snart bekräftas. Det dröjde inte länge förrän moderaterna motionerade. Lagen skulle bort. Den var frihetsinskränkande. För något år sedan ville moderaterna ha bort anvisningslagen på denna grund. Inget annat parti ställde då upp på detta krav. Det var moderaterna som ensamma fick företräda de enskilda fastighetsägarnas intressen.

Och så nu, ett år efteråt, finns alla de borgerliga partierna i samma båt. Nu ställer man upp bakom moderaternas motionskrav – även om motiveringen är en annan.

Vad har då utskottet sagt? 1983 sade utskottet att ärendet skulle invänta bostadskommittén som fått direktiv. Samma sak säger utskottsmajoriteten nu: Det är på gång från bostadskommittén. Varför centern och folkpartiet nu har hoppat av från denna ståndpunkt är oförklarligt.

I ett avseende har moderaterna nu vunnit en framgång. I mars 1983 var detta parti ensamt om att vilja ta bort bostadsanvisningslagen. Nu har de två övriga borgerliga partierna ställt upp. Därmed är alla parter som en gång stod bakom lagen ur leken. Först hoppade moderaterna av. Nu hoppar de två övriga borgerliga partierna av. Lägg också märke till att tre ledamöter – Kjell Mattsson, Rolf Dahlberg och Kerstin Ekman – som undertecknat reservationen tillhör bostadskommittén.

Detta är, herr talman, överraskande. Men ändå mer förvånande är den motivering som lämnats i reservationen. Nog hade jag väntat att detta sensationella avhopp skulle ha lämnat något spår efter sig i texten som var politiskt trovärdigt. Men med en torftig motivering utplånas nu ett av de få beslut den borgerliga trepartiregeringen tog som innebar samling i en låt vara enstaka men ändå social fråga. Nog hade man väl kunnat orka vänta tills bostadskommittén var färdig. Eller har förslaget rent av lagts fram för att förhindra bostadskommittén att framöver presentera ett förslag i ärendet?

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationerna.

Anf. 69 TORE CLAESON (vpk):

Herr talman! Nyligen kunde man i en Stockholmstidning läsa en TT-intervju med ordföranden för Stockholms bostadsförmedling, där denne bl. a. beklagade avsaknaden av en bostadsanvisningslag i tillämpning för Stockholms kommun. I intervjun slogs fast att det finns många exempel på hur privata hyresvärdar sorterar sina hyresgäster. Är man invandrare,

låginkomsttagare eller ensam mor blir det inget kontrakt, sägs det. Bristen på en lag som ger kommunerna rätt att anvisa hyresgäster till lediga lägenheter har bidragit till en ökad segregation och en allt tydligare klassuppdelning i boendet. Det är också en av de slutsatser som ordföranden för Stockholms bostadsförmedling dragit i intervjun.

Vpk har under många år föreslagit åtgärder i syfte att underlätta för kommunerna och deras förmedlingsorgan att förmedla bostäder på ett rättvist sätt. Vi kritiserade den borgerliga regeringens förslag till bostadsanvisningslag, både i en motion och vid riksdagsbehandlingen 1980, och föreslog en rad förändringar i lagen, som, om dessa hade accepterats, skulle ha inneburit betydligt mindre problem med tillämpningen av lagen – skulle ha gjort den enklare och effektivare.

För ett år sedan var moderaterna ensamma om att vilja avskaffa den lag de varit med om att genomföra. Nu har också folkpartiet och centern ställt upp på denna linje. Om man inte anser lagen vara bra eller – som man säger i reservationen till det betänkande vi nu behandlar – menar att den är komplicerad ur administrativ synpunkt och näst intill omöjlig att hantera praktiskt, då borde man enligt min mening ha kommit med förslag till förenklingar och förbättringar eller, varför inte, ha avvaktat bostadskommitténs arbete.

Tyvär har både folkparti- och centerledamöterna i bostadsutskottet nu ställt upp på en linje som några enskilda moderatledamöter på ett mycket cyniskt sätt gav uttryck för redan då beslutet fattades om en bostadsanvisningslag för ca fyra år sedan. En moderatledamot varnade då för att det skulle bli fråga om att anvisa personer som saknar förvärvsarbete, som ådragit sig betalningsanmärkningar, som har sociala problem eller som tillhör vissa invandrargrupper. Han talade också om s. k. boendeesociala, om att återverkningarna i vissa boendemiljöer skulle bli förödande om ett boendeesocialt element förs in. En annan moderatledamot hade dessförinnan, med instämmande från ytterligare tre moderatledamöter, talat om att bostadsanvisningslagen var ett ingrepp i enskilda människors frihet och förfoganderätt och inte är förenlig med hävdvunna rättsbegrepp.

Herr talman! Nu påstår jag inte att folkpartiet och centern har sådana uppfattningar som gavs uttryck för från moderathåll. Men jag har velat påvisa de konsekvenser som kan följa i förlängningen av att man slopar bostadsanvisningslagen i stället för att förändra den och behålla den som ett viktigt led i en socialt inriktad bostadspolitik, där bostadsförmedling i samhällets regi med full anvisningsrätt har en mycket stor betydelse.

I den borgerliga reservationen i år sägs inte som i moderatreservationen förra året, att bostadsanvisningslagen innebär en oacceptabel inskränkning av äganderätten. Nu har moderaterna, tydligen för att få med sig övriga borgerliga partier, avstått från att upprepa tidigare argument av det slag som jag här gett exempel på. De frivilliga uppgörelser som många kommuner har träffat mot bakgrund av svårigheterna att få lagen i tillämpning tar man nu som intäkt för att föreslå att lagen avskaffas.

Jag tror att vi skall vara klara över att de flesta privata fastighetsägares vilja

Nr 98

Onsdagen den
14 mars 1984

---

*Bostadsanvisnings-
lagen*

att lämna en del lediga lägenheter till bostadsförmedlingarna är dikterad just av att bostadsanvisningslagen finns – och skulle man ta bort den får vi en återgång till de förhållanden som föranledde lagens införande. Om fastighetsägarna är så villiga, som man vill ge sken av, att ställa lägenheter till förfogande för dem som bäst behöver dem, riskerar man ju inte att drabbas av lagen, och då borde man logiskt sett inte motsätta sig att den finns kvar och tillämpas.

Herr talman! Vad som nu behövs är en förändring av lagen som kan förenkla och påskynda beslut om bostadsanvisningsområde, som kan underlätta för kommunerna att anvisa bostad åt sökande som har svårast att erhålla lämplig bostad, och som innebär att man kan göra det även om en fastighetsägare av olika skäl inte vill godta anvisad hyresgäst. Förhoppningsvis kommer bostadskommittén med sådana förslag inom den närmaste tiden.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Låt mig till sist bara göra en kommentar till utskottets talesman Kerstin Ekman, som sade att anledningen till att lagen hade gjorts så krånglig var att man ville undvika okynnesanvändningar i kommunerna. Det hade varit riktigare om hon hade sagt, att anledningen till att lagen gjordes så krånglig var att man på allt sätt ville försöka förhindra att den skulle komma att tillämpas. Det är nämligen det som det handlar om.

Det är inte så att några kommuner på okynne har försökt att använda lagen. Många kommuniststyrelser har fattat beslut om bostadsanvisningsområden i sina kommuner, men fastighetsägarna och deras representanter har effektivt förhindrat verkställandet av dessa beslut, genom att till det yttersta utnyttja de överklagningsmöjligheter som den mycket krångliga lagstiftningen medger. Det är alltså inte kommunerna som har missbrukat möjligheterna, utan det är fastighetsägarna som i kraft av en borgerlig lagstiftning har lyckats sätta käppar i hjulet för en bostadsförmedling i kommunerna, vilken skulle tillgodose behovet hos de människor som bäst behöver en ny bostad eller som över huvud taget behöver en riktig bostad.

Överläggningen var härmed avslutad.

Bostadsutskottets betänkande 13

Mom. 3 (byggnadslovsplikt för lantbrukets ekonomibyggnader)

Utskottets hemställan bifölls med 185 röster mot 131 för reservation 1 av Kjell Mattsson m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 4 (byggnadslovsplikt för om- och tillbyggnader m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Kjell Mattsson m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (byggnadslovsplikt för skidliftar)

Hemställan

Utskottets hemställan – som ställdes mot hemställan i reservation 3 av Kjell Mattsson m. fl. – bifölls med acklamation.

Motivering

Utskottets motivering godkändes med 189 röster mot 35 för den i reservation 5 av Kerstin Ekman och Tore Claeson anförda motiveringen. 93 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 6 (bebyggelserätten utanför planlagt område)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Kjell Mattsson m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 10 (differentierad servicenivå)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Rolf Dahlberg m. fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Bostadsutskottets betänkande 15**Mom. 1 (upphävande av bostadsanvisningslagen)**

Utskottets hemställan bifölls med 172 röster mot 143 för reservation 1 av Kjell Mattsson m. fl.

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

7 § Påföljder och ingripanden vid olovligt byggande

Föredrogs bostadsutskottets betänkande 1983/84:14 om lagen om påföljder och ingripanden vid olovligt byggande.

Anf. 70 KERSTIN EKMAN (fp):

Herr talman! Andersson i X-stad tänker sätta upp ett plank mot sin grannes tomt. Han har grannens medgivande och har ett muntligt besked från byggnadsnämnden att det går bra. Han är ivrig, sätter i gång och förverkligar sin tanke.

Planket lyser nytt och fint i ögonen på byggnadsnämndens ordförande, som går förbi. Aha, det finns inget formellt tillstånd för att uppföra planket! Andersson får ett föreläggande att ta bort det. Han får också meddelande om att han skall betala byggnadsavgift. Samtidigt upplyses han om att han kan ansöka om tillstånd att sätta upp ett plank.

Vad sker? Jo, han lämnar in en ansökan. Om han river planket innan ärendet behandlas i nämnden, slipper han byggnadsavgift. Eftersom han utgår ifrån att nämnden kommer att ge honom tillstånd, vill han inte riva planket. Det är klokt av honom, och det är det mest naturliga. Efter ett beslut i nämnden har han då sitt plank kvar. Nämnden däremot måste ta ut

---

*Påföljder och in-
gripanden vid olov-
ligt byggande*

byggnadsavgift, eftersom Andersson utan lov vidtagit en åtgärd som kräver byggnadslov och inte rivit det plank han nu fått tillstånd att uppföra.

Detta är naturligtvis orimligt. Det var därför vi från folkpartiet motionerade om en snabb ändring av lagen. Ett antal byggnadsnämnder inser också att detta är en galen ordning och har under årens lopp låtit bli att ta ut avgifter. Det är därför nödvändigt att vi får en lagändring till stånd.

Den snabba ändring vi yrkat på i vår motion har utskottet tillstyrkt, och det är glädjande. Ett enigt utskott föreslår således att lagändringen skall träda i kraft den 1 januari 1985. Det är av stor vikt att detta förslag bryts ut ur plan- och bygglagen och att vi får en ändring.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i betänkande nr 14.

Anf. 71 KJELL MATTSSON (c):

Herr talman! Det finns bara ett yrkande från utskottets sida, och det är att riksdagen skall ge regeringen till känna att en lagändring bör ske vid årsskiftet.

Även om man kan instämma i den beskrivning Kerstin Ekman gjorde av åtgärder som inte skulle behöva medföra avgifter, har vi tyckt att det är värdefullt att lagrådet får möjlighet att avge sitt yttrande över remissen som innehåller ungefär samma förslag.

Motiveringen för detta är naturligtvis dels att vi menar att det är riktigt att lagrådet får möjlighet att granska lagförslag innan riksdagen tar ställning till dem, dels att det fastslogs som en princip när lagen antogs att byggnadsnämnden inte skulle avgöra om det skall bli påföljder av ett brott mot lagstiftningen, utan att det är de rättsvårdande instansernas sak att klara av det.

Detta kan naturligtvis göras på olika sätt. Antingen gör man som motionärerna har tänkt sig eller också förklarar man helt enkelt att vissa åtgärder inte längre är brott mot byggnadslovsskyldigheten. Därför tycker vi att det är mycket angeläget att lagrådet får avge sitt yttrande innan riksdagen tar ställning. Utskottet har enats om den hanteringen.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls.

8 § Föredrogs

Utrikesutskottets betänkande

1983/84:10 Godkännande av 1959 års fördrag om Antarktis och 1980 års konvention om bevarande av marina levande tillgångar i Antarktis (prop. 1983/84:79)

Vad utskotten hemställt bifölls.

Mark för Skillingaryds skjutfält

9 § Mark för Skillingaryds skjutfält

Föredrogs försvarsutskottets betänkande 1983/84:12 om mark för Skillingaryds skjutfält.

Anf. 72 ARNE FRANSSON (c):

Herr talman! Det är med tillfredsställelse jag noterar försvarsutskottets ställningstagande till motion 351 som berör markfrågor vid Skillingaryds skjutfält. Många människor har under årens lopp varit engagerade i skjutfältsfrågan och varit kritiska till de utvidgningar av skjutfältet som har varit aktuella. Storleken av utvidgningen har varierat mellan olika år. När aktiviteterna för att utvidga skjutfältet var som störst gjorde fortifikationsförvaltningen under åren 1969–1971 en del s. k. läglighetsköp. Dessa är nu inte aktuella för skjutfältsändamål. Det är dessa markområden som berörs i motionen och som vi anser bör överlåtas till lantbruksnämnden i länet för att förbättra förhållandena för det enskilda jord- och skogsbruket.

Utskottet delar vår uppfattning och anser att jordbruks- och skogsmark som ägs av staten för försvarsmaktens räkning och som inte längre behövs bör avyttras. Det är viktigt att fortifikationsförvaltningen handlar snabbt, så att befintliga boningshus och ekonomibyggnader inte ytterligare behöver förfalla. Vid besök på platsen har jag konstaterat det tråkiga i att behöva se byggnader som förfaller på grund av att de inte används. För bygdens framtid är det viktigt att marken överlåts och fördelas till de människor som bor i närheten, så att de får bärkraftiga enheter.

Herr talman! Jag utgår ifrån att berörd myndighet handlar snabbt, så att man kommer till rätta med de frågor som vi har aktualiserat i vår motion. Självfallet har jag inte, med tanke på utskottets ställningstagande, något annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Anf. 73 GÖTHE KNUTSON (m):

Herr talman! Efter Arne Franssons berömmande ord till utskottet behöver inte mycket sägas. Jag skall självfallet också yrka bifall till utskottets hemställan.

Det är värt att konstatera att utskottet här i klartext har skrivit att det är angeläget att förvaltningen nu påskyndar försäljningen av de fastigheter som inte behövs för ändamålet, nämligen att man skall räta ut Skillingaryds skjutfältets östra gräns. Här behövs alltså en ersättningsmark, och den får man från de här berörda fastigheterna. Vad som inte behövs för det ändamålet skall så snabbt som möjligt säljas ut så att det kan komma jordbruket till del.

I de här sammanhången bör man också ha klart för sig att skjutfältsärenden

ofta är besvärliga men att skjutfält behövs för försvaret och säkerhetspolitiken. Nu har utskottet tillmötesgått motionärerna i högsta grad, och vi väntar från utskottets sida också att det skall hända positiva ting och att man verkligen påskyndar den här behandlingen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls.

10 § Föredrogs

Försvarsutskottets betänkande

1983/84:13 Användning av kraftaggregat inom försvarsmakten som reserv-
elverk för jordbruket

Utskottets hemställan bifölls.

11 § Översyn av vapenfrilagen

Föredrogs försvarsutskottets betänkande 1983/84:14 om översyn av vapen-
frilagen.

Anf. 74 KERSTIN EKMAN (fp):

Herr talman! Detta är tredje gången på lika många år vi från folkpartiet motionerar om en översyn av vapenfrilagen.

Resultatet vid utskottsbehandlingen är tyvärr detsamma som de föregående gångerna, nämligen ett yrkande om avslag på vår begäran. Det är beklagligt. Det är vår allvarliga övertygelse att en översyn behövs. Att unga människor sätts i fängelse för sin övertygelses skull kan vi aldrig acceptera, lika litet som att de mot sitt samvete accepterar vapentjänst på grund av avslag på sin begäran.

Det är märkligt att man från moderata samlingspartiet, från centerpartiet och från socialdemokraterna kan vara så övertygad om att allt är bra att man inte ens vill gå med på en översyn. Låt vara att vårt yrkande, det gamla liberala kravet på att ett annorlunda prövningsförfarande skall tillämpas, möter motstånd om man har en annan ideologisk grund att stå på. Men det gäller en översyn! Det gäller alltså möjligheten att få belyst om dagens verklighet överensstämmer med det beslut som riksdagen fattade 1978. Vi anser att det finns mycket som tyder på att vi i dag i Sverige har i stort sett samma förfarande som man hade under 1970-talet, och då är det inte bra.

Jag har en fråga till utskottets talesman: Hur vill man bevisa det som står under rubriken Bakgrund i betänkandet? Det skrivs nämligen så här: "Med den nya lagstiftningen följde också en förenkling av prövningsförfarandet." Har man verkligen bevis för det?

Det finns också en del andra motiveringar till att man anser att allt är i god ordning. Man konstaterar att allt färre prövningar efter avslagsbeslut

resulterar i vapenvägran.

Det är i alla fall unga pojkar som det gäller. Kanske inte deras första tanke vid avslag är att gå till regeringen. Förhoppningsvis får de hjälp – men ändå! Om de inte är bevandrade i hur man går vidare, så kanske de resignerar. Det ringa antalet överklaganden behöver alltså inte vara något bevis på att ansökan inte är allvarligt menad. Det kan i stället vara ett av de mänskliga problemen – man finner sig i utslaget, i en känsla av maktlöshet.

Kristna freds rörelsen har i ett brev till utskottet framfört synpunkter som jag vill föra vidare till kammaren. Man säger att utredningsförfarandet inte är konsekvent från fall till fall. Man säger vidare att detta kanske är en logisk konsekvens av utformningen av prövningsförfarandet. Vi har i våra motioner framfört samma synpunkter.

Man vitsordar också att utredningssamtalen upplevs som pressande. Detta är inte konstigt med tanke på vad ett samtal innebär – det pågår under minst två timmar. Vi har av våra representanter fått höra att det ofta upplevs som ett förhör. Och det var definitivt inte meningen när den nya lagen antogs 1978.

Precis som vi anför säger Kristna freds rörelsen att lagen tillämpas i drygt fem år. Det vore värdefullt att nu utvärdera den och se om dess intentioner också tillämpas i daglig praxis, eller om förfarandet ytterligare behöver bearbetas.

Herr talman! Jag tycker att det är viktigt att man fastställer några saker. Det står i min reservation:

”Det svenska militära försvaret bygger på allmän värnplikt. Enligt 1 § värnpliktslagen (1941:967) är svensk man värnpliktig fr. o. m. det kalenderår under vilket han fyller 18 år t. o. m. det år under vilket han fyller 47 år.

Skyldigheten att fullgöra värnpliktstjänstgöring enligt värnpliktslagen är emellertid inte undantagslös. Sedan länge har vi här i landet en lagstiftning som medger att den som hyser samvetsbetänkligheter mot sådan tjänstgöring i stället får fullgöra vapenfri tjänst. Enligt gällande lag (1966:413) om vapenfri tjänst kan värnpliktig få tillstånd att fullgöra vapenfri tjänst i stället för värnpliktstjänstgöring 'om det kan antagas att bruk av vapen mot annan är så oförenligt med den värnpliktiges allvarliga personliga övertygelse att han icke kommer att fullgöra värnplikten'. Den som fått sådant tillstånd kallas vapenfri tjänstepliktig (1 §).

Vapenfri tjänstepliktig skall fullgöra tjänst i verksamhet som är betydelsefull för samhället under beredskap och krig. De vapenfria är därmed en betydelsefull resurs för totalförsvaret.”

Om man bifaller en ansökan om vapenfri tjänst, kommer den sökande att fullgöra sin tjänstgöring inom ramen för vårt totalförsvaret. Det är inte något svek mot landet, det är inte att undandra sig en pliktstjänstgöring.

Vi anser i dag att alla delar av totalförsvaret är lika betydelsefulla. De unga vill alltså fullgöra sin tjänst, dock inte som vapenbärare. Om man tar ifrån dem den möjligheten genom ett avslag, finns två utvägar:

Tjänsten fullgörs inom försvarsmakten. – Vad det betyder för den unga människan kanske vi aldrig får svar på.

Den värnpliktige blir totalvägrare. – Det var inte hans önskan. Han ville fullgöra sin tjänst, men samhället förvägrade honom den möjligheten.

Båda lösningarna är dåliga.

Vad vi begär från folkpartiet är en översyn av dagens system.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen i betänkande 14 från försvarsutskottet.

Anf. 75 KARL-ERIK SVARTBERG (s):

Herr talman! Kerstin Ekman och folkpartiet gör det litet för lätt för sig i den här frågan, både i motionen och i reservationen och, skulle jag också kunna tillägga, i anförandet nyss.

Kerstin Ekman ger en bild av propositionens syn på prövningsförfarandet som är ofullständig och som därför blir direkt vilseledande. Hon utelämnar nämligen det faktum att lagrådet hade synpunkter på prövningsförfarandet och att försvarsministern därefter gjorde vissa preciseringar. Jag tänker inte ta upp kammarens tid med att i detalj redovisa korrespondensen mellan lagrådet och regeringen, men försvarsutskottet har i sitt betänkande 1977/78:28 – det var alltså då ärendet avgjordes – gjort en bra sammanfattning. Jag tror att det kan vara bra för debatten om jag läser upp den.

”Lagrådet har i anslutning till 1 § vapenfrilagen anfört att osäkerhet vållas av uttalandet att vapenfrinämnden vid prövningen bör utgå från att ansökan är allvarligt menad och att den bör beviljas om inte påtagliga skäl talar mot detta. Skulle därmed avses att sökandens nakna påstående om att bruk av vapen är oförenligt med hans allvarliga personliga övertygelse i allmänhet bör godtas utan någon prövning av påståendets sannolikhet, måste enligt lagrådet uttalandet sägas stå i strid med såväl lagtexten i 1 § som den på flera ställen uttryckta tanken att ansökningen skall prövas i sak.

Lagrådet anser sig emellertid kunna utgå från att en verklig sakprövning av ansökningen åsyftas och skall komma till stånd, låt vara att sökandens bevisbörda för styrkan av den övertygelse han hävdar inte bör vara tung. Utredaren, som ju skall sammanträffa med sökanden, har möjlighet att skaffa sig ett intryck av om dennes påstådda övertygelse är äkta eller ej. Inte minst på denna väg kan man enligt lagrådet få ett bredare underlag för prövningen.

Under förutsättning att 1 § vapenfrilagen är avsedd att ha den innebörd som lagrådet angett har lagrådet inte någon erinran mot förslaget i denna del. Skulle däremot avsikten vara att binda vapenfrinämndens prövningsfrihet på visst sätt, torde detta enligt lagrådets mening böra komma till klart uttryck i lagen.

Försvarsministern har med anledning av lagrådets yttrande framhållit (s. 156) att hans uttalande innebär att en prövning av ansökningen skall ske men att sökandens bevisbörda för styrkande av den övertygelse han hävdar inte bör vara tung. Som även lagrådet anfört ligger det enligt försvarsministern i sakens natur att man, när det gäller att bedöma en så djupt personlig fråga som någons inställning till bruk av vapen mot andra människor, i allmänhet är hänvisad till att bygga på vad den enskilde själv uppger. Det

prövningsförfarande som försvarsministern föreslår utgår från denna grundläggande förutsättning.”

Utskottet skrev vidare:

”Utskottet godtar den ordning för prövning som försvarsministern har angett. Lagrådet har också funnit sig kunna lämna den utan erinran.

Den föreslagna ordningen innebär att prövningsförfarandet förenklas så långt detta är möjligt” – och jag betonar följande – ”utan att man avstår från ett underlag för vapenfrinämndens prövning.”

Detta är det väsentliga. Lagrådet och regeringen säger att en prövning skall ske i sak av varje ansökan. Kerstin Ekman hävdar nu att förhållandet att utredaren tillstyrker eller avstyrker innebär att man ”inte genomfört den liberalisering som var avsedd i propositionen”.

Till detta vill jag bara säga att jag har hört starkare argument. Regeringen, lagrådet och riksdagen gav alltså klart besked i denna fråga. Vapenfrinämnden skall göra en prövning i sak av varje ansökan. Lagrådet gav också beskedet, att vill man binda vapenfrinämnden i viss riktning, måste det komma till uttryck i lagen.

I folklpartimotionen och reservationen syftar man egentligen längre än vad man ger sig ut för att göra. Konsekvenserna därav blir faktiskt en ändring av lagen. Det är rejälare att säga detta klart ut.

Kerstin Ekman anför att vapenfrinämnden med olika sammansättningar av ledamöter kan fatta skilda beslut. Vi har domstolar över hela detta land, och man kan inte med tumstock mäta om varje enskild domstol fattar ett korrekt beslut. Därför finns möjligheten att överklaga besluten. Kerstin Ekman, och besluten i vapenfrinämnden kan överklagas hos regeringen.

Herr talman! Jag anser att Kerstin Ekman drar litet för stora växlar på statistiken när hon i sin reservation skriver: ”Felaktiga beslut fattas därför, vilket framgår av att personer som har vägrats vapenfri tjänst själva efteråt visat sin övertygelse genom att vägra värnplikt och därmed dömts till fängelse.”

Låt mig bara anföra ett enda exempel, Kerstin Ekman. Vapenfrinämnden behandlar också ansökningar där de sökande vid utredningssamtalet klart och tydligt säger ifrån att de vägrar ställa upp i ett försvar för det samhällssystem som vi har. Däremot skulle de mycket väl kunna tänka sig att ställa upp i ett försvar, om vi hade ett enligt deras uppfattning bättre samhällssystem. Sådana ansökningar måste leda till avslag, även om de sökande hävdar att de i så fall kommer att totalvägra. Avgörande för att få vapenfri tjänst är ju respekten för människolivet. Den finns inte hos dessa sökande. Jag skulle kunna anföra fler, liknande exempel.

Tabellen på s. 2 i försvarsutskottets betänkande visar också att antalet fall av värnpliktsvägran vid avslag i vapenfrinämnden har minskat på ett mycket positivt sätt. Självfallet hoppas vi att inget beslut i vapenfrinämnden skall leda till totalvägran. Ingen domstol är fullständig; men för den skull behöver man inte göra en utredning om hela prövningsförfarandet.

Än en gång, Kerstin Ekman: Motionen och reservationen syftar till någonting annat, nämligen en ändring av lagen. Begär då det i en motion!

Nr 98

Ondsdagen den
14 mars 1984

---

*Översyn av vapen-
frilagen*

---

*Översyn av vapen-
frilagen*

Herr talman! Jag yrkar bifall till hemställen i försvarsutskottets betänkande och avslag på reservationen.

Anf. 76 KERSTIN EKMAN (fp):

Herr talman! De unga svenska män som har en allvarlig övertygelse och söker vapenfri tjänst är värda en bättre behandling här i kammaren än den Karl-Erik Svartberg ger i sina exempel.

Vi har inte seglat under någon falsk flagg när vi har väckt våra motioner. Vad vi har sagt är att vi vill ha ett annat prövningsförfarande, och det är i linje med det som vi förde fram i samband med översynen av vapenfrilagen. Det var Birger Möller från vårt parti som ställde ett sådant yrkande.

Att man sedan kom överens om en annan utformning av lagen är en sak för sig. Men vi anser att lagen skall fungera som den var tänkt att fungera, och det gör den enligt vår mening inte i dag.

Jag sade i mitt inledningsanförande att jag kunde förstå att den som hade en annan ideologisk grund än vi möjligen hade svårt för att ställa sig bakom det liberala kravet. Däremot kan jag inte förstå hur man kan neka att låta göra en översyn av lagen. Det finns ingenting som hindrar utskottet att i så fall göra en sådan skrivning att man kan bifalla detta yrkande.

Beträffande hur det fungerar vill jag bara ta ett exempel. Jag tänker på det som Karl-Erik Svartberg sade om hur man skall arbeta. I det brev från Kristna freds rörelsen som jag förut talade om säger man att man genom kontakt med pojkar har fått reda på att vapenfrinämnden och utredarna sällan tar kontakt med de referenspersoner som den sökande uppger, och det är tyvärr tråkigt. Det kunde hjälpa till att förtydliga bilden av den sökande. Jag tycker att människor som ber att få göra vapenfri tjänst skall ha den möjligheten. Därför yrkar jag bifall till vår motion.

Anf. 77 KARL-ERIK SVARTBERG (s):

Herr talman! Kerstin Ekman tillför inte debatten någonting nytt. Hon åberopar brevet från Kristna freds rörelsen. Jag har det brevet framför mig. Kristna freds rörelsen bad om ett sammanträffande med utskottet, men man gjorde det när utskottet hade slutbehandlat ärendet, dock inte slutjusterat det. Efter slutbehandlingen ansåg kanslichefen och ordföranden i utskottet att det inte fanns möjlighet att ta upp ärendet på nytt. Jag tycker att vi bör hålla på den handläggningen.

Självfallet finns det enskilda exempel på människor som hanterats fel. Men det har ju i och för sig inte med utredningsförfarandet och prövningsförfarandet att göra. Det prövningsförfarande som Kerstin Ekman föreslår innebär ju, om man drar ut konsekvenserna av det, en frivillig värnplikt, och då är det lika bra att hon säger det rätt ut.

Anf. 78 KERSTIN EKMAN (fp):

Herr talman! Jag har inte kritiserat hur utskottet har behandlat motionen när det gäller förarandet att inte låta representanter för Kristna freds rörelsen träffa utskottets ledamöterna. Jag talade bara om vad Kristna freds rörel-

sen har sagt i ett brev. Det är ett exempel på vad unga människor får uppleva när de konfronteras med det här som vi tycker är tokigt.

Det finns ingenting som säger att vi skulle vara motståndare till eller på något sätt ifrågasätta den s. k. allmänna värnplikten, Karl-Erik Svartberg, det är inte fråga om det. Vi säger, att om svenska unga män vill fullgöra sin pliktjänstgöring som vapenfria, skall man inte förvägra dem den rätten.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls med 284 röster mot 30 för reservationen av Kerstin Ekman. 2 ledamöter avstod från att rösta.

12 § Statligt reglerade tjänster för syo-funktionärer, m. m.

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande 1983/84:13 om tjänstekonstruktion för studie- och yrkesorientering i skolväsendet m. m. (prop. 1983/84:86).

Anf. 79 RUNE RYDÉN (m):

Herr talman! Riksdagen beslutade år 1981 att det för syo-funktionen i grundskolan och gymnasieskolan samt för kommunal vuxenutbildning skulle inrättas statligt reglerade tjänster och att undervisning i ett läroämne skulle införas som en reguljär del av syo-tjänsten. Den nya organisationen skulle börja tillämpas från den 1 juli 1983. Men den 17 mars 1983 beslutade riksdagen i enlighet med den socialdemokratiska regeringens proposition 1982/83:69 att förslaget skulle dras tillbaka. Mot beslutet reserverade sig de borgerliga partierna.

När förslaget om studie- och yrkesorientering i skolan behandlades av riksdagen 1981 beslöts, utöver att tjänsterna skulle vara statligt reglerade och att ett undervisningsämne skulle ingå i tjänsten, att ett förslag skulle framläggas om en ny utbildning för syo-funktionärer. Allt detta upphävdes av den socialdemokratiska regeringen.

Den 8 mars 1983 presenterade den socialdemokratiska regeringen en proposition om syon, i vilken föreslogs att syo-funktionärer i grundskolan, gymnasieskolan och kommunal vuxenutbildning skulle få statligt reglerade tjänster från den 1 juli 1984. Vi moderater tycker det är tillfredsställande att enighet nu har uppnåtts om detta och att socialdemokraterna kommit till klarhet, även om turneringarna har varit underliga och det tagit tid. Bättre sent än aldrig brukar man säga.

Däremot kan vi moderater inte acceptera den utbildning om 120 poäng för syo-funktionärer som föreslås i den nu liggande propositionen. För det första berörs innehållet i utbildningen bara i mycket allmänna ordalag, och för det andra är det enligt vår uppfattning så väsentligt att syo-funktionärerna i sin tjänst har en kombination av syo-verksamhet och undervisning att utbildningen måste utformas efter det kravet. Vi håller alltså fast vid vår

Nr 98

Onsdagen den
14 mars 1984

---

*Statligt reglerade
tjänster för syo-
funktionärer,
m. m.*

*Statligt reglerade
tjänster för syo-
funktionärer,
m. m.*

uppfattning. Den förtrogenhet med skolans övriga arbete och den kännedom om eleverna som en syo-funktionär får genom att jämte syo-verksamheten också undervisa i ett ämne är enligt vår uppfattning så viktig att nya tjänster med enbart syo-verksamhet inte bör inrättas.

Vi förordar i stället stor flexibilitet i fråga om möjligheterna att kombinera skilda undervisningsämnen med syo-verksamhet. Genom att syo-tjänsterna kompletteras med undervisningsuppgifter är möjligheterna betydligt större än f. n. att tillräckligt tjänstgöringsunderlag för hel tjänst kan uppnås genom tjänstgöring vid endast en skolenhet. Därmed motverkas den ofrivilliga deltidstjänstgöring som många syo-funktionärer nu tvingats till. Detta kan åstadkommas utan ytterligare kostnader, eftersom tjänstgöringsunderlaget redan finns på skolorna, om undervisningsämne kan få ingå som en del i syo-tjänsten. Propositionens förslag att ta bort ofrivillig deltidstjänstgöring medför emellertid ytterligare kostnader för 60-85 heltidstjänster.

De problem som funnits under den tioåriga försöksperioden i form av bl. a. ofrivillig deltidstjänstgöring, tjänstgöring vid flera skolor, splittrade tjänster på flera stadier eller verksamheter samt otillräcklig pedagogisk förankring får tyvärr ingen tillfredsställande lösning i det socialdemokratiska förslaget. Vi moderater och folkpartisten i utskottet har framfört de synpunkterna i reservationerna nr 1 och 2, vilka jag yrkar bifall till.

På den nuvarande syo-linjen ingår 40 poäng samhällskunskap. Vi anser att möjligheten att studera samhällskunskap skall finnas kvar i framtiden, så att syo-funktionären kan undervisa i samhällsorienterande ämnen på grundskolan. Men flera andra ämneskombinationer är enligt vår uppfattning tänkbara. Den ämne-teoretiska delen bör omfatta 40 poäng i något läroämne, och dessutom bör en speciell ämnesmetodisk utbildning om 10 poäng ingå. Detta bör tillsammans med de ämnen som behövs för syo-verksamheten vara fullt möjligt att rymmas inom en 120-poängsutbildning, vilket jag klart visade i debatten den 17 mars 1983.

Genom att bygga på syo-utbildningen med ytterligare 20 poäng ämne-teori kan de som går på en syo-utbildning skaffa sig ämne-teoretisk behörighet för undervisning i bl. a. samhällskunskap på gymnasial nivå. I stället för regeringens förslag vill vi därför att UHÅ får i uppdrag att skyndsamt lägga fram ett förslag enligt de riktlinjer som jag här har presenterat.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag än en gång bifall till de båda reservationerna i utbildningsutskottets betänkande nr 13.

Anf. 80 JÖRGEN ULLENHAG (fp):

Herr talman! Som framgick av Rune Rydéns inlägg beslutade riksdagen 1981 på förslag av den dåvarande icke-socialistiska regeringen att det för syo-funktionen i grundskolan och gymnasieskolan samt för uppföljande syo skulle inrättas statligt reglerade tjänster och att undervisning i ämnet skulle införas som en reguljär del av syo-tjänsten.

Den nyttillträdande socialdemokratiska regeringen ville upphäva det riksdagsbeslutet och behålla dåvarande syo-konsulent- och yrkesvals-lärartjänster t. v.

Regeringen, som uppenbarligen hade glömt att den var en minoritetsregering, fick inte igenom sitt förslag. Genom samskrivning med vpk fick man tillbaka frågan i kanslihuset. Det vi nu diskuterar är resultatet av ytterligare tänkande som presenteras i den proposition som vi behandlar. De nya förslagen från regeringen innebär en reträtt och på de flesta punkter ett accepterande av den icke-socialistiska propositionens förslag. Det är naturligtvis bra.

På en mycket viktig punkt frångår man dock den tidigare målsättningen att i syo-tjänsterna också skall ingå undervisning. Förslaget om en sådan tjänstekonstruktion hade två syften. Studie- och yrkesorienteringen bedömdes som så viktig att varje skola skulle tillförsäkras möjligheten att få en "egen" syo-konsulent. Detta uppnåddes genom den föreslagna konstruktionen. Det bedömdes också som angeläget att arbetslivsorienteringen blev en integrerad del i all undervisning, vilket hade större utsikter att förverkligas om syo-konsulenterna också deltog i undervisningen.

För folkpartiet är det uppenbart att elevernas rätt till studie- och yrkesorientering bäst tillgodoses om tjänsterna konstrueras så att en undervisningsdel alltid skall ingå. Det motionerade vi om och det har vi tillsammans med moderaterna följt upp i en reservation.

Vi tycker från folkpartiets sida att det i en ny syo-utbildning även reguljärt skall ingå ämneoretisk och praktisk-pedagogisk utbildning i något skolämne. Det bör vara möjligt att reducera vissa delar i den av regeringen tänkta utbildningen för att skapa utrymme för ett läroämne i utbildningen.

Det tjänar utbildningen på och det tjänar syo-verksamheten på. Också denna fråga har vi följt upp reservationsvägen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 1 och 2.

Anf. 81 LARZ JOHANSSON (c):

Herr talman! Frågan om syo-funktionärernas ställning i skolan har varit föremål för många och långa överväganden. Här om någonsin kan det vara motiverat att tala om långbänk. Via en lång försöksperiod med åtföljande utvärdering och remissbehandling och med inte mindre än tre regeringspropositioner är vi nu äntligen framme vid ett beslut som kan samla en bestående majoritet i riksdagen.

Förslaget i propositionen är inte till alla delar fullkomligt, men med de klarlägganden som har gjorts under utskottsbehandlingen vågar man nog påstå att resultatet är ganska tillfredsställande. Och om det skulle visa sig att brister kvarstår är de nog inte större än att de går att korrigera efter hand som vi vinner erfarenheter i den praktiska tillämpningen.

Jag sade tidigare att utskottet gjort vissa klarlägganden, men vi har ändå inte varit tydliga nog. Själv har jag fått ett flertal frågor under den senaste tiden om hur utskottsbetänkandet skall läsas och uppfattas. Och det är klart att det måste vara svårt för människor utanför det här huset att uppfatta hela finessen i att motioner som till stora delar resulterar i ett i förhållande till propositionen förändrat beslut ändå skall betraktas som avstyrkta. Men detta hör ju till arbetssättet här i riksdagen, och jag skall inte orda mer om det.

Däremot tror jag att det vore välgörande om utskottsmajoritetens företrädare, Lars Svensson, ville bekräfta den tolkning som jag nu gör. Beslutet innebär självklart att hela syo-tjänster skall vara statligt reglerade. Men det innebär också att beträffande en tjänst där syo ingår men där man av olika skäl, t. ex. för att undvika ofrivillig deltidstjänstgöring, valt att kombinera syo-uppgiften med andra arbetsuppgifter, skall hela tjänsten vara statligt reglerad. Dessa andra arbetsuppgifter kan då vara arbete som SSA-sekreterare eller i kommunens intagningsnämnd eller liknande.

Jag tror att det är viktigt att detta blir sagt, så att vi inte riskerar att få befattningshavare anställda på två olika avtal samtidigt. Lika viktigt är att slå fast att de som är anställda med syo-uppgifter i kommunens uppföljningsansvar *också* skall ha statligt reglerade tjänster. Detta är naturligtvis viktigt för de befattningshavare som berörs, men också därför att vi skall ha goda möjligheter att rekrytera behöriga syo-funktionärer, gärna med lång erfarenhet, till dessa arbetsuppgifter.

Det har också stor betydelse för att markera samhörigheten mellan gymnasieskolan och ungdomsuppföljningen. Det har funnits vissa tendenser till att uppföljningsansvaret – kanske lokaliserat till ett särskilt ungdomscenter – utvecklas till en parallell skolform avsedd för "B-laget". Så får naturligtvis inte ske, och därför skall syo-funktionärerna i uppföljningsansvaret ha samma status som sina kolleger i gymnasieskolan. Man arbetar ju med samma mål – att ge alla ungdomar en avslutad utbildning.

Jag vill än en gång understryka hur bra det är att vi har kommit överens på denna punkt.

Den enda punkt där vi inte är helt nöjda är frågan om SSA-sekreterarnas ställning, men här har vi nöjt oss med ett särskilt yttrande. När det gäller blandade tjänster, SSA kombinerat med syo, är det inget problem. Då blir tjänsten statligt reglerad. Men för de kommuner, större och medelstora, som har inrättat hela tjänster som sekreterare i SSA-råden, kan vi se vissa svårigheter. Dessa tjänster skall då även fortsättningsvis vara kommunalt reglerade, och det kan komma att innebära vissa rekryteringsproblem. Vidare kommer befattningshavarna att ställas utanför den fortbildning som syo-funktionärerna kommer att ha tillgång till, och det är synd, eftersom man har så likartade fortbildningsbehov. För oss är SSA-verksamheten en viktig del i skolans arbetslivsförberedelse och därmed en integrerad del av skolans syo-verksamhet.

Herr talman! Jag har inte för avsikt att ställa några yrkanden utan är helt tillfreds om jag av utskottets talesman kan få bekräftelse på att min beskrivning av vilka tjänster och arbetsuppgifter som skall omfattas av den statliga regleringen är korrekt.

Jag yrkar således bifall till utskottets hemställan i dess helhet.

Anf. 82 BJÖRN SAMUELSON (vpk):

Herr talman! Äntligen kommer syo-verksamheten i skolan in i reguljär form och verksamhet. De grundläggande villkor för syo-funktionens utförande som vpk har hävdad under alla de år som frågan stötts och blötts tillgodoses

---

*Statligt reglerade
tjänster för syo-
funktionärer,
m. m.*

i allt väsentligt genom det betänkande som nu ligger på riksdagens bord. Betänkandet är ett resultat av den uppgörelse vi träffade med socialdemokraterna i utbildningsutskottet i samband med förra årets behandling av studie- och yrkesorienteringen i skolan.

Viktiga linjer för syo-verksamhetens utförande kommer nu att genomföras. Det gäller t. ex. reglerandet av tjänster som syo-funktionär – de blir nu statligt reglerade och kommer därmed att överensstämma med tjänsteformen för den övervägande delen av övrig skolpersonal. Problemet med den ofrivilliga deltidstjänstgöringen kommer att lösas. Därvidlag förutsätter vi att syo-funktionen blir den centrala i syo-konsulenternas uppgifter. Det är viktigt att studie- och yrkesorienteringen i skolan har en fast anknytning till arbetslivet och att det produktiva arbetets betydelse för samhällsbygget får en framskjuten plats i den undervisning som syo-konsulenterna skall delta i.

Nu gäller det att de lokala skolledningarna verkligen ser över och utnyttjar den kunskap och kompetens som syo-konsulenterna besitter. En viss garanti för det produktiva arbetets givna plats i undervisningen ges av de inträdeskrav som ställs för inträde till syo-linjen, nämligen tre års yrkeserfarenhet. Det vore bl. a. i detta sammanhang oklokt att inte ta syo-konsulenternas kompetens och erfarenhet till vara i olika undervisningsavsnitt inom de ämnen i skolan där det är naturligt att göra så. Vi kommer från vpk:s sida att noga följa utvecklingen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utbildningsutskottets hemställan.

Anf. 83 LARS SVENSSON (s):

Herr talman! Riksdagen har under de senaste åren vid åtskilliga tillfällen diskuterat studie- och yrkesorienteringen inom skolan. På flera punkter har vid dessa tillfällen stor enighet rått mellan partierna. Detta har gällt såväl behovet av syo som inriktningen av verksamheten. Så är fallet även i dag. Vi är överens om att eleverna skall få kunskaper om arbetsliv och utbildning samt om sambandet däremellan. Detta skall gälla alla elever, men som tidigare betonats måste extra insatser göras för resurssvaga grupper – samt för att motverka att yrkesvalet begränsas av kön, social bakgrund m. m. Vi är också eniga om att alla som arbetar i skolan skall medverka till att förbereda eleverna för fortsatt utbildning och för arbetslivet. Huvudansvaret åvilar syo-funktionärerna både när det gäller information om arbetsliv och utbildning och när det gäller enskild vägledning till eleverna.

Propositionen, som behandlas i det betänkande vi nu diskuterar, gäller att statligt reglerade tjänster inrättas i grundskolan, gymnasieskolan och Komvux. Dessutom föreslås hur utbildningen för dessa tjänster skall ske. Tjänstekonstruktionen skall byggas upp utifrån de mål och riktlinjer som riksdagen tidigare enhälligt beslutat om. Dessutom skall den sikta till att man lättare skall komma till rätta med den ofrivilliga deltidstjänstgöringen. För att man skall kunna lösa problemet med ofrivillig deltidstjänstgöring måste en kombination med annan verksamhet ske. Som tidigare framhållits när vi behandlat denna verksamhet är kombination med undervisning mycket lämplig. Skola och arbetsliv intar en allt centralare plats i skolans undervis-

---

*Statligt reglerade
tjänster för syo-
funktionärer,
m. m.*

ning, och därför bör en kombination av syo och till syo anknuten utbildning vara den bästa lösningen. Annan kombination är självfallet också möjlig, exempelvis inom kommunernas uppföljningsansvar och i SSA-råden. Det är kommunen, dess skolledning och i skolan berörd personal som skall avgöra hur tjänsteinnehållet skall se ut. Dock måste syo alltid ingå i tjänsten.

Jag skall nu gå över till att behandla reservationerna 1 och 2. Dessa reservationer från moderata samlingspartiet och folkpartiet – om att syo alltid skall kombineras med undervisning i läroämne – innebär att hela tjänster för syo ej får inrättas och att utbildningen av syo-funktionärerna inte kan inrymmas inom den föreslagna ramen av 120 poäng. Det har visserligen framhållits att detta är möjligt, men den utredning som UHÄ gjorde när vi förra gången behandlade det här ärendet konstaterar att det inte är möjligt att ge en ämnesutbildning, såvida man inte bara siktar till att ge ämnesutbildning i samhällskunskap. Och vi vet hur situationen är för lärarna i samhällskunskap. De skäl som anförs i reservationen – att en kombination av syo och ämnesutbildning skulle ge större möjligheter för syo-funktionärerna att få förtrogenhet med skolans övriga arbete och ökad kännedom om eleverna – blir bättre tillgodosedda genom utskottsmajoritetens förslag. Detta framgår av vad jag tidigare framhållit om kombination av tjänsternas innehåll.

Därför yrkar jag avslag på reservationerna 1 och 2.

Jag började mitt anförande med att konstatera att riksdagen vid flera tillfällen behandlat syon och tjänstekonstruktionen för tjänsternas innehavare. Avslutningsvis vill jag konstatera att det förslag som nu behandlas är på flera punkter är klart överlägset tidigare förslag. Det stärker syons ställning i skolan, det löser problemet med ofrivillig deltidstjänstgöring, och det sker inom den utbildningsram för tjänsterna som riksdagen har uttalat sig för. Jag noterar också att vi denna gång har en klarare majoritet för förslaget än vad som var fallet tidigare. Detta talar ju också för att det är ett bättre förslag.

Herr talman! Jag yrkar därför bifall till utbildningsutskottets hemställan.

Jag skall bara svara på en fråga som Larz Johansson ställde. Det framgår av såväl utskottets betänkande som av propositionen att tjänster, där syo ingår, alltid skall vara statligt reglerade. Med detta tror jag att jag har klarat ut det hela.

För de tjänster som kommunen själv beslutar om kan däremot inte samma bestämmelser gälla som för en statligt reglerad tjänst.

Anf. 84 RUNE RYDÉN (m):

Herr talman! Jag vill bara till Lars Svensson säga att det är fullt möjligt att inom en utbildningsram om 120 poäng ge utbildning dels i syo, dels i ett läroämne. Detta är möjligt även beträffande andra ämnen än samhällskunskap. Lars Svensson och jag förde en debatt om detta den 17 mars 1983, och jag vill bara hänvisa till vad jag då sade.

Anf. 85 LARZ JOHANSSON (c):

Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten. Jag vill bara kort ge Lars Svensson en ytterligare bekräftelse på att syo-funktionärer inom kommunernas uppföljningsansvar ingår i de tjänster som skall vara statligt reglerade.

Anf. 86 LARS SVENSSON (s):

Herr talman! Vad beträffar Rune Rydén's inlägg vill även jag hänvisa till den debatt som vi tidigare fört. Då åberopade jag också UHÄ:s yttrande att det inte är möjligt att anordna någon ämnesutbildning inom ramen för 120 poäng. Jag litar nog mer på UHÄ än på Rune Rydén i det här fallet.

När det sedan gäller tjänstens konstruktion framgår det klart att uppgiften syo skall vara med i tjänsten för att denna skall kunna betraktas som statligt reglerad.

Därmed har jag besvarat Larz Johanssons inlägg.

Anf. 87 RUNE RYDÉN (m):

Herr talman! Jag vill bara till Lars Svensson säga att jag den 17 mars 1983 lyckades bevisa att UHÄ har fel på denna punkt. Jag vidhåller min uppfattning.

Anf. 88 LARZ JOHANSSON (c):

Herr talman! Jag uppfattar Lars Svenssons något kryptiska svar som ett ja. Men det hade varit ett klarare besked om han hade sagt: Ja, dessa tjänster skall ingå.

Anf. 89 LARS SVENSSON (s):

Herr talman! Jag hänvisar Rune Rydén till min bevisföring den 17 mars 1983, då jag förklarade att det inte är möjligt att kombinera syo med läroämne.

Till Larz Johansson vill jag säga att det framgår av mitt inlägg att uppgiften syo skall ingå i de tjänster som är statligt reglerade.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 2 (statligt reglerade tjänster för syo-funktionärer)

Utskottets hemställan bifölls med 223 röster mot 97 för reservation 1 av Per Unckel m. fl.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

13 § Förslag till ädellövskogslag

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande 1983/84:23 om förslag till ädellövskogslag, m. m. (prop. 1983/84:94).

Anf. 90 SVEN ERIC LORENTZON (m):

Herr talman! Moderata samlingspartiet anser liksom övriga politiska partier här i landet att ädellövskogen är en viktig naturresurs och ett omistligt inslag i det svenska landskapet. Politisk enighet om att bevara de bästa delarna av denna landskapstyp råder.

Det finns ytterligare en väldigt viktig faktor när det gäller ädellövskogen. En absolut klar majoritet av ägarna till dessa skogar är mycket positiv till att bevara denna skogstyp. Inte minst framgår detta av reaktionerna i samband med tillämpningen av skogsvårdslagen när det gäller de s. k. 5:3-skogarna.

Det är, herr talman, viktigt att bevara detta skogsbruk såsom ett aktivt och rationellt skogsbruk. För detta fordras efterfrågan, avsättning och inte minst lönsamhet. Samtliga intresseorganisationer och intressenter i detta skogsbruk har här en stor uppgift att fylla så att vi åtminstone kan få lönsamhet.

Såsom framhålls i propositionen har de flesta remissinstanser förordat att ädellövskogen skall bevaras genom utvidgning och tillämpning av skogsvårdslagen. Samtliga skogligen instanser och LRF har förordat denna väg. Regeringen går dock den andra vägen och föreslår att nuvarande bokskogslag avskaffas och i stället inarbetas i en ny lag benämnd ädellövskogslagen. Den kommer då att omfatta samtliga ädellövskogar här i landet.

Moderata samlingspartiet anser att det inte finns behov av en speciallagstiftning på detta område. För skogsbrukaren är det naturligt med *en* skogsvårdslagstiftning och *en* handläggande myndighet. Nuvarande bokskogslag har visat sig stelbent och byråkratisk. Handläggningen har legat hos två myndigheter, skogsvårdsstyrelsen och länsstyrelsen. Detta förhållande överflyttas nu till den nya lagstiftningen. Inom moderata samlingspartiet anser vi att skogsvårdsstyrelsen är den självskrivna tillsynsmyndigheten när det gäller att bevara ett aktivt ädelskogsbruk. Byråkratin kan ge en minskad motivation för en aktiv skogsskötsel.

Vi anser även att det kan finnas motiv för att ge myndigheterna möjlighet att ingripa med restriktioner, när uppenbara naturvärden står på spel. Naturvårdslagen är det medel som vi kan använda härför.

Den övervägande delen av ädellövskogsarealen kan bevaras, om den ändring av skogsvårdslagen genomförs som vi inom moderata samlingspartiet och de skogligen remissinstanserna förordar. Vi vänder oss med skärpa mot vad som i propositionen anförs beträffande markägarnas brist på rätt till ersättning. Det kan inte från vårt håll accepteras att markägare utan ersättning skall hindras att välja en lönsammare inriktning av driften av sitt skogsbruk. Vi yrkar därför på att ett förslag till ersättningsregler framläggs av regeringen. Det är inte rimligt att en grupp företagare tvångsvis och utan ersättning skall åläggas betydande inskränkningar i sin näringsutövning för att tillgodose andra intressen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till den moderata reservation som är fogad till detta betänkande.

Anf. 91 OVE KARLSSON (s):

Herr talman! För vår natur- och landskapsbild betyder ädellövskogen mycket, samtidigt som den ur rent skoglig synpunkt är en viktig naturresurs med värdefulla egenskaper. Den producerar virke som vi annars skulle få importera. Det är angeläget att vi för framtiden bevarar våra ädellövskogar. Vid utformningen av den nya lagen har avsikten varit att man genom ett rationellt ädellövskogsbruk skall kunna bevara huvuddelen av våra ädellövskogar.

Även tidigare har det funnits skydd för ädellövskogar, men då i form av en bokskogslag. Nu utvidgas lagstiftningen till att gälla alla s. k. ädellövträd, detta beroende på att de små bestånd av ädellövträd som finns bör skyddas så att arealen inte minskar.

Vid slutavverkningar i ädellövskogsbestånd är det angeläget att ny ädellövskog anläggs. Finns det lämpligare marker på annan plats inom en brukningsenhet som i stället kan planteras med ädellövskog, kan undantag medges. I första hand är det nämligen inte avverkningarna som sådana som hotar ädellövskogen, utan det är övergången till annat trädslag efter avverkning som är ett hot.

Från utskottsmajoritetens sida anser vi det vara så angeläget att bevara ädellövskogen att vi finner det motiverat med en särskild lag; det räcker inte med särskilda bestämmelser i skogsvårdslagen. Jag delar den uppfattning som framförts i propositionen och som också utskottet har givit uttryck för, nämligen att de kunskaper som behövs för att utforma föreskrifter om avverkning och föryngning av ädellövskog i första hand finns på resp. skogsvårdsstyrelser.

Sammanfattningsvis kan man säga att vi i miljö- och naturvårdshänseende, liksom från skoglig synpunkt, behöver slå vakt om våra ädellövskogar. Det vill vi göra i en särskild ädellövskogslag, som kommer att ersätta den nuvarande lagen om bevarande av bokskog. Det här handlar varken om ökad byråkrati eller annat krångel, utan om det angelägna i att bevara den stora tillgång som våra ädellövskogar utgör.

Självfallet är det viktigt med ett aktivt skogsbruk, om man skall kunna bevara den tillgång som ädellövskogen utgör. Ett samarbete mellan markägarna och skogsvårdsstyrelserna är därför en angelägen uppgift.

Herr talman! Jag vill yrka bifall till utskottets hemställan i dess helhet.

Anf. 92 INGVAR ERIKSSON (m):

Herr talman! Jag delar den uppfattning som Sven Eric Lorentzon gjorde sig till tolk för nyss då det gäller den betydelse ädellövskogen har, och jag ansluter mig till de synpunkter som han framförde om hur viktigt det är inte minst ur naturskyddssynpunkt att vi bevarar dessa skogar. Men jag vill också understryka vikten av vad han sade om att det måste vara ett aktivt skogsbruk. När vi kräver att man skall föryngra ädellövskogen, måste vi också skapa möjligheter för detta.

Då vi moderater för ett år sedan tog upp frågan om bokskogslagen och bokskogsodlingen, förde vi också ett resonemang om den stelbenthet som

*Förslag till ädellöv-
skogslag*

fanns då det gällde tillämpningen av lagen. Bl. a. kunde man inte ersätta bokskog som växte på olämplig mark med annan skog och odla bokskog på ny mark. Genom förslagen i propositionen anvisas nu den möjligheten, och detta har också fastlagts i utskottsbetänkandet. Vi tycker att det är positivt, för det var just det vi ville ha.

Skogsägarna ser emellertid den nya lagen, med den utvidgning som nu kommer att beslutas, som ganska onödig och också motsägelsefull. För två år sedan kom en lag som berör 5:3-skogarna, och enligt denna lag skulle vissa bestånd av dessa s. k. skräpskogar avverkas senast inom 15 år. Enligt den nya lagen skall nu delar av just dessa skogar skyddas. Det är alltså inte helt enkelt att hänga med i svängarna som skogsägare.

Förra året var ett bra bokollonår, och under ett sådant blir det i praktiken så, att de pengar som är avsatta för stöd till bokskogsodling inte kommer att räcka till. Vi hoppas att man vid tillämpningen av den nya lagen skall skapa möjligheter för större rörlighet mellan olika år, för det är de facto på det sättet att vissa år går det bra att föryngra, andra år är det praktiskt taget omöjligt. Och skall man göra det, skall man självfallet göra det när förutsättningarna är som bäst. Därför måste man när man fördelar stödet också göra det på ett sådant sätt att det får det mest positiva resultatet för framtiden när det gäller skogen.

När skogsstyrelsen nu skall utforma tillämpningsföreskrifterna borde man också – vilket inte har uppmärksammats i propositionen och tyvärr inte heller av utskottet – ta upp frågan om att ge möjligheter till stöd när det gäller grenkvistning av ekskog. Det är ett stort intresse bl. a. för industrin att just ekskogen kvistas i rätt tid, så att kvaliteten på det virke vi därigenom får blir så hög som möjligt. När man skall utforma tillämpningsföreskrifterna hoppas vi alltså att detta kommer att tas upp i sammanhanget; annars får vi återkomma senare.

Från moderat sida har vi menat att det vore lika enkelt att inrymma de regler som krävs för att skydda den här skogen inom den nuvarande skogsvårdslagstiftningens ram, och vi har reserverat oss till förmån för detta. Vi kommer att följa utvecklingen, och vi hoppas alltså att det skall gå väl. I annat fall kommer vi att ta upp frågan på nytt. Vår förhoppning är att den här lagen inte skall bli till mer ohägn än den behöver bli. Viljan är ju att skapa positiva möjligheter i framtiden för skogsbruket också när det gäller ädellövskogen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till den moderata reservationen.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls med 237 röster mot 79 för reservationen av Arne Andersson i Ljung m. fl.

14 § Föredrogs

Arbetsmarknadsutskottets betänkande
1983/84:13 Vissa pensionsfrågor (prop. 1983/84:74)

Utskottets hemställan bifölls.

15 § Bidrag till kvinnoorganisationernas centrala verksamhet, m. m.

Föredrogs arbetsmarknadsutskottets betänkande 1983/84:14 om anslag till statlig personalpolitik m. m. (prop. 1983/84:100 delvis).

Anf. 93 TREDJE VICE TALMANNEN:

I fråga om detta betänkande hålls gemensam överläggning för samtliga punkter. Under den gemensamma överläggningen får yrkanden framställas beträffande samtliga punkter i betänkandet.

Anf. 94 BARBRO NILSSON i Visby (m):

Herr talman! Vi moderater har åter reserverat oss i detta ärende, som gäller statsbidrag till kvinnoorganisationerna. Tiden är kort och jag skall fatta mig kort – fast jag skulle vilja säga väldigt mycket.

Frågan om statsbidrag till de opolitiska kvinnoorganisationerna aktualiserades i början av 1970-talet av Fredrika Bremer-förbundet. Åtskilliga uppvattningar gjordes hos regeringen, åtskilliga skrivelser avfattades. Riksdagsmän från olika partier uppmanades att agera. Detta resulterade 1979 i att de politiska kvinnoorganisationerna i en gemensam skrivelse hemställde hos regeringen om statsbidrag till kvinnoorganisationerna. Jag förmodar, herr talman, att de i denna skrivelse avsåg de partipolitiskt obundna kvinnoföreningarna, den del av Folkrorelsensverige som alltid varit utan stöd från statens sida. Själva har ju de politiska kvinnoföreningarna alltid haft det stödet att luta sig mot.

Resultatet av hemställan blev en enmansutredning. Slutresultatet blev ett regeringsförslag om ett nytt statligt stöd till kvinnoorganisationerna och, som det står i propositionen, "ett stöd till de organisationer som i första hand arbetar på att förbättra kvinnans ställning i samhället och aktivt arbetar för jämställdhet mellan kvinnor och män". Herr utredaren ansåg alltså att det fortfarande fanns åtskilligt att göra. Och det finns åtskilligt att göra!

Arbetsmarknadsutskottet tillstyrkte 1983 regeringens förslag om ett statsbidrag till kvinnoorganisationernas centrala verksamhet. Detsamma gör utskottet detta år. Anslaget är nu 2,1 milj. kr. Bidraget är dock så konstruerat att mellan 60 och 70 % går till de politiska kvinnoorganisationerna. Härigenom blir stödet i realiteten ett utökat partistöd. Mot detta reserverade vi moderater oss i fjol och vi gör detsamma i år. Partistödet är i dag ca 80 milj. kr., och det anser vi också bör täcka de politiska kvinnoförbundens verksamhet.

Initiativtagaren till utredningen, Fredrika Bremer-förbundet, får detta

Nr 98

Onsdagen den
14 mars 1984

Bidrag till kvinnoorganisationernas centrala verksamhet, m. m.

Onsdagen den
14 mars 1984

---

*Bidrag till kvinno-
organisationernas
centrala verksam-
het, m. m.*

budgetår knappt 150 000 kr. av dessa pengar. I propositionen står att läsa att statsbidraget skall bidra till en grundtrygghet i verksamheten. När jag nu åter läst propositionen ställer jag mig frågan om utredaren egentligen hade fullt klart för sig vad uppdraget gällde. Många kvinnoorganisationer, bland dem Fredrika Bremer-förbundet, dras med stora ekonomiska svårigheter i dag, och detta bidrag – 150 000 kr. av över 2 miljoner – räcker inte långt när det gäller att klara de löpande utgifterna för ett centralt kansli med väl utbildad personal. Trots att mycket av verksamheten fortfarande bedrivs frivilligt och oavlönat, trots stora och för många betungande årsavgifter kommer förbundet säkert inte att finnas kvar många år till.

Herr talman! Regeringen har genomfört en omorganisation av jämställdhetsarbetet som inneburit att jämställdhetskommittén och dess sekretariat avvecklats. Mig veterligt har i dag inget speciellt organ övertagit dess uppgifter. I dag är verkligheten den att Fredrika Bremer-förbundets kansli fungerar som ett rikskansli för upplysningar och fakta om kvinnorna och deras ställning i Sverige. Hit hänvisas officiella utländska gäster, och här sitter ständigt forskare som söker efter material, bl. a. om kvinnorna och deras historia. Detta kräver ett kansli med språkkunnig, välutbildad personal och sådant kostar pengar. Det är dock mycket billigt med tanke på vad kansliet utträttar.

Vi moderater anser att detta nya statsbidrag hamnat i helt fel plånböcker, och därför yrkar vi åter avslag på anslagsframställningen på 2,1 milj. kr., varav största delen i realiteten är ett utökat partistöd.

Den utredning som låg till grund för regeringens ställningstagande föreslog att det projektbidrag som i dag utgår till kvinnoorganisationerna till större delen skulle omvandlas till reguljärt stöd till de icke-politiska kvinnoorganisationerna. Detta tycker vi moderater var och är ett bra förslag. Då uppnår man att, inom ramen för oförändrade kostnader, de opolitiska kvinnoorganisationerna ges möjligheter till ett rimligt statsbidrag till den centrala verksamheten. Regeringen bör därför återkomma med ett förslag till hur merparten av projektbidragen skall kunna omvandlas till ett reguljärt stöd till de icke-politiska kvinnoorganisationerna för att trygga deras fortsatta verksamhet. Tro mig, de kommer att behövas ännu i många år.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till den moderata reservation som är fogad till detta betänkande.

Anf. 95 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk):

Herr talman! Utan hänsyn till den tid det tar vill jag tala om att invandrarkvinnorna är en av de mest utsatta grupperna i det svenska samhället. Deras situation, trots att den är mycket bristfälligt belyst, vittnar om nödvändigheten och behovet av kraftfulla insatser från samhället.

Av en rapport från jämställdhetsdelegationen framgår att en procentuellt stor andel av invandrarkvinnorna saknar egen inkomst. Deras medelinkomst varierar och utgör mellan 50 och 80 % av invandarmännens inkomst. Cirka hälften av kvinnorna har vårdnadsansvar för barn. Barnansvaret per kvinna överstiger klart svenska kvinnors.

---

*Bidrag till kvinno-
organisationernas
centrala verksam-
het, m. m.*

Invandrarkvinnor arbetar i huvudsak inom industri- och servicesektorerna. Städarbete utgör det i särklass vanligaste yrket bland utländska kvinnor.

Invandrarkvinnorna har en allmänt sett lägre basutbildning än männen inom gruppen. Utbildningsnivån är relativt låg med en skolgång som kan vara begränsad till ett fåtal år i hemlandet. Den bristfälliga utbildningsnivån hos många invandrarkvinnor gör att de har särskilt svårt att hävda sig i konkurrensen på arbetsmarknaden. Andra orsaker är negativa förväntningar, språksvårigheter, ett kulturellt betingat könsrollsmönster, boendesituation, bristande barn tillsyn, bristande arbetslivserfarenheter osv.

Invandrarkvinnornas situation inom familjen förefaller mera konfliktfylld än den svenska kvinnans. Detta beror delvis på själva migrationsprocessen, som ibland innebär en krisupplevelse av samma slag som vid dödsfall eller skilsmässa.

Dessutom saknar invandrarkvinnan den sociala skyddsmekanism eller det sociala kontrollsystem som utgörs av släkt, vänner och grannar. Det kontrollsystemet fungerar i regel inte i Sverige. Avsaknaden av det sociala kontaktnätet, som kvinnan hade i sitt hemland, gör att invandrarkvinnan ofta döms till en mycket svår social isolering.

Samtidigt har invandrarkvinnorna en nyckelposition när det gäller invandrarfamiljernas välbefinnande i det svenska samhället. De har ofta huvudansvaret för uppfostran av barnen – den andra generationen invandrare. I denna roll blir kvinnorna en buffert inom familjen när det gäller att överbrygga klyftan i normer och värderingar mellan ursprungslandet och det svenska samhället. Barnen skall uppfostras i en identitet baserad på familjens ursprung, men göras förmögna att leva som aktiva samhällsmedborgare i Sverige.

Denna roll ställer stora krav på invandrarkvinnan. För att kunna fullgöra sin svåra uppgift måste hon ha en trygghet och en klar identitet i det svenska samhället. Detta försvåras av den utsatta situation vilken hon delar med männen, med språksvårigheter, bristande samhällskunskaper och ofta lågbetalt arbete i branscher där arbetslösheten slår hårt. I högre grad än svenska kvinnor är invandrarkvinnorna dubbelarbetande och har på grund av dålig skolunderbyggnad starkt begränsade möjligheter i vad gäller yrkesval. Inom vissa nationalitetsgrupper är det t. o. m. vanligt att kvinnan har dubbla förvärvsarbeten vid sidan av ansvaret för en stor familj. Inom de yrken som är tillgängliga för henne är det inte på annat sätt möjligt att klara familjens försörjning. Bland kvinnor i flera nationella grupper har medvetenheten om dessa frågor ökat starkt under de senaste åren, och ett aktivt kvinnoarbete håller på att byggas upp i flera invandrarorganisationer. I högre grad än männen har kvinnorna satsat på föreningsverksamhet innebärande information, diskussion eller utbildning i frågor som föräldraskap, familjeplanering, kulturkonflikter etc. Det är av stor vikt att denna kvinnoverksamhet kan bedrivas inom de redan etablerade invandrarorganisationernas ram. Styrkan hos dessa organisationer ligger just i att de kunnat samla hela familjer och på en bas av det nationella ursprunget erbjuda aktiviteter av mycket varierande slag. En uppsplittring av invandrarernas föreningsliv på

---

*Bidrag till kvinno-
organisationernas
centrala verksam-
het, m. m.*

olika organisationer för olika åldrar eller kön ligger varken i samhällets eller i invandrarnas intressen och skulle i många fall försvåra för kvinnorna att delta i föreningsverksamhet. Inom invandrarorganisationerna sammanfaller kvinnoarbetet på ett naturligt sätt med den utvecklingsnivå och den sociala och kulturella situation som kvinnan befinner sig i, vilket inte alltid är fallet om verksamheten bedrivs av en kvinnoorganisation med huvudsakligen svenska medlemmar.

Kvinnosektionerna inom invandrarorganisationerna arbetar i dag under mycket osäkra ekonomiska villkor. Då det centrala stödet till invandrarorganisationerna inte byggs upp med hänsyn till kvinnoverksamheten och då det särskilda statsbidraget för kvinnoorganisationer inte kan utgå till kvinnosektioner inom invandrarorganisationerna måste dessa basera sin ekonomi på de tillfälliga projektbidrag som finns att söka på olika håll, bl. a. hos statens invandrarverk. Då dessa enbart kan utgå för avgränsade projekt i bestämda syften och endast under kortare tidsperioder ger de inget stöd för uppbyggnaden av en fast kvinnoverksamhet i organisationerna utan tvingar till kortsiktig planering under osäkra ekonomiska villkor.

För att föreningsverksamheten bland invandrarkvinnor skall lyckas är det en förutsättning att den planeras och genomförs under ledning av kvinnor i den grupp som berörs. I den egna organisationen kan detta ske. Där kan kvinnorna också få den kunskap och säkerhet som krävs för ett samarbete på lika villkor med svenska kvinnor.

Flera kvinnoorganisationer med huvudsakligen svenska medlemmar har under senare år visat ett ökat och positivt intresse för invandrarkvinnornas situation. Detta arbete bör stimuleras och ges särskilt samhällsstöd. För att arbetet skall bli framgångsrikt och berikande såväl för invandrarkvinnorna som för de svenska kvinnorna är det viktigt att målsättningarna klart definieras och arbetsmetoderna utvecklas samt att de olika kvinnogruppernas kunskaper om varandras villkor ökas.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till vpk-reservationen.

Anf. 96 GUSTAV PERSSON (s):

Herr talman! I arbetsmarknadsutskottets betänkande nr 14 tar man ställning till regeringens förslag till delvis nya riktlinjer för den statliga personalutbildningen och till verksamheten vid SIPU, dvs. statens institut för personaladministration och personalutbildning.

Utskottet behandlar också bidraget till kvinnoorganisationernas centrala verksamhet i anslutning till två motioner.

En förändring av statsförvaltningens organisation och arbetsformer har inletts. Ändrade ekonomiska förhållanden och den tekniska utvecklingen ställer allt större krav på anpassning. Regler som styr verksamheten måste förenklas och servicen till allmänheten förbättras. En bättre hushållning med statens utgifter kräver rationaliseringar och omprioriteringar, men är också en nödvändighet i samband med att verksamheten får nya arbetsuppgifter.

Att tillgodose behovet av ny kunskap är ett viktigt led i de här strävandena. Nyrekrytering för att göra detta är oftast inte möjlig. En viktig uppgift måste

därför vara att vidareutbilda personalen.

När det gäller SIPU:s verksamhet föreslås att de regionala kontoren – som trots fortlöpande rationaliseringar gett underskott – skall upphöra vid utgången av detta budgetår.

I motion 1937 yrkas avslag på propositionens förslag till riktlinjer för den centrala personalutbildningen. Motionären vänder sig främst mot att den nuvarande regionala organisationen skall försvinna. Han befarar att detta skall leda till ökad central verksamhet.

Utskottet framhåller att SIPU redan från början fick ekonomiska problem. Regionkontoren, som SIPU övertagit från förutvarande statens personalnämnd, har gett betydande underskott. Eftersom SIPU:s verksamhet är avgiftsfinansierad ställs krav på att den ekonomiskt skall gå ihop. Dessutom skall SIPU konkurrera med andra utbildningsanordnare. Mot denna bakgrund är det enligt utskottet rimligt att SIPU avvecklar förlustbringande enheter.

Denna avveckling betyder inte att utbildningen kommer att centraliseras. Tvärtom är det angeläget att den fortsatta utbildningsverksamheten bedrivs på både regional och lokal nivå. Men detta får naturligtvis ske i nya organisatoriska former.

Länsstyrelsen är exempelvis ett regionalt organ som kan samordna de regionala och lokala utbildningsbehoven. Även andra möjligheter torde föreligga när den nya verksamheten kommer i gång. Regeringens förslag innebär att vi får mer personalutbildning utanför Stockholm än f. n., något som också motionären anser vara väsentligt och i linje med målsättningen för regionalpolitiken.

Utskottet avstyrker motion 1937.

Under rubriken Övriga ändamål föreslår regeringen att riksdagen skall anvisa 2,1 milj. kr. som bidrag till kvinnoorganisationernas centrala verksamhet för budgetåret 1984/85.

I motion 468 av Lars Werner m. fl. föreslås att det centrala stödet öppnas även för kvinnosammanslutningar inom de nationella riksförbunden och att ett försöksanslag på 2 milj. kr. avsätts för stöd åt verksamhet bland invandrarkvinnor inom kvinnoorganisationer med huvudsakligen svenska medlemmar.

I motion 1926 av Ingrid Hemmingsson och Margareta Gard yrkas avslag på regeringens förslag om bidrag till kvinnoorganisationernas centrala verksamhet. Det s. k. projektbidraget till kvinnoorganisationer föreslås bli omformat till ett generellt bidrag till de icke-politiska kvinnoorganisationerna.

I vpk:s motion 468 yrkas att den aktuella bidragsverksamheten skall utsträckas till att gälla även de kvinnosektioner som verkar inom invandrarorganisationerna. F. n. kan till sådan verksamhet endast utgå projektbidrag.

Utskottet erinrar i sitt betänkande om att invandrapolitiska kommittén f. n. prövar bidragsgivningen i syfte att ge organisationerna ökade möjligheter att själva avgöra vilka åtgärder som bör prioriteras inom ramen för de anslag som står till förfogande. Kommitténs arbete bör enligt utskottets mening inte föregripas. Invandrapolitiska kommitténs förslag, som snart

Nr 98

Onsdagen den
14 mars 1984

---

*Bidrag till kvinno-
organisationernas
centrala verksam-
het, m. m.*

---

*Bidrag till kvinno-
organisationernas
centrala verksam-
het, m. m.*

föreligger, bör därför avvaktas.

Med denna motivering avstyrker utskottet motion 468.

När det gäller motion 1926 vill jag nämna att ett liknande yrkande framställdes från moderata samlingspartiet under våren 1982 i samband med behandlingen av statligt stöd till kvinnoorganisationerna. Syftet med detta stöd är nu liksom då att stödja organisationer som i första hand arbetar för att förbättra kvinnans ställning i samhället och för jämställdhet mellan kvinnor och män. Vid behandlingen 1982 vann utskottet bred anslutning i riksdagen för sitt förslag om stöd till kvinnoorganisationerna. Enligt utskottets mening har inga nya omständigheter framkommit i motion 1926 som motiverar en ändrad ståndpunkt från riksdagens sida. Utskottet avstyrker därför motion 1926.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till arbetsmarknadsutskottets hemställan i betänkandet 14 och alltså avslag på samtliga motioner som behandlats i anslutning till detta betänkande.

Anf. 97 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk):

Herr talman! I vpk-motionen har vi krävt att den nuvarande bidragsverksamheten till invandrarorganisationerna skall utsträckas till att gälla även kvinnosektioner som verkar inom invandrarorganisationerna. Som motivering till sitt avstyrkande av detta förslag anför utskottet att invandrarpolitiska kommittén f. n. undersöker denna problematik och att man inte vill föregripa kommitténs betänkande.

Jag kan bara säga att invandrarpolitiska kommittén redan enligt direktiven är förhindrad att framlägga några som helst förslag som skulle innebära ökade anslag på det här området. Därför behöver man inte vara rädd att man föregriper invandrarpolitiska kommitténs betänkande.

Jag är helt säker på, och jag kan garantera Gustav Persson, att invandrarpolitiska kommittén skulle välkomna ett beslut i kammaren av den innebörden att stödet kunde utsträckas också till kvinnosektioner inom invandrarorganisationerna. Redan i den proposition som regeringen lagt fram när det gäller forskning understryks invandrarkvinnornas situation samt behovet av speciella åtgärder och forskning på detta område.

Från vårt partis sida har vi föreslagit ett anslag på 2 milj. kr., som skulle förbättra den dokumenterat dåliga situation som invandrarkvinnorna befinner sig i. För min del anser jag att det skulle vara mera värdefullt att satsa 2 miljoner på att förbättra invandrarkvinnornas situation än att satsa pengar på en utredning som kommer att kosta många gånger mer än 2 miljoner.

Överläggningen var härmed avslutad.

Punkt 3 (bidrag till kvinnoorganisationernas centrala verksamhet)

Först biträdades reservation 1 av Alf Wennerfors m. fl. med 84 röster mot 18 för reservation 2 av Lars-Ove Hagberg. 207 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 227 röster mot 81 för reservation 1 av Alf Wennerfors m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Övriga punkter

Utskottets hemställan bifölls.

16 § Kammaren beslöt att behandlingen av det på föredragningslistan återstående ärendet skulle uppskjutas till ett senare sammanträde.

17 § Anmäldes och bordlades

Proposition

1983/84:134 Dubbelbeskattningsavtal mellan Sverige samt Trinidad och Tobago

18 § Meddelande om interpellationer

Meddelades att följande interpellationer framställdes

den 13 mars

1983/84:130 av *Karin Israelsson* (c) till justitieministern om samhällsskyddet mot våld:

I ett TV-inslag beskriver en kvinna sin rädsla när den man som under 12 års tid misshandlat henne frisläpps. Samhället kan ej erbjuda denna kvinna något skydd. Företrädare för kriminalvården i länet och kommunens socialtjänst vidimerar den befogade rädsla kvinnan känner inför det hot mot hennes säkerhet som nu uppstått. Tyvärr kan inte något göras för att avvärja detta.

Med hänvisning till ovanstående vill jag fråga om justitieministern avser att vidta några åtgärder för att förbättra samhällsskyddet mot våld?

1983/84:131 av *Ulla Tillander* (c) till justitieministern om samhällsskyddet mot våld:

I ett inslag i Aktuellt den 12 mars 1984 framträdde en kvinna och berättade om sin oro och känsla av otrygghet inför vad som kunde inträffa när hennes f. d. make, som varit omhändertagen, nu har släppts fri.

Tjänstemän inom kriminal- och socialvård, som väl kände till situationen, kunde intyga att kvinnans oro för vad som kunde komma att inträffa inte var ogrundad.

Det korta TV-reportaget formade sig till ett rop på hjälp från en människa som hade en djupt grundad anledning att känna hotet mot såväl sig själv som barnen, men samhället gör *ingenting* för att hjälpa henne. Kriminalvården skall ju återanpassa till normalt samhällsliv människor som gjort sig skyldiga till grovt sadistiskt våld gentemot sina närmaste. Åtgärderna dikteras primärt

Nr 98

Onsdagen den
14 mars 1984

---

*Meddelande om
interpellationer*

Onsdagen den
14 mars 1984

---

*Meddelande om
frågor*

av den vårdades behov.

I det refererade fallet uppvisas emellertid klart att det inte är godtagbart att ensidigt anpassa åtgärderna utifrån denna enda aspekt. Samhället måste också vara skyldigt att i ett fall som det nu refererade ta tillbörlig hänsyn till hustruns och barnens rätt till frihet från fruktan.

Med hänvisning till ovanstående vill jag till justitieministern ställa följande fråga:

Vilka åtgärder är statsrådet beredd att vidta för att skydda våldsoffer från ytterligare övergrepp från samma gärningsman?

19 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 13 mars

1983/84:408 av *Kerstin Anér* (fp) till civilministern om sekretesskyddet för personuppgifter i vissa register:

Alla personuppgifter som redovisas i folkbokföringsregistren är allmän handling som normalt inte får sekretessbeläggas. Länsstyrelserna kan dock i vissa fall vägra lämna ut personuppgift. Enligt 7 kap. 15 § sekretesslagen gäller sekretess för personuppgift om det av särskild anledning kan antas att den registrerade eller någon honom närstående lider men om uppgiften röjs. Får länsstyrelsen vetskap om att en sådan särskild anledning föreligger så tillämpar länsstyrelsen nämnda paragraf. En skyddsmarkering införs då i folkbokföringsregistret och i det centrala skatter registret.

En i länsstyrelsens folkbokföringsregister införd skyddsmarkering transporterats maskinellt till andra användare av uppgifter i registret, dock inte till sådana register som endast omfattar ett visst urval av befolkningen. I praktiken innebär detta dock att också mycket omfattande register undantas från sekretessen. På detta sätt kan sekretesskyddet kringgås.

Att man på detta sätt nästan alltid kan spåra personers adresser utgör ett hot mot t. ex. kvinnor vilka gömmer sig för män vilka förföljt dem.

Jag vill med anledning av detta fråga civilministern följande:

Avser civilministern att vidta sådana ändringar i sekretesslagen att uppgift som omfattas av sekretess i folkbokföringsregistret får samma skydd också i register som bara omfattar ett visst urval av befolkningen?

1983/84:409 av *Agne Hansson* (c) till kommunikationsministern om persontrafiken på järnvägssträckan Växjö–Västervik:

Transportrådet har föreslagit regeringen att lägga ned persontrafiken på järnvägen Växjö–Västervik fr. o. m. den 3 juni i år.

Detta förslag har väckt stor och berättigad oro i de bygder som närmast kommer att beröras. Människor boende längs banan från Vena till Ankers-

rum i Kalmar län kommer exempelvis att helt sakna kollektiva trafikförbindelser under minst en tvåårsperiod.

Det allmänna vägnätet är inte farbart med buss. En ombyggnad tar minst två år.

Vad avser regeringen vidta för åtgärder för att förhindra att människorna boende längs vissa delar av järnvägen Växjö–Västervik inte blir ställda helt utan kollektiva resemöjligheter?

Nr 98

Onsdagen den
14 mars 1984

---

*Meddelande om
frågor*

1983/84:410 av *Christer Eirefelt* (fp) till justitieministern om rikspolisstyrelsens marknadsföring av datorsäkerhetstjänster:

Rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelning har börjat marknadsföringen av datorsäkerhetstjänster i konkurrens med privata företag.

I vilka former är uppdragsverksamheten tänkt att ske och hur avser statsrådet undvika att rikspolisstyrelsen får otillbörliga fördelar gentemot konkurrenterna?

1983/84:411 av *Kerstin Andersson* (c) till utbildningsministern om specialskolans ansvar för klädinköp åt eleverna:

Efter förslag av ett enigt utbildningsutskott tillstyrkte riksdagen den 20 april 1983 en motion av Kerstin Göthberg och Larz Johansson och gav regeringen till känna att specialskolans ansvar för klädinköp åt eleverna skulle upphöra och att barnbidragen i stället skulle utbetalas till föräldrarna, eftersom förhållandena förändrats avsevärt.

Enligt uppgift från specialskolorna har ännu inget sådant förslag kommit.

Mot denna bakgrund vill jag fråga utbildningsministern:

När kan vi vänta att regeringen verkställer vad riksdagen gett regeringen till känna om specialskolans ansvar för klädinköp?

1983/84:412 av *Kerstin Andersson* (c) till industriministern om verksamheten vid smältverket i Vargön:

Regeringen har beslutat ge ett statligt stöd till etablering av ett ferrokromverk som SKF Steel Engineering AB planerar att bygga i Malmö. Detta innebär ett hot mot produktion och sysselsättning vid Vargön Alloys AB i Vänersborg.

Det skulle även få en negativ effekt för t. ex. Uddevalla och dess hamn. Det finns redan ca 30 % överkapacitet i världen när det gäller framställning av ferrokrom. Länsstyrelsen i Älvsborgs län har på eget initiativ yttrat sig till bostadsministern om de negativa konsekvenserna för länet.

Med anledning av detta vill jag fråga industriministern:

Vilka åtgärder ämnar regeringen vidta för att trygga sysselsättningen vid Vargön Alloys om regeringen medverkar till ökad konkurrens inom ett redan överetablerat område?

Onsdagen den
14 mars 1984

*Meddelande om
frågor*

1983/84:413 av *Ulla Tillander* (c) till arbetsmarknadsministern om den arbetsmarknadspolitiska betydelsen av en eventuell nedläggning av tandläkarhögskolan i Malmö:

I Malmöhus län har arbetslösheten fortsatt att öka trots omfattande arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Länsarbetsnämnden gör den bedömningen att arbetsmarknaden i länet och i Malmö kommun kommer att försämrats ytterligare. Arbetsmarknaden är redan i dagsläget ovanligt dålig vid en jämförelse med andra delar i landet.

En nedläggning av tandläkarhögskolan i Malmö har beräknats medföra en friställning av totalt 500 personer, motsvarande omkring 330 helårsanställda. Från arbetsmarknadspolitiska synpunkter är det alltså mycket olämpligt att lägga ned tandläkarutbildningen i Malmö.

Enligt ett riksdagsbeslut från 1982 skall alla statliga myndigheter – såväl regionala som centrala – ta hänsyn till en viss verksamhets ”betydelse för sysselsättningen, servicen och miljön i olika regioner”. Likaså skall alla statliga organ ”även i övrigt verka för att de regionalpolitiska målen uppnås.” I stort sett samma besparing och lika stor nedskärning av antalet platser inom tandläkarutbildningen som nu föreslås bli genomförd kan göras på annat sätt, men med bibehållande av landets fyra tandläkarhögskolor, också tandläkarhögskolan i Malmö.

Med hänvisning till ovanstående vill jag till arbetsmarknadsministern ställa följande fråga:

Vad avser statsrådet – med hänsyn till arbetsmarknadssituationen och den höga arbetslösheten i Malmöhus län – att vidta för åtgärder om beslutet om nedläggning av tandläkarhögskolan i Malmö kommer till stånd?

1983/84:414 av *Gullan Lindblad* (m) till justitieministern om klarare utformning av domslut:

Av en artikel i dagspressen den 13 mars framgick att en arrendator i Avesta måste lämna sin gård efter en tvist med markägaren. Den tragiska händelsen uppges bero på att mannen i fråga inte förstått ett domslut i tingsrätten och att han därför inte överklagat ärendet.

Domslutet lyder:

Med den utformning N.N.:s återkallande givits kan dom ej förstås som ett medgivande av käromålen. Dom till följd av medgivande kan därför ej ges.

Med anledning av ovanstående vill jag ställa följande fråga:

Vilka åtgärder avser justitieministern vidta för att domslut skall bli avfattade så att vanliga människor kan förstå innebörden?

1983/84:415 av *Thure Jadedig* (s) till statsrådet Gertrud Sigurdsen om missbruket av teknisk sprit:

I massmedia har redovisats larmrapporter avseende ett ökande missbruk

av teknisk sprit. Bl. a. rapporteras från Göteborg att "arbetande alkoholister som har kvar en social miljö" börjat använda teknisk sprit på senare tid.

Jag är medveten om att statsrådet har uppmärksammat detta problem, och jag önskar att få en redogörelse över vilka åtgärder statsrådet överväger.

1983/84:416 av *John Andersson* (vpk) till jordbruksministern om åtgärder mot svavelutsläpp:

Försurningens problem är väl kända. Alla möjligheter måste tas till vara för att begränsa utsläppen både här i landet och internationellt. Enligt tidningen Land ligger Rönnskärsverken i Västerbotten högst på listan över svavelspridarna i Sverige. Utsläppen vid Rönnskärsverken uppges uppgå till 14 300 ton svaveldioxid per år.

Med hänvisning till vad som anförts vill jag ställa följande fråga till jordbruksministern:

Hur ser jordbruksministern på det stora svavelutsläppet, och avser jordbruksministern vidta några åtgärder?

1983/84:417 av *Alexander Chrisopoulos* (vpk) till statsrådet Anita Gradin om Sveriges Radios minoritetsspråksverksamhet:

I en intern utredning inom Sveriges Radios minoritetsspråksverksamhet redovisar utredningsmannen olika bedömningar och kommer med förslag som innebär kraftiga förändringar i programutbudet. Där föreslås bl. a. att TV-produktion, speciellt för andra språkgrupper än finländare, bör upphöra. Förslaget innebär kraftiga försämringar av programutbudet för speciellt tre grupper, nämligen greker, jugoslaver och turkar. Förutom att förslaget förorsakar en stark och berättigad oro hos dessa invandrargrupper så strider det också mot förverkligande av invandrapolitikens målsättningar.

Med anledning av det ovan anförda vill jag fråga:

Vad ämnar invandrarministern göra för att förhindra försämringar av programutbudet för de grekiska, jugoslaviska och turkiska invandrargrupperna?

1983/84:418 av *Carl-Henrik Hermansson* (vpk) till statsrådet Bengt Göransson om fortsatt verksamhet vid Edsbergs musikskola:

Riksradios styrelse har beslutat att säga upp sitt huvudmannaskap för Edsbergs musikskola. Utbildningen där – unik i sitt slag i Sverige – kostar 1,6 milj. kr. årligen. För att behålla kontinuiteten vid skolan, ge elever och lärare arbets- och studiero, fordras ett snabbt ingripande från kulturdepartement och regering.

Jag vill fråga kulturministern:

Ämnar regeringen skyndsamt ta initiativ för att rädda verksamheten vid Edsbergs musikskola?

*Meddelande om
frågor*

1983/84:419 av *Kerstin Ekman* (fp) till försvarsministern om utnyttjandet av fiskefartyg i marinens tjänst:

Under allmänna motionstiden 1983 väckte jag en motion om möjlighet att förnya den svenska fiskeflottan med fartyg som kan användas i samarbete med marinen. Detta gav till resultat att en samordningsgrupp bildades med representanter för berörda myndigheter.

Det är av yttersta vikt att frågan om fiskefartyg, som kan användas av marinen, löses. Anledningen till ovanstående motion och motioner väckta av mig under tidigare riksmöten i samma fråga är att av dagens minsveparbestånd i krigsorganisationen utgörs 85 % av uttagna fiskeskepp i trä. Efter 1968 har inget nytt sådant fartyg kunnat tas ut. Med den nuvarande utvecklingen kommer antalet användbara fiskeskepp att sjunka till noll inom 15–20 år.

Vid en samordning mellan fiskets organisationer och marinen kan man också diskutera att utrusta fartygen för att kunna inhämta uppgifter som gäller undervattensverksamhet i fred.

Med anledning av ovanstående vill jag fråga försvarsministern:

Vad har hittills framkommit i den samordningsgrupp som haft till uppgift att finna former för fortsatt utnyttjande av fiskefartyg i marinens tjänst?

1983/84:420 av *Inger Hestvik* (s) till statsrådet Gertrud Sigurdsen om försöksverksamheten med mammografiundersökning i Kopparbergs län:

År 1977 startade landstinget i Kopparbergs län i samarbete med socialstyrelsen ett försöksprojekt med mammografiundersökning. Den uppläggningsprojektet hade medförde att två tredjedelar av kvinnorna i viss åldersgrupp skulle undersökas medan en tredjedel skulle utgöra kontrollgrupp. Projektets vetenskapliga värde låg i att man skulle få visshet dels i om mammografiundersökningen kunde spåra bröstcancer på ett tidigare stadium än andra undersökningsmetoder och därigenom minska dödligheten i bröstcancer, dels i om strålningens eventuella bieffekter vid undersökningen.

Försöket lades upp så att undersökningsgruppen skulle kallas till mammografi två gånger. Först i den tredje omgången skulle kontrollgruppen kallas in. Undersökningsgruppen har nu fått tre undersökningar, och den fjärde undersökningsomgången har inletts utan att kontrollgruppen kallats.

Anledningen till de ändrade planerna är att representanter för socialstyrelsen sagt bestämt nej till att kontrollgruppen kallas in som planerat. Den vetenskapliga studiens värde skulle därigenom äventyras. Kvinnorna i kontrollgruppen, som länge väntat på att få del av mammografiundersökningen, är naturligtvis mycket besvikna och upprörda över att den ursprungliga uppläggningsprojektet frångåtts och att de nu enligt socialstyrelsens förslag får vänta ytterligare ett till två år på undersökningen.

Jag vill med anledning av ovanstående till statsrådet ställa följande frågor:

1. Har den ursprungliga projektplanen ändrats under försökets gång? Om så är fallet – varför?

2. Är undersökningsmaterialet enligt beslutad uppläggnings tillräckligt

omfattande för att en utvärdering skall kunna göras? Om så är fallet, när kan en utvärdering av försöksprojektet väntas komma?

Nr 98

Onsdagen den
14 mars 1984

1983/84:421 av *Carl-Henrik Hermansson* (vpk) till finansministern om utlåningen till privatpersoner för skatteplanering och spekulation:

*Meddelande om
frågor*

Bankinspektionen har funnit att 25 banker, fondkommissionärer och finansbolag i drygt 100 fall lånat ut totalt 4,2 miljarder kronor till privatpersoner för skatteplanering eller spekulation i värdepappar.

"Vi blev överraskade över de stora summorna", säger bankinspektionens chef i ett tidningsuttalande. "Det var vanligt med lån på 50, 70 och 90 milj. kr. Ett lån var på 150 milj. och det största på 250 milj."

Bankinspektionen har enligt uppgifter i pressen icke för avsikt att kräva några ändrade rutiner i bolagen.

Vilka åtgärder avser regeringen att vidta med anledning av vad som framkommit vid bankinspektionens undersökning av de stora lånen från banker, fondkommissionärer och finansbolag till privatpersoner för skatteplanering och spekulation?

1983/84:422 av *Oswald Söderqvist* (vpk) till jordbruksministern om luftföroreningarna från stora fjärrvärmeanläggningar:

Medvetandet om försurningsproblemet har nu nått ut till de flesta i Sverige. Det finns ingen som längre kan eller törs bagatellisera det som sker. Men reaktionerna är olika. Från moderat håll tas det som sker till intäkt för förnyad kärnkrafts- och kärnvärmeanvändning. Detta riktar framför allt uppmärksamheten mot kommuner med stora fjärrvärmesystem, där man nu använder olja eller planerar att övergå till eller redan har övergått till kol, torv och andra fasta bränslen. Flera av dessa stora fjärrvärmeanläggningar hör till de allra största försurarna i landet. Så är t. ex. fallet i Uppsala kommun, där man har en i övrigt framsynt energipolitik.

Jag vill därför fråga jordbruksministern:

Hur länge och enligt vilka bestämmelser och dispenser skall dessa och liknande anläggningar få fortsätta sina utsläpp?

1983/84:423 av *Pär Granstedt* (c) till statsrådet Anita Gradin om ett centrum i Sverige för hjälp åt tortyrskadade:

Sedan 1980 finns ett centrum för behandling av tortyroffer vid Rigshospitalet i Köpenhamn. Sedan 1982 finns också ett centrum för rehabilitering av och forskning rörande tortyrskador i Köpenhamn. Detta täcker dock inte behovet i Skandinavien. Ett centrum för hjälp åt tortyrskadade skulle också behövas i Sverige. Centerpartiet har i en motion till Stockholms läns landsting föreslagit initiativ för att skapa ett sådant i Stockholm. Eftersom flyktingfrågor är ett statligt ansvar vore en statlig medverkan naturlig.

Är regeringen beredd att medverka till tillkomsten av ett centrum i Sverige för hjälp åt tortyrskadade?

Nr 98

20 § Kammaren åtskildes kl. 18.20.

Onsdagen den
14 mars 1984

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

/Solveig Gemert